

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

На правах рукопису

ДІМІТРОВ МИХАЙЛО МИХАЙЛОВИЧ

УДК 343.533.2

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННЕ
ВИКОРИСТАННЯ ЗНАКА ДЛЯ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ, ФІРМОВОГО
НАЙМЕНУВАННЯ, КВАЛІФІКОВАНОГО ЗАЗНАЧЕННЯ
ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРУ**

**Спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право**

**Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

**Науковий керівник –
Кісілюк Едуард Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент**

Київ – 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. Соціальна обумовленість криміналізації незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару	15
1.1 Теоретико-методологічні основи дослідження кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару.....	15
1.2 Історико-правовий досвід регулювання кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару в Україні.....	39
1.3. Правове регулювання кримінально-правового захисту використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару в нормах міжнародного законодавства та законодавства зарубіжних країн.....	57
Висновки до Розділу 1.....	72
РОЗДІЛ 2. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗНАКА ДЛЯ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ, ФІРМОВОГО НАЙМЕНУВАННЯ, КВАЛІФІКОВАНОГО ЗАЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРУ.....	75
2.1 Об'єктивні ознаки незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару.....	75
2.2 Суб'єктивні ознаки незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару.....	124

2.3 Кваліфікуючі ознаки незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару.....142

Висновки до Розділу 2.....162

РОЗДІЛ 3. Особливості кваліфікації незаконного використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару та покарання за цей злочин.....165

3.1. Особливості кваліфікації незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару165

3.2. Особливості покарання за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару179

Висновки до Розділу 3.....189

ВИСНОВКИ.....192

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....199

ДОДАТКИ.....227

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

КК	Кримінальний кодекс України
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс України
ЦК	Цивільний кодекс України
ГК	Господарський кодекс України
КУпАП	Кодекс України про адміністративні правопорушення
ЗУ	Закон України
ВСУ	Верховний Суд України
ПВСУ	Пленум Верховного Суду України
ППВСУ	Постанова Пленуму Верховного Суду України
МВС	Міністерство внутрішніх справ України
РНБОУ	Рада Національної безпеки й оборони України
УРСР	Українська Радянська Соціалістична Республіка
УСРР	Українська Соціалістична Радянська Республіка
СРСР	Союз Радянських Соціалістичних Республік
СНД	Співдружність Незалежних Держав
ЄС	Європейський Союз
РЄ	Рада Європи
США	Сполучені штати Америки
ФРН	Федеративна республіка Німеччини
РФ	Російська Федерація

ВСТУП

Актуальність теми. Однією із основних вимог ринкової економіки є конкурентні дії суб'єктів господарської діяльності, які обумовлені специфікою вироблених товарів, наданих послуг, виконаних робіт, тощо. У зв'язку з цим виникає необхідність кінцевому споживачеві вирізняти прийнятну для себе за ціною та якістю продукцію шляхом ідентифікації легітимно використаного на ній знака для товарів і послуг, фірмового найменування та кваліфікованого зазначення походження товару. Більше того, розвиток зовнішньоекономічних зв'язків вимагає від України належного державного захисту об'єктів інтелектуальної власності. Недотримання цих вимог суттєво зменшує інвестиційну привабливість нашої держави, знижує авторитет результатів вітчизняного виробництва та промисловості, фактично унеможливорює споживання населенням високоякісної продукції тощо.

Наразі в Україні діє низка нормативно-правових актів щодо правового захисту знака для товарів і послуг, фірмового найменування та кваліфікованого зазначення походження товару. Водночас, поширюється практика незаконного використання таких засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів, послуг окремими суб'єктами господарювання, фізичними та юридичними особами. Офіційна статистика засвідчує, що протягом останніх десяти років зріс рівень і динаміка вчинення вказаних злочинних діянь. Особливо це помітно у 2011-2013 рр., на які припадає майже 50 % таких злочинів, вчинених протягом 2005-2015 рр. Отже, суспільні відносини у цій сфері потребують належного кримінально-правового захисту на державному рівні. Це підтверджується й результатами проведеного автором анкетування працівників правоохоронних органів, які підтримують позицію про доцільність існування й правової регламентації цього інституту (87 %). З цією метою з 2006 р. у ст. 229 КК України тричі внесено зміни, які покликані сприяти попередженню і припиненню таких злочинів. Однак, на сьогодні ця правова

норма значною мірою не відповідає сучасним вимогам розвитку ринкової економіки, потребуючи доповнення та зміни окремих її положень.

Ці питання не залишилися поза увагою провідних учених, таких як М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, П. А. Воробей, В. К. Грищук, О. М. Джужа, Е. М. Кісілюк, О. М. Костенко, В. М. Кудрявцев, В. В. Кузнецов, П. С. Матишевський, С. Я. Лихова, М. І. Мельник, П. П. Михайленко, В. І. Осадчий, М. І. Панов, А. В. Савченко, В. В. Сташис, С. А. Тарарухін, В. Я. Тацій, В. П. Тихий, А. Н. Трайнін, Г. О. Усатий, Є. В. Фесенко, М. І. Хавронюк, В. І. Шакун, С. С. Яценко. Безпосередньо науковим аналізом окремих питань кримінально-правової характеристики та кваліфікації злочинів у сфері господарської діяльності, зокрема, незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування та кваліфікованого зазначення походження товару займалися: П. П. Андрушко, П. С. Берзін, С. Я. Булатов, І. О. Головізіна, О. А. Городов, О. В. Дем'яненко, О. О. Дудоров, А. О. Кодинець, А. М. Коваль, О. О. Козлов, В. С. Комісаров, В. А. Кубах, Ф. А. Лопушанський, В. О. Навроцький, А. С. Нерсесян, Ю. Л. Титаренко, В. П. Філонов, В. В. Черней та ін.

Таким чином, недостатня розробленість спірних питань щодо кримінальної відповідальності за використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару у доктрині кримінального права, а також необхідність подальшого вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність шляхом внесення конкретних, науково обґрунтованих пропозицій зумовили вибір теми наукового дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до положень Концепції Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, ратифікованої Законом України від 21.11.2002 р. № 228-IV, Директиви Ради ЄС від 22.10.2008 № 2008/95/ЕС «Про наближення законодавства держав-членів щодо торгових знаків і знаків обслуговування», Регламенту Ради ЄС від

26.02.2009 № 207/2009 «Про товарні знаки», Закону України від 11.07.2001 р. «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на 2015-2019 роки, затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275, Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженої Указом Президента України від 08 квітня 2008 р. Дисертація відповідає Основним напрямам наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2014-2017 рр. Тема дисертації затверджена Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протокол № 20 від 29 жовтня 2015 р.).

Мета і задачі дослідження. *Метою* роботи є комплексна та системна розробка особливостей кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару в Україні, удосконалення положень законодавства про кримінальну відповідальність у цій сфері та формулювання рекомендацій щодо запровадження та використання їх у практичній діяльності правозастосовних органів.

Досягнення мети дослідження передбачає вирішення таких *задач*:

– розкрити теоретико-методологічні основи дослідження кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару;

– виокремити історичні періоди регламентації кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару у вітчизняних правових джерелах;

– дослідити міжнародний і зарубіжний досвід кримінально-правової протидії незаконному використанню знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару;

- визначити об'єктивні ознаки незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару;
- проаналізувати суб'єктивні ознаки незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару;
- охарактеризувати кваліфікуючі ознаки незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару;
- визначити спірні питання кваліфікації незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару від суміжних злочинів;
- встановити особливості покарання за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару;
- розробити пропозиції, спрямовані на удосконалення кримінально-правової норми про незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару та рекомендації щодо практики її застосування.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері кримінально-правової охорони об'єктів інтелектуальної власності під час здійснення господарської діяльності.

Предметом дослідження є кримінальна відповідальність за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару.

Методи дослідження. У дисертації використано сукупність загальних і спеціальних методів наукового пізнання. Метод *історико-правового аналізу* застосовувався при визначенні історичних періодів регламентації кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару у

вітчизняних правових джерелах (підрозділ 1.2). *Термінологічний* та *логіко-семантичний* методи спрямовувалися на визначення і характеристику поняття та правового захисту використання в Україні знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (підрозділ 1.1). За допомогою *порівняльно-правового* методу проаналізовано міжнародний та зарубіжний досвід кримінально-правової протидії незаконному використанню знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (підрозділ 1.3). Визначенню об'єктивних і суб'єктивних ознак незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару допомогло використання *функціонального* методу (підрозділи 2.1, 2.2). *Системно-структурний* метод сприяв характеристиці кваліфікуючих ознак незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (підрозділ 2.3). *Логічний* метод обумовив послідовність викладення матеріалу, його узгодженість, дав можливість сформулювати визначення та висновки, які впливають із викладеного матеріалу (розділи 1, 2, 3). *Системно-функціональний* та *конкретно-соціологічний* методи використовувалися при дослідженні особливостей застосування норм про незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару в Україні, а також їх змісту й недоліків (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2). Метод *аналізу документів* використовувався під час вивчення матеріалів правозастосовної практики (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1). *Логіко-нормативний* метод застосовувався при розробці редакції норм про незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару в Україні (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.2). Метод *опитування* застосовувався при проведенні опитування громадян та працівників правоохоронних органів щодо ефективності досліджуваних норм (підрозділи 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2.). *Статистичний* метод використовувався при аналізі й узагальненні емпіричної інформації, що стосується досліджуваної теми

(підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2). Метод *моделювання* дав змогу обґрунтувати пропозиції щодо зміни чинного законодавства про кримінальну відповідальність, які стосуються незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2).

Нормативну базу дисертації становлять Конституція України, міжнародно-правові акти, вітчизняні та зарубіжні нормативно-правові акти щодо правової охорони знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару у вітчизняних правових джерелах, а також постанови Пленуму Верховного Суду України.

Емпіричну базу дослідження становлять аналіз практики судів України за 2010–2015 рр. з досліджуваного питання; матеріали 64 кримінальних проваджень (кримінальних справ) за фактами незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару; результати анкетування 450 практичних працівників правоохоронних органів у м. Києві, Волинській, Вінницькій, Дніпропетровській, Кіровоградській, Миколаївській, Полтавській, Одеській, Рівненській, Харківській, Черкаській, Чернігівській областях щодо застосування норм законодавства про кримінальну відповідальність у сфері незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексних досліджень особливостей кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку наукових положень і висновків, зокрема:

уперше:

– виокремлено сім історичних періодів регламентації кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг,

фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару у вітчизняних правових джерелах;

– встановлено спільні та відмінні риси положень законодавства про кримінальну відповідальність України та інших країн, які передбачають відповідальність за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, з урахуванням різниці в правових традиціях держав постсоціалістичної, континентальної та англо-американської правових сімей;

– доведено, що соціальна обумовленість криміналізації незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару визначається історичними, кримінологічними, нормативно-правовими, міжнародними та соціально-психологічними чинниками;

– обґрунтовано необхідність уніфікації норм Кримінального кодексу України, Господарського кодексу України, Цивільного кодексу України та Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» стосовно розуміння предмета досліджуваного злочину, зокрема, пропонується вилучити зі вказаних нормативно-правових актів термін «знаки для товарів і послуг», замінивши його терміном «торговельна марка»; термін «фірмове найменування» замінити на термін «комерційне (фірмове) найменування»; термін «кваліфіковане зазначення походження товару» замінити на термін «географічне зазначення походження товару»;

– запропоновано нову модель законодавчої конструкції ст. 229 КК України з вказівкою на незаконне використання торговельної марки, комерційного (фірмового) найменування, географічного зазначення походження товару;

– висловлено пропозицію про викладення абз. 4 ст. 1 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» в такій редакції: «Торговельна марка – це будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляються

(надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів»;

– висувається та обґрунтовується положення про необхідність змін розміру покарання за досліджуваний злочин шляхом розширення у санкції ч. 1 ст. 229 КК України максимальної межі штрафу до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

– аргументовано доцільність доповнення переліку злочинів у ст. 96-3 КК України вказівкою на ст. 229 КК України і передбачення застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару;

удосконалено:

– розуміння сутності об'єкта незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару: родовий об'єкт – суспільні відносини у сфері суспільного виробництва, спрямовані на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність; видовий об'єкт – суспільні відносини, які виникають у процесі добросовісної економічної конкуренції суб'єктів господарювання; безпосередній об'єкт – суспільні відносини у сфері реалізації виключних прав фізичних і юридичних осіб на використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару;

– критерії класифікації суб'єктів незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару: за предметом злочину; за повторюваністю протиправних дій; за розміром завданої матеріальної шкоди; за рівнем співучасті; за наявністю службових повноважень;

– порядок визначення розміру матеріальних збитків, завданих злочинними діями, передбаченими ст. 229 КК України, шляхом проведення

комплексної експертизи, яка б включала: експертизу фірмового найменування, знака для товарів і послуг, кваліфікованого зазначення походження товару; експертизу документів про економічну діяльність підприємств і організацій; експертизу машин, обладнання, сировини та товарів народного споживання;

дістало подальшого розвитку:

– положення щодо визначення судами розміру штрафу як виду покарання за ст. 229 КК України із врахуванням обсягу не виробленої, а реалізованої контрафактної продукції і на цій основі вираховування обсягу втраченої вигоди правовласником;

– наукове визначення спеціального суб'єкта злочину, передбаченого ст. 229 КК України, яким є керівники юридичних осіб, уповноважені особи керівної та виконавчої ланки, керівники середньої виконавчої ланки, які виконують адміністративно-господарські й організаційно-розпорядчі функції, та можуть визначатися як службова особи.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що науково-теоретичні положення, висновки та пропозиції цього дослідження використовуються у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого розроблення теоретичних і прикладних питань кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 26.04.2016 р.);

– *законодавчій діяльності* – для вдосконалення норм, якими передбачено відповідальність за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару у ході здійснення господарської діяльності (лист Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 7.07.2016 р. № 04-18/12–1464);

– *практичній діяльності* – для кваліфікації злочинів, пов'язаних із незаконним використанням знака для товарів і послуг, фірмового найменування,

кваліфікованого зазначення походження товару (акт впровадження Головного слідчого управління МВС України від 22.04.2016 р.);

– *освітньому процесі* – при підготовці та проведенні занять з курсу Особливої частини кримінального права України та спецкурсів, присвячених питанням застосування кримінально-правових норм у сфері господарської діяльності (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 26.04.2016 р.; акт впровадження Придунайської філії Міжрегіональної Академії управління персоналом від 28.04.2016 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації, теоретичні та практичні висновки і рекомендації оприлюднені у виступах дисертанта на: міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії» (м. Львів, 28–29 листопада 2014 р.); II-й всеукраїнській науково-практичній конференції (з міжнародною участю) «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Кременчук, 5–6 грудня 2014 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми національного законодавства» (м. Кіровоград, 10 грудня 2014 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дослідження відображені в 10 публікаціях, із яких шість статей видано у вітчизняних наукових фахових виданнях з юридичних наук, одна – в іноземному виданні (Республіка Молдова), три тези доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (274 найменувань) і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 238 сторінок, з них основного тексту – 198 сторінок.

РОЗДІЛ 1

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ

НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗНАКА ДЛЯ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ,

ФІРМОВОГО НАЙМЕНУВАННЯ, КВАЛІФІКОВАНОГО ЗАЗНАЧЕННЯ

ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРУ

1.1. Теоретико-методологічні основи дослідження кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару

На сучасному етапі державотворення Україна спрямовує свої зусилля на реформування всіх галузей права, удосконалення законодавства, зокрема і кримінального. Виходячи з того, що держава повинна захищати інтереси чесних підприємців від недобросовісних конкурентів на ринку товарів та послуг, забезпечувати відповідну гарантованість його діяльності, потрібно зазначити, що саме провідне місце серед протиправних дій, які пов'язані з незаконною та недобросовісною конкуренцією на товарному ринку, належить незаконному використанню чужих товарних знаків, фірмових найменувань та кваліфікованих зазначень походження товару. Відповідними діями заподіюється шкода не лише правовласникам, але й державі та суспільству.

Тому визначення методів дослідження кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару є важливим для подальшого врегулювання відповідного питання, адже методологічна основа є концептуальною основою для дослідження зазначеної сфери, оскільки сприяє пізнанню досліджуваного явища, розкриттю його сутності та змісту, а також безпосередньо вектору наукового дослідження.

Правовий механізм методів наукового дослідження кримінальної відповідальності щодо порушення прав на використання товарного знака,

фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару є важливим механізмом реалізації прийнятих законів з охорони інтелектуальної власності. Актуальність методології дослідження кримінальної відповідальності, з огляду на реформування законодавства, зумовлює постійне оновлення наукових досліджень щодо даного питання з метою удосконалення наукового забезпечення та теоретичних основ у сфері кримінальної відповідальності.

Незважаючи на значну кількість наукових робіт, які стосуються досліджуваної теми, необхідно зазначити, що комплексний розгляд методології дослідження кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару відсутній.

Методологію дослідження кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару доцільно розпочати з теоретичних основ, а саме з визначення поняття «метод» та «методологія».

У словнику поняття «метод» визначено як спосіб теоретичного дослідження або практичного здійснення чого-небудь [1]. Так, дане визначення є загальним розумінням методу, який зазначено словником як певний спосіб. Доречно вказати, що в юридичній та науковій літературі існує безліч дефініцій даного поняття з різним підходом та розумінням. Тому, необхідно розглянути деякі з них.

Наприклад, Є. А. Подольська вказує, що метод – це спосіб побудови і обґрунтування системи філософського і наукового знання, це шлях дослідження і практичного перетворення дійсності. Це система правил, принципів і прийомів підходу до вивчення явищ і закономірностей розвитку природи, суспільства та мислення або практичної перетворювальної діяльності людини [2]. Автор розуміє це визначення як певний шлях та спосіб. Також, потрібно підкреслити, що дане поняття методу розглянуто через призму філософського розуміння. А ось, на думку О. В. Колесникова, метод (грец.

methodos – шлях, спосіб дослідження, викладу) – це система правил і прийомів підходу до вивчення явищ і закономірностей природи, суспільства, мислення; планомірний шлях, спосіб досягнення певних результатів у науковому пізнанні й практичній діяльності; взагалі прийом, спосіб або спосіб дії [3, с. 20]. Так, науковець на відміну від вищезазначених позицій розуміє дане явище не як спосіб, а як систему правил і прийомів, що виділяє цю позицію з-поміж інших, адже більшість наукових положень дотримуються стандартів щодо визначення даного поняття.

І. М. Рассоха зазначає, що метод у найбільш загальному випадку означає спосіб досягнення мети, певним чином впорядкована діяльність [4, с. 14]. Це визначення є занадто обмеженим та розкриває незначну кількість характеристик притаманних методу. Але необхідно наголосити на тому, що автор доцільно відмітив таку характеристику методу, як «впорядкована діяльність». Адже метод в деякій мірі розуміється як впорядкована діяльність певного способу, що більш точно характеризує дане визначення.

С. Гончаренко вказує, що метод – це спосіб організації практичного й теоретичного освоєння дійсності, зумовлений закономірностями розвитку об'єкта [5, с. 205]. Так, автор також визначає метод через «спосіб», але важко з цим погодитися.

Таким чином, аналізуючи деякі підходи до розуміння «методу» потрібно виділити власне визначення. Отже, метод – це певні логічні способи або системи правил, спрямовані на досягнення якої-небудь встановленої мети, що застосовуються для наведення висновків за допомогою відповідних засобів та прийомів.

У наукознавстві методологія розуміється як теоретична основа та способи організації пізнавального процесу, що характеризують пізнання з погляду його загальних форм, можливостей пізнавальних засобів та механізмів, які зумовлюють логічну послідовність наукового дослідження [6, с. 25]; вчення про метод, який пов'язує з логікою наукового дослідження; сукупність загальних і окремих методів [7, с. 65]. Дані позиції визначають методологію з логічної

точки зору. Доречно зауважити, що вони є чіткими та сприяють розумінню основних ознак притаманних методології. Так, розуміння «методу» з логічної точки зору сприяє виокремленню окремих ознак, які не передаються через визначення даного поняття з іншої позиції.

А у філософії під методологією розуміють систему принципів і засобів організації та побудови теоретичної і практичної діяльності, а також вчення про цю систему [8, с. 363]; систему принципів і способів організації та побудови теоретичної і практичної діяльності, а також вчення про цю систему або систему соціально випробуваних правил і нормативів пізнання і дії, які співвідносяться з властивостями і законами дійсності; внутрішньо диференційовану і спеціалізовану сферу знання, що акцентується на методах, шляхах досягнення істинного і практично ефективного знання [9, с. 359]. Так, наведені дефініції більш об'ємно розглядають питання методології. Потрібно зазначити, що саме через визначення методології з точки зору філософії доцільно визначити основні характеристики та зрозуміти суть даного явища. У філософському розуміння методологія визначається також як система принципів та відповідних засобів.

За А. П. Закалюком, методологія – це загальний для науки шлях пошуку наукового знання, який у багатьох напрямках та відношеннях є багатоваріантним [10, с. 89]. Необхідно зауважити, що методологія виступає не лише загальним явищем, а й в деякій мірі спеціальним для визначення та встановлення наукових знань. Особливістю такого підходу є те, що автор визначає метод як шлях пошуку, це значно виокремлює наведену позицію з поміж інших.

М. Стефанов методологію визначає як відому систему вихідних теоретичних знань, які відбивають найбільш загальні закономірності об'єктивного світу і служать засобом, знаряддям, інструментом, керівним принципом при вирішенні завдань, що виникають у теоретичній і практичній діяльності людей [11, с. 133]. Наведена дефініція є найповнішою, оскільки розкриває всі необхідні моменти стосовно розуміння методології. Сприйняття

автором цього явища як системи є доречним та позитивним чином впливає на визначення даного поняття. Хоча наведена позиція не в повній мірі розповсюджена серед інших авторських визначень, хоча й має багато спільних ознак, потрібно виділити той аспект, що автор розкриває методологію не просто як систему, а як вже відому систему теоретичних знань, що є доцільним для визначення цього поняття.

В. М. Попович під методологією взагалі і науки кримінального права зокрема пропонує розуміти вчення не просто про методи пізнання, а й про систему інтерпретації методів, притаманних предмету пізнання [12, с. 45]. Наведена позиція є слушною та в певній мірі доповнює понятійно-категоріальний апарат у сфері дослідження. Також, необхідно наголосити, що зазначена думка автора буде врахована при наведенні власного розуміння стосовно методології дослідження кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару.

Таким чином, методологію доречно визначити як систему вчень та пізнання про мислення, про методи дослідження, що використовуються в будь-якій науці та сприяють визначенню об'єкта її пізнання.

Отже, виходячи з наукових позицій необхідно визначити дефініцію методу наукового пізнання. Так, в науковій літературі існують різні підходи стосовно даного явища, наприклад методи наукових досліджень визначаються як шлях досліджень, спосіб пізнання, прийоми і засоби, за допомогою яких здобуваються факти, використовувані для доведення положень, з яких, у свою чергу, складається наукова теорія [13].

За аналогією вищезазначених понять доречно вивести авторське визначення методології дослідження кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару – це певна система або шлях пізнання спрямований на визначення відповідальності за недотримання правил використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування,

кваліфікованого значення походження товару в сфері кримінального права, що сприяє виведенню відповідних висновків за допомогою конкретних прийомів та засобів.

Стосовно класифікації загальних методів пізнання необхідно зазначити, що в науковій літературі поділяють дані методи на: аналіз, індукцію, аналогію, синтез, дедукцію, моделювання [14]. Загалом дана класифікація не розглядає види загальних методів дослідження за певними визначеними особливостями, а лише перераховує загальні методи, які існують в науковому дослідженні.

Також, загальні методи наукового пізнання умовно поділяють на:

- методи емпіричного дослідження (спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент);

- методи, що використовуються як на емпіричному, так і на теоретичному рівнях дослідження (абстрагування, аналіз і синтез, індукція і дедукція, моделювання та ін.);

- методи або методологія, що використовуються на теоретичному рівні дослідження (сходження від абстрактного до конкретного, системний) [15].

Визначений перелік та розподіл загальних методів в даному випадку формує три великі групи, до яких входять саме загальні методи наукового дослідження. Варто зазначити, що при виокремленні даних груп визначаються особливості притаманні конкретному методу. Також, як ще один приклад, доречно розглянути наукову позицію В. Є. Юринець, що визначає загальні види методів наукового пізнання, які умовно поділяє на такі рівні:

- емпіричний, до якого відносять спостереження, порівняння, вимірювання, анкетування, співбесіду, тестування тощо;

- теоретико-експериментальний, до якого відносять експеримент, аналіз-синтез, індукцію-дедукцію, моделювання, гіпотетичність, історичність, логічність, абстрагування, ідеалізацію, аксіоматику, узагальнення тощо;

- метатеоретичний, куди входять діалектичний метод і метод системного аналізу [16].

Зазначена класифікація, так як і попередня, поділяє методи наукового дослідження лише на три групи. Але, необхідно підкреслити, що

даний розподіл є логічним, оскільки визначає характер зазначених методів та сприяє їх ефективному застосуванню.

О. В. Дем'яненко у своїй праці на тему «Кримінальна відповідальність за незаконне використання товарного знаку» використовує такі методи дослідження: діалектико-матеріалістичної методології, що відбиває зв'язок теорії і практики, відповідно до якої застосовувалися приватно-наукові методи дослідження: формально-логічний, системно-структурний, історико-правовий, статистичний, соціологічний і психологічний, системний підхід. Були зроблені спроби застосувати всі чотири основних рівня методологічних знань системних досліджень: філософські підстави системних досліджень; загальнонаукові методологічні принципи і форми дослідження систем різної природи; конкретно-наукова методологія системного дослідження в спеціальних наукових дисциплінах; методологія і техніка дослідження конкретних об'єктів [17].

І. А. Головизіна в дослідженні на тему «Незаконне використання товарного знаку: проблеми кваліфікації та правозастосування» використовувала такі методи наукового дослідження: загальний діалектичний метод, а також сукупність загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. У процесі дослідження використовувалися методи наукової абстракції; аналізу і синтезу; індукції і дедукції; сходження від простого до складного; генетичний метод; конкретно-соціологічний метод; методи формалізації; метод аналогії; системно-структурний метод; формально-логічний метод; метод правової герменевтики [18].

Саме застосування не лише загальних чи спеціальних методів, а їх поєднання, яке застосовано науковцем, сприяє ефективному дослідженню даної теми та визначенню всіх поставлених задач. Також, поєднання загального та спеціального методу дослідження в більшій мірі застосовується до комплексних робіт, які визначають декілька аспектів стосовно досліджуваної теми.

С. М. Трейгер в дослідженні на тему «Кримінальна відповідальність за незаконне використання товарного знака» використовує загальний діалектичний метод, а також сукупність загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. У процесі дослідження використовувалися методи наукової абстракції; аналізу і синтезу; індукції і дедукції; сходження від простого до складного; генетичний метод; конкретно-соціологічний метод; методи формалізації; метод аналогії; системно-структурний метод; формально-логічний метод; метод правової герменевтики [19].

П. С. Берзін у роботі на тему «Незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг: аналіз складів злочину, передбаченого ст. 229 КК України» використовує історично-правовий, системно-структурний, діалектичний, формально-логічний, формально-догматичний, функціональний, порівняльно-правовий та статистичний методи дослідження [20]. Використання різних методів дослідження дало автору можливість виявити ряд нових проблем, пов'язаних з правовим забезпеченням порядку охорони та використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів, послуг, та запропонувати шляхи їх розв'язання.

Таким чином, необхідно визначити власну класифікацію методів наукового дослідження, зокрема, які були застосовані при розгляді даної теми. Отже, при дослідженні було застосовано: діалектичний метод пізнання правових явищ, який дозволив вирішити питання щодо аналізу співвідношення понять визначених науковцями; системний метод, який сприяв виведенню основних власних понять і категорій, таких як: «метод», «методологія», «методологічне дослідження», «метод дослідження кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару»; структурний метод, який виявився найбільш ефективним для побудови цілісної структури визначення методології дослідження кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів та послуг, фірмового

найменування, кваліфікованого зазначення походження товару; метод порівняльно-правового аналізу, яким проведено загальнотеоретичну характеристику понять та класифікацій щодо теми дослідження; логіко-семантичний метод, за допомогою якого поглиблено понятійний апарат в означеній сфері; а використання формально-логічного, а також методу моделювання допомогло сформулювати пропозиції щодо авторських визначень та класифікацій стосовно даної теми.

Доречно визначити власну класифікацію методів застосованих при розгляді методології дослідження кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару наукового пізнання. Отже, методи необхідно поділити на такі групи:

1. Загальні методи наукового дослідження.

1) Аналіз – метод дослідження, який включає в себе вивчення предмета за допомогою уявного або практичного розчленування його на складові елементи (частини об'єкта, його ознаки, властивості, відношення). Кожна із виділених частин аналізується окремо у межах єдиного цілого [4, с. 32]. Таким чином, даний метод було застосовано при дослідженні всієї роботи. Так, метод аналізу доречно визначити як загальний, що прямо впливає на визначення даної теми.

2) Синтез (від грец. *synthesis* – поєднання, з'єднання, складання) – метод вивчення об'єкта у його цілісності, у єдиному і взаємному зв'язку його частин [4, с. 32]. Необхідно зазначити, що синтез певною мірою в дослідженні пов'язаний з аналізом, оскільки сприяє для поєднання частин, які розділені для проведення аналізу в єдине ціле та дозволяє пізнати конкретний предмет дослідження.

3) Індукція (від лат. *induction* – «наведення», «побудження») – метод дослідження, при якому загальний висновок про ознаки множини елементів виводиться на основі вивчення цих ознак у частини елементів однієї множини [4, с. 32]. Таким чином, даний метод було застосовано при наведенні точок зору

науковців стосовно визначень, які розглянуто в даному дослідженні та в кінцевому результаті для формулювання власної авторських дефініцій та класифікацій.

2. Спеціальні методи наукового дослідження:

1) Порівняння. Цей метод відноситься до даної групи оскільки порівняння елементів дослідження здійснюється на емпіричній основі. Так, І. М. Рассоха визначає метод порівняння як процес встановлення подібності або відмінності предметів та явищ дійсності, а також знаходження загального, властивого двом або кільком об'єктам. За допомогою цього методу виявляються кількісні та якісні характеристики досліджуваного об'єкта, класифікується, впорядковується та оцінюється зміст явищ і процесів. Шляхом порівняння встановлюються відносини рівності та відмінності [4, с. 22].

Отже, цей метод сприяв порівнянню наукових позицій щодо визначення дефініцій та класифікацій у процесі дослідження кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару. А також сприяв виявленню спільних та відмінних елементів у наведених наукових позиціях.

2) Системний метод. Використання системного методу передбачає розуміння таких понять, як система, елемент, склад, структура, функція. Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає систему як сукупність будь-яких елементів, одиниць, частин, об'єднувальних за спеціальною ознакою, призначенням [21, с. 1126]. Наведені позиції визначають загальне розуміння даного методу та все ж таки характеризують його як емпіричний метод наукового дослідження. Доречно зазначити, що словник визначає основу розуміння системного методу. А ось, Д. А. Керимов зазначає, що системою у праві є його субстанційна й організаційна єдність частин цілого, яка об'єктивно закономірна [22, с. 254]. Таким чином, доречно зауважити, що в здійсненому дослідженні було використано системний метод, який сприяв встановленню єдності визначених елементів для подальшого узагальнення та ефективного розгляду основних завдань визначених даною темою. Потрібно

резюмувати, що даний метод відіграв важливу роль у встановленні методології дослідження кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару.

3) Моделювання. Моделювання (від франц. *modeler* – ліпити, формувати), визначається як метод дослідження явищ і процесів, що ґрунтується на заміні конкретного об'єкта досліджень (оригінала) іншим, подібним до нього (моделлю) [23]. Виходячи з даного визначення необхідно підкреслити, що моделювання є певною заміною, або вдосконаленням, в цьому випадку вже існуючих дефініцій та класифікацій стосовно методології дослідження кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару. Отже, завдяки зазначеному методу було проведено ряд висновків виведених при розгляді відповідних питань, що сприяли дослідженню та наведенню власних пропозицій щодо наукових визначень та класифікацій стосовно розглядуваної теми.

Метод моделювання використовувався безпосередньо для формулювання пропозицій щодо удосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність у частині кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару та інших досліджуваних нами законодавчих актів. Використання методу моделювання дозволяє досліджувати ті сторони об'єктів, які неможливо осягнути шляхом безпосереднього вивчення, або невігідно вивчати у такий спосіб [24, с. 81].

Крім вищезазначених методів, при проведенні дослідження суспільних відносин, пов'язаних із охороною використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, доцільно використати історичний метод, який надасть можливість відобразити історичні витоки та генезис законодавства України про кримінальну відповідальність за незаконне використання знака для товарів і послуг,

фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару. А також діалектичний метод, відповідно до якого досліджувані явища будуть вивчатися в єдності їх фактичної суті та юридичної форми, що дозволить розглянути норми, якими передбачено відповідальність за посягання на незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару в їх постійному розвитку, та виявити обумовленість такого розвитку.

В межах порівняльного підходу дослідження правових явищ, який спрямований на виявлення подібних і відмінних ознак між правовими і державними системами різних країн, їх елементів (галузей, інститутів і норм права або органів держави, інших державних інститутів), а також загальних і відмінних закономірностей їх виникнення, розвитку, функціонування [24, с. 78], при дослідженні законодавства України про кримінальну відповідальність за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару доцільно буде використати методологію даного підходу, а саме порівняльно-правовий метод дослідження.

Порівняльно-правовий, або як ще його називають компаративістський, метод дослідження буде використовуватися при виявленні, подібного та відмінного у чинному законодавстві України про кримінальну відповідальність та кримінальному законодавстві зарубіжних країн у частині передбаченої кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару.

За допомогою догматичного (юридичного) методу як одного з основних методів науки кримінального права (як, очевидно, і всієї юриспруденції) та логіко-юридичного методу будуть досліджуватись норми Конституції України, законодавства України про кримінальну відповідальність, інших нормативно-правових і підзаконних актів, постанов Пленуму Верховного Суду України,

з'ясовуватись зміст і значення використаних у них понять, виявляти недоліки, обґрунтовуватись висновки і пропозиції щодо їх зміни та доповнення.

Методологічні підходи не ізольовані один від одного і можуть мати взаємообумовлений (інтегративний) характер, що викликає появу похідних (повторних, синтезованих) підходів. До таких відносяться комплексний підхід, а також структурно-функціональний, системно-структурний, системно-функціональний і т. ін. [24, с. 78]. У межах цих підходів застосовується системно-структурний метод для дослідження конкретних елементів кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, та структурно-функціональний метод, котрий сприяє комплексному дослідженню питань уніфікації норм про кримінальну відповідальність за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару. Метод системного аналізу використовується для комплексного розгляду складових предмету дослідження як елементів єдиного цілого.

Не можна залишити поза увагою соціологічний та статистичний методи, які використовуються при вивченні, впорядкуванні та аналізі матеріалів практики застосування норм КК України, які передбачають відповідальність за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, а також при проведенні анкетування практичних працівників органів внутрішніх справ з питань ефективності застосування кримінально-правових норм про відповідальність за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару. Ці та інші методи наукового дослідження використовуються у взаємозв'язку, що сприяє проведенню всебічного аналізу, обґрунтуванню теоретичних висновків і практичних рекомендацій.

З огляду на вищевикладене, потрібно констатувати, що, незважаючи на наявність достатньої кількості наукових праць, присвячених аналізу та

кримінально-правовій характеристиці злочинів у сфері господарської діяльності, вони не стосувалися дослідження безпосередньо незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, а лише побіжно його зачіпали. Тому проведення, на методологічній основі, детального аналізу кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару є необхідним та нагальним.

Розглядаючи теоретико-методологічні основи дослідження кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, потрібно звернути увагу на особливості соціальної обумовленості криміналізації даного діяння.

Загалом, соціальна обумовленість визначається наявністю умов криміналізації певних суспільно небезпечних діянь. Саме за наявності таких умов можна констатувати обґрунтованість і суспільну необхідність кримінально-правової заборони відповідного діяння. На сьогодні визначення підстав і меж криміналізації є одним із найважливіших і спірних питань науки кримінального права. Але беззаперечним є те, що науково обґрунтовані та свідомо застосовувані загальні правила і критерії оцінки допустимості кримінально-правової новели – принципи криміналізації, покликані забезпечити ефективність і соціальну обумовленість кримінально-правових норм [25, с. 208]. Таким чином, велике значення має встановлення відповідності кожної кримінально-правової норми потребам суспільства та констатація ефективності її дії.

Визначення умов кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару має важливе значення з огляду на те, що у вітчизняній кримінально-правовій історії неодноразово простежувалося неадекватне ставлення законодавця до даного діяння.

Щодо питання загальних умов криміналізації в теорії кримінального права існують різні точки зору. В цілому в цьому напрямі науковий пошук учених є дуже результативним і сучасна наука кримінального права завдяки дослідженням В. К. Грищука, Г. А. Злобіна, А. І. Коробєєва, В. М. Кудрявцева, Н. Ф. Кузнецової, А. М. Яковлева та ін. має на озброєнні доволі значний набір факторів, норм і принципів оцінки ступеню суспільної небезпеки діяння та підстав віднесення його до кримінально-караних [26, с. 76; 27, с. 75; 28]. Сучасні вчені у своїх дослідженнях використовують різний набір факторів, які обумовлюють встановлення кримінальної відповідальності за ті чи інші діяння.

Передусім, серед науковців немає однаковості з приводу назви даних умов. Одні називають їх підставами [28, с. 62], другі – принципами [27, с. 71], треті – критеріями [29, с. 60; 30, с. 101–103], четверті – чинниками [31, с. 57]. Переважна ж більшість учених називає їх умовами. Окрім самої назви відрізняється і внутрішній зміст тих умов, що пропонуються різними вченими.

У цьому контексті важливим є аналіз основних факторів, які впливають на криміналізацію незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару. Потрібно зазначити, що умови криміналізації даного злочинного діяння відповідають загальнотеоретичним умовам криміналізації суспільно небезпечних діянь. Водночас їм притаманні певні особливості. Тобто за суттю дані умови співвідносяться як родові та видові, або як загальне та окреме. У даних видових умовах певні положення загальних умов будуть превалювати, а окремі – виділятися менше.

Розглядаючи питання соціальної обумовленості криміналізації незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, перш за все, уявляється необхідним визначення системи факторів установа кримінально-правової заборони або, як пише А. І. Коробєєв, криміналізації діяння – тобто процесу

виявлення суспільно-небезпечних форм індивідуальної поведінки, визнання припустимості, можливості і доцільності кримінально-правової боротьби з ними [32, с. 29].

Криміналізація різних антисуспільних діянь обумовлює різний набір факторів криміналізації. Обмеженість рамками дослідження не дає нам можливості обґрунтувати правомірність встановлення відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару з позицій всіх відомих науці факторів, і, тому, вважаємо за доцільне обмежитись аналізом історичних, соціально-психологічних, нормативних, кримінологічних і міжнародних факторів.

1. *Історичні фактори* – визначають генезис і тенденції розвитку законодавства про кримінальну відповідальність за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару. Відомий дореволюційний правознавець-криміналіст професор М. С. Таганцев відзначав, що стійкість правових норм перевіряється переважно умовами їх історичного розвитку. Право створюється народним життям, живе та видозмінюється разом з ним. Тому зрозуміло, що міцними можуть виявитися лише ті положення закону, в яких виразилися народні погляди, що склалися історично: закон, що не має коріння в історичних умовах народного життя, завжди загрожує стати ефемерним, стати мертвою літерою [33, с. 10].

Детальний аналіз історичного розвитку кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару зроблено у підрозділі 1.2 дисертації. Наведене у цьому підрозділі зумовлює історичний фактор соціальної обумовленості охорони незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару кримінально-правовими заходами.

2. *Кримінологічні фактори* – визначають небезпеку неправомірного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару та поширеність таких діянь. Дані фактори включають у себе декілька умов криміналізації діянь – суспільна небезпечність діяння та його відносна поширеність. Розглянемо кожен з цих умов.

А) Головною підставою криміналізації, серед інших, сучасні вчені називають наявність суспільно небезпечної поведінки, яка потребує кримінально-правової заборони [34, с. 95]. М. І. Хавронюк навіть називає її єдиною підставою криміналізації діянь (окрім підстав він виділяє також умови криміналізації) [35, с. 55].

Суспільна небезпечність як матеріальна ознака злочину полягає в тому, що діяння або заподіює шкоду відносинам, які охороняються законом про кримінальну відповідальність, або містить у собі реальну можливість заподіяння такої шкоди. Розкриття змісту суспільної небезпечності являє собою аналіз її якісної і кількісної характеристик. Кількісна характеристика – це ступінь суспільної небезпечності, а якісна – характер суспільної небезпечності. Критерієм визначення характеру суспільної небезпечності злочину є, передусім, важливість, значимість об'єкта, на який посягає злочинне діяння; характер суспільної небезпечності, в свою чергу, залежить від характеру та розміру завданої шкоди [36, с. 27]. Отже, характер суспільної небезпечності злочину визначається сферою суспільного життя та порядком відносин на який посягає злочин.

Ступінь суспільної небезпечності визначається тяжкістю завданих наслідків, або, іншими словами, розміром заподіяної шкоди [37, с. 47–48], який залежить від форми вини, мотиву, мети вчинення діяння, місця, обстановки його вчинення та інших суб'єктивних та об'єктивних ознак злочину [38, с. 20]. Криміналісти також наголошують, що суспільна небезпечність діяння залежить від способу його вчинення та інтенсивності посягання [39, с. 24]. Санкція, що встановлюється законодавцем,

розглядається юридичним виразом ступеню суспільної небезпечності певного виду злочинів.

Значною мірою суспільна небезпечність незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару визначається характером і важливістю суспільних відносин, які виступають основним безпосереднім об'єктом злочину.

Б) Наступною умовою є відносна поширеність діяння. Вона включає не тільки кількість і місце в структурі злочинності суто незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару. Відносна поширеність діянь, пов'язаних з незаконним використанням знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, включає в себе загальносоціальні особливості дотримання прав і свобод людини і громадянина в Україні, її власності та належного порядку здійснення підприємницької діяльності.

Так, у законодавстві передбачено кримінальну відповідальність за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, або інше умисне порушення права на ці об'єкти (ст. 229 КК), проте за цими нормами практично не засуджуються особи значною мірою через їхню недосконалість та не повне охоплення усіх випадків незаконного використання чи порушення права на ці об'єкти.

Таким чином, із наведеного зрозуміла значна поширеність даних злочинних діянь в Україні. Дані порушення мають як кримінальний, так і не кримінальний характер, відзначаючись заподіянням шкоди власності, інтелектуальної власності, веденню підприємницької діяльності. Відтак має місце обумовленість кримінально-правової охорони використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару. При цьому потрібно виходити з того, що поширеність

діяння – це поняття відносне. Його кількісні показники можуть коливатися залежно від багатьох факторів, і передусім, від виду посягання.

Необхідність існування кримінально-правової охорони використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару обумовлює також сучасна криміногенна ситуація в Україні (або ступінь розповсюдженості соціально небажаних діянь). Якщо проаналізувати показники злочинності у сфері господарської діяльності, то видно, що цей вид злочинів посідає дуже низьке місце у загальній структурі злочинності й має доволі незначну питому вагу. І хоча спостерігається досить невисока кількість реєстрації досліджуваних злочинів [40, с. 36–39], ступінь їх суспільної небезпеки є дуже значним, у зв'язку з тим, що, як правило, в таких діях бере участь значна кількість людей, такі дії пов'язані із додатковим порушенням відносин у сфері інтелектуальної власності, порушенням порядку здійснення підприємницької діяльності тощо.

Необхідність підвищення ефективності норм кримінального законодавства України про відповідальність за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару є безсумнівною, оскільки 71,0 % респондентів проведеного автором анкетування, зазначили, що такі норми потребують змін (Див. Додаток А). Показово, що лише 15,5 % опитаних працівників правоохоронних органів відомі випадки притягнення до кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (Див. Додаток А). І дійсно, із загальної кількості зареєстрованих у 2010–2015 рр. кримінальних справ (проваджень) за злочини, передбачені розділом VII Особливої частини КК України, тільки 6,0 % стосуються незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару. Однак, майже 50 % таких злочинів, вчинених протягом 2005-2015 рр. припадає на 2011-2013 рр., тобто на період наближений до проведення в Україні та Польщі чемпіонату Європи з футболу.

Отже, потребу в існуванні кримінально-правового захисту використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару зумовлює також кримінологічний фактор.

3. *Нормативні фактори* – відображають обумовленість кримінально-правового захисту використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару нормами Конституції та іншими законами.

Поряд із Конституцією України систему нормативно-правових актів, що регламентують використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару в Україні, становлять кодекси та закони України.

На сьогодні в Україні діє низка нормативно-правових актів щодо правового захисту знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару. Основні серед них закони України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [41], «Про охорону прав на зазначення походження товарів» [42], «Про захист економічної конкуренції» [43], окремі положення господарського [44] та цивільного законодавства [45].

Наведене дає підстави дійти висновку, що захист використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару є не тимчасовим явищем, це довготривалий і систематичний процес, який ґрунтується не лише на діяльності суб'єктів правоохоронних органів, а й на діяльності всіх членів громадського суспільства.

Разом з тим, необхідно зауважити, що досліджувана нами норма має бланкетну диспозицію, яка для встановлення змісту злочину відсилає саме до вищевказаних нормативних актів. Чинне законодавство України створило нормативні умови для правильного застосування правозастосовними органами бланкетної диспозиції вказаної норми. Водночас, необхідно уніфікувати норми КК України, ГК України, ЦК України та Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» стосовно розуміння предмета досліджуваного

злочину, оскільки терміни, покладені в основу законодавчої конструкції цієї бланкетної диспозиції, не мають однозначного нормативного визначення в системі галузевого законодавства. А це, в свою чергу, створює передумови до неоднакового застосування закону про кримінальну відповідальність. Більш детально це питання розглянуто в підрозділі 2.1. дисертації.

Таким чином, проведений аналіз вищевказаних нормативно-правових актів дає підстави зробити висновок, що їх метою є не лише охорона найвищих соціальних цінностей людства, а й захист використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару.

4. *Міжнародні фактори* – показують практику вирішення кримінально-правового захисту використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару нормами міжнародного права та за законодавством зарубіжних країн. Самостійну роль у соціальній обумовленості кримінально-правового захисту використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару відіграє міжнародний фактор. Так, необхідність захисту комерційних позначень на міжнародному рівні закріплена в Паризькій конвенції про охорону промислової власності (1883 р.) [46] та Мадридській угоді про міжнародну реєстрацію знаків (1891 р.) [47]. Особливу роль у належному захисті використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару відіграє бажання України йти шляхом європейської інтеграції.

Криміналізація незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару також обумовлена міжнародно-правовим досвідом необхідності та допустимості такої криміналізації. Аналіз зарубіжного законодавства свідчить про те, що незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару визнається злочином і тягне за

собою кримінальну відповідальність. Така відповідальність встановлюється або в Кримінальних кодексах, або окремими законами.

Більш детальний аналіз цієї умови криміналізації зроблено у підрозділі 1.3. дисертації. Проте, варто зауважити, що згідно зі ст. 3 КК України, положення закону про кримінальну відповідальність ґрунтується на Конституції України та загально визнаних принципах і нормах міжнародного права. Тобто, закон про кримінальну відповідальність повинен відповідати положенням, що містяться в чинних міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. Отже, умовою для криміналізації незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару послужила також необхідність виконання зобов'язань із ратифікованих міжнародних договорів.

5. *Соціально-психологічні фактори* – показують необхідність кримінально-правового захисту використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару як засобу стабілізації спокою у суспільстві. Дані фактори включають у себе декілька умов криміналізації діянь – домірність позитивних і негативних наслідків криміналізації та кримінально-політична адекватність криміналізації. Розглянемо кожен з цих умов.

А) Принцип домірності позитивних і негативних наслідків криміналізації означає, що позитивні результати застосування норм кримінального права переважають ті негативні соціальні наслідки, які неминуче настають від криміналізації тих чи інших діянь [25, с. 220–224]. Криміналізація тягне за собою певні негативні наслідки, як то погіршення становища членів сім'ї такої особи тощо. І тому кримінальна відповідальність повинна застосовуватись як крайній засіб, коли інші заходи впливу є неефективними або неадекватними – коли діянню притаманний такий ступінь суспільної небезпеки, який зумовлює необхідність кримінально-правової заборони на його вчинення. Недотримання останнього може призвести до необґрунтованої криміналізації, коли злочином визнається діяння, якому не притаманні достатні для криміналізації характер і

ступінь шкідливості, зокрема, використання як доводу неефективності існуючих правових засобів розв'язання відповідної проблеми [48, с. 94].

Криміналізуючи незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, законодавець, безсумнівно, встановлює певні негативні наслідки застосування цих кримінально-правових норм – майнові обмеження для винного та його сім'ї, різні обмеження особистої свободи. Але, разом із тим, незважаючи на негативні наслідки від криміналізації, потрібно визнати, що незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару завдає суттєвої шкоди у різних сферах суспільного життя і суспільство потребує належного захисту від таких посягань. І ця потреба є соціально обумовленою. Суспільна користь кримінально-правового захисту використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, звичайно, переважає негативні наслідки криміналізації таких діянь.

Б) Наступною умовою криміналізації є її кримінально-політична адекватність. Можна з упевненістю стверджувати, що незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару як явище негативно сприймається переважною частиною суспільства [49, с. 40]. З огляду на це, напевно, навряд чи хтось з нас бажає бути обмеженим у праві придбати брендову річ чи, навпаки, зазнати шкоди здоров'ю чи власності у зв'язку з придбанням неякісного брендового товару. Таким чином, кримінально-правова заборона незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару цілком відповідає суспільній свідомості та стану громадської думки.

Таким чином, криміналізація незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару відповідає також основним тенденціям політики держави. Саме для усунення будь-яких негативних наслідків і потрібен кримінально-правовий

вплив держави і саме в такому напрямку повинна будуватися її політика щодо криміналізації досліджуваного діяння.

Отже, підставами для криміналізації незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, є дійсні фактори – соціально-психологічні, кримінологічні, нормативні, міжнародні та історичні причини виникнення доцільності боротьби з цими діяннями за допомогою кримінально-правових норм. Вони є зовнішніми та внутрішніми причинами, які характеризують міжнародну і національну соціально-політичну обстановку та вимагають від законодавця встановлення кримінальної відповідальності за ці діяння.

Таким чином, ґрунтуючись на теоретичних дослідженнях підстав криміналізації, соціальна обумовленість криміналізації незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, обумовлюється цілою низкою обставин:

- по-перше, наявністю історичних передумов – історичними чинниками;
- по-друге, поширеністю останнім часом незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару – кримінологічними чинниками;
- по-третє, необхідністю забезпечення та регулювання таких відносин у країні за допомогою правових норм, закріплених в українських правових актах, які, в свою чергу, є гарантією забезпечення правового використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару в державі в цілому – нормативно-правовими чинниками;
- по-четверте, необхідністю захисту використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, закріпленого в міжнародно-правових актах, які ратифікувала Україна, взявши на себе зобов'язання їх дотримання – міжнародними чинниками;
- по-п'яте, введення кримінальної заборони на незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого

зазначення походження товару, обумовлено також їх високим ступенем суспільної небезпеки, який пояснюється важливістю і значимістю об'єкта кримінально-правового захисту та характером і розміром шкоди, яка може завдаватися суспільним відносинам, домірністю позитивних та негативних наслідків криміналізації й кримінально-політичною адекватністю – соціально-психологічними чинниками.

1.2. Історико-правовий досвід регулювання кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару в Україні

Сучасне законодавче регулювання кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, або інше умисне порушення права на ці об'єкти, потрібно проаналізувати з урахуванням еволюції регламентації кримінальної відповідальності за незаконне використання таких засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг у вітчизняних правових джерелах [50, с. 24].

Наукове дослідження сукупності археологічних знахідок засвідчило, що використання своєрідних засобів індивідуалізації набуло поширення ще за первіснообщинного ладу. На доречне пояснення Т. А. Соболевої та А. В. Суперанської, складне життя первісної людини зумовило необхідність започаткування колективного володіння матеріальними благами, а також спільне виконання трудомістких завдань. Разом з тим, коли останні набули достатнього рівня організації своєї праці та побуту, на зміну рівного розподілу

матеріальних цінностей між членами общини приходять присвоєння багатств більш сильними її представниками. Це стало першим стимулом для виникнення приватної власності на худобу, землю, воду тощо. Саме тому, щоб відрізнити свої речі від інших, люди вигадали спеціальні знаки власності – тамги, які витискали на посуді, випалювали на тілі худоби, коней, висікали на камінні, що ставили на межі своєї земельної ділянки й т.п. [51, с. 6].

Поступова трансформація тамгів із знаку приватної власності в стародавній засіб індивідуалізації товарів – клеймо відбулося завдяки розвитку ремесла і торгівлі. Застосування клейма на виробках, насамперед, переслідувало такі цілі: а) засвідчення якості товару конкретного ремісника та виробника; б) підтвердження права власності ремісників та виробників на свої товари; в) сприяння продажу великої кількості товарів торговим посередникам, які цінували рівень якості роботи окремих ремісників і виробників.

Водночас перші історичні прецеденти використання клейм для ідентифікації наданих послуг прослідковуються в епоху Ассирії та Вавилону, де будівельниками клинописом висікалися на камінних плитах палаців імена й клейма їх власників, а також власні імена [52, с. 37].

Поширення клейма як прототипу сучасного товарного знака набуло в епоху рабовласництва, наприклад, в Римській імперії мешканці її віддалених провінцій завдяки клеймам, нанесених на масляні лампи, могли повторно замовляти ті лампи, які зарекомендували себе з кращого боку у порівнянні з аналогічними виробами інших ремісників [53, с. 14]. Таким чином, сформувалося два принципово різних типи володіння майном: для особистого користування і для товарного обміну. У другому випадку майстер має знайти шляхи збуту, й лише у такому разі він отримає належний прибуток. Якщо ж на ринку виявляється декілька постачальників однорідних за своїми характеристиками товарів та виробів – виникає конкуренція. Вона може бути зорієнтована на споживача, коли один майстер виробляє дешеві вироби, задовольняючи масовий попит, а інші – дорогі художні витвори мистецтва, розраховані на поціновувачів. Можлива конкуренція по якості товару, коли

один виробник намагається випускати товар кращої якості. Такий підприємець переймається за престижність своїх товарів і виробів, помічаючи їх особливими клеймами [51, с. 7-8].

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що в історичний період започаткування та розвитку ремесла і торгівлі проставлені клейма були єдиними засобами індивідуалізації товарів і послуг, включаючи в себе, у сьогоденнішому розумінні, знаки для товарів і послуг, фірмове найменування, кваліфіковане зазначення походження товару. Окрім того, фактично були відсутні випадки підробки клейм, адже у той час вони використовувалися винятково для підтвердження права власності, а також якості вироблених товарів та наданих послуг. За вчинення вказаного проступку не передбачалася відповідальність з боку держави, така особа піддавалася осуду з боку ремісників і виробників, а також громадяни в подальшому відмовлялися з нею торгувати й купувати вироби і товари з такими клеймами.

За часів правління Перикла (V ст. до н.е.) у Стародавній Греції почало розвиватися законодавство щодо санкцій з боку держави за підробку чужого клейма – від штрафу до позбавлення афінського громадянства і видворення за межі поліса. При цьому предметом злочинного посягання вважалося клеймо ремісників, а також власників майстерень, де часто використовувалася праця рабів [54, с. 36].

Подібний стан речей зберігся й у Римській імперії, де клеймо використовувалося в якості відмітки, що розміщується на товарі з метою його індивідуалізації, зокрема з метою визначення місця походження товару, а іноді й конкретного виробника, що дозволяло сприймати клеймо відомих споживачеві виробників як показник якості товару або навпаки низького рівня такого. Окрім того, державою підтримувався процес таврування в цілях контролю внутрішнього обороту товарів і переміщення їх через митний кордон, а також визначення конкурентоспроможності товару і його виробника на національному та міжнародному рівні [55, с. 56-57].

Набагато ширшого вжитку засоби індивідуалізації учасників господарського обігу, товарів і послуг набули в період феодалізму, зокрема в IX-X ст. На рахунок цього Л. Д. Нефьодова зауважувала, що клейма у той час мали геральдичну основу та проставлялися фактично на всьому майні їх власників [52, с. 37]. Цьому процесові також сприяли активні торгівельні зв'язки між багатьма країнами Європи та Азії, розвиток купецьких гільдій тощо.

На ґрунті діяльності торгових товариств склалося особливе найменування учасників обороту – фірма, оскільки незручність, пов'язана з перерахуванням прізвищ усіх учасників товариства, з одного боку, і поступове відособлення товариського підприємства в особливого суб'єкта прав, з іншою, привели до необхідності вибору особливого імені для короткого позначення цього єдиного суб'єкта, відмінного від інших окремих учасників [56, с. 14]. Отож, констатуємо, що з цього моменту, поряд з товарним знаком, почав формуватися новий відособлений засіб індивідуалізації – фірмове найменування.

Київська Русь щодо питань розвитку засобів індивідуалізації учасників господарського обігу, товарів і послуг пройшла загальноєвропейський шлях, але з певною затримкою, що була зумовлена об'єктивними історичними подіями. Так, з моменту започаткування давньоруської держави для відмінності своїх товарів від чужих використовувався спеціальний знак – тамга. В період з XIII по XV ст. цей термін починає вживатися в значенні «мито»: грошовий збір стягувався з товарів, що ввозилися на територію країни для продажу або обміну на ярмарках. Кожен випадок стягування подібного виду зборів фіксувався проставлянням на товарі спеціального клейма або особливою відміткою в товарній документації [57, с. 14]. З розвитком ремесла і торгівлі більше вживання отримує клеймо, яке в епоху середньовіччя стає гарантією якості товару і служить засобом юридичного захисту результатів творчої діяльності.

Першим офіційним документом в Європі щодо засобів індивідуалізації товарів більшість науковців вважають прийнятий англійським парламентом у 1266 році законодавчий акт про товарні знаки. Останній встановлював

обов'язок кожного пекаря проставляти на своїх виробках відповідний знак, за допомогою якого можна ідентифікувати виробника [53, с. 14]. Ця тенденція поширилася й на інші промислово розвинуті європейські країни, наприклад, у Франції з урахуванням вищевказаних правових норм у 1268 році видається «Книга ремесел і торгівлі міста Париж», у якій було закріплено статuti усіх виробників м. Парижа. Особлива увага була звернута на недопущення виробництва низькоякісної продукції, а також окремі питання запобігання підробці клейм товарів.

Дещо специфічніше розвивалися засоби індивідуалізації послуг. Так, найбільш поширеними послугами в період середньовіччя були надання ночівлі та харчування, та створення в подальшому гостинних дворів – праобраз майбутніх готелів і мотелів. З метою інформування відвідувачів про відкриття нових закладів господарі біля своїх воріт встановлювали довгі палиці, на яких вивішували будь-який предмет побутового вжитку. У свою чергу, наприклад міські швачки, чоботарі, перукарі у вікнах лавок розміщували атрибути свого ремесла, а над входними дверима чіпляли бутафорські предмети – чобіт, ножиці тощо. Вказана тенденція набула значного поширення в багатьох європейських країнах, а особливо на території Англії в XIV ст., коли населення стає більш освіченим і грамотним. З цього моменту на так званих «знаках-рекламах» з'являються написи, в яких розкривається сутність наданих послуг, ім'я власника тощо [51, с. 10-11].

З вищевикладеного констатуємо, що в цей час остаточно сформувалися товарні знаки на послуги, які ідентифікували власника, а також підтверджували їх якість та стабільність надання. Зауважимо також на тому, що особи, які надавали платні послуги, та починали виготовляти супутні товари для цього, використовували один і той же засіб індивідуалізації.

Перші згадки про клеймування товарів у нормативно-правових актах на теренах сучасної України можна знайти в п. 45 Новоторгового статуту від 22 квітня 1667 р. Ця норма визначає, що клейма бажано проставляти на вітчизняних товарах з метою вирізнення їх з поміж іноземних, а також як

гарантія належної якості. Окрім того, наголошується, що у разі підробки чужих клейм Російською імперією будуть прийняті жорсткі міри щодо вилучення незаконно проклеймованих товарів й видворення назавжди недоброчесних торгівців за межі країни [58, с. 313].

Вищевикладене зумовлює зауважити на тому, що позиція окремих науковців, наприклад І.А. Головізніної, на рахунок того, що клейма у той час виконували виключно функції митного знаку [56, с. 15] не відповідає дійсності.

У цілому ж протягом кінця XVII – XVIII ст. в Російській імперії було прийнято низку нормативно-правових актів, які врегульовували питання правової охорони засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг, основні з них такі:

1) Указ «Про підтвердження, щоб фабриканти друкували на товарах своїх клейма на обох кінцях штуки» від 1753 р. закріплював обов'язок виробників проставляти фабричні клейма на усіх складових частинах виробу, за невиконання чого передбачався штраф;

2) Указ «Про обов'язкове клеймування» від 1774 р. на законодавчому рівні зобов'язував ставити фабричні та мануфактурні клейма на всі товари. На розвиток цього положення у 1778 р. прийнято Указ Мануфактур-колегії, в якому прописувався обов'язок фабрикантів – виробників паперу клеймувати свою продукцію із зазначенням ім'я та прізвище фабриканта і рік виробництва [34, с. 157-158].

Акцентуємо, що дія Указу «Про обов'язкове клеймування» від 1774 р. поширювалася виключно на фабричне і мануфактурне виробництво, для сфери торгівлі та ремесла клеймування залишалось добровільним. Така тенденція збереглася до початку ХХ ст., про що свідчать норми Статутів ремесла, торгового, фабричної та заводської промисловості.

Височайшим Указом 1801 р. «Про заборону фабрикантам і майстрам у Росії на вироблені ними речі ставити іноземні клейма й написи» вводилася охоронна правова норма щодо недопущення незаконного використання засобів індивідуалізації іноземних учасників господарського обороту, товарів і послуг.

За вказані правопорушення виробники позбавлялися права на виробничу діяльність на тривалі терміни [60, с. 32].

У 1815 р. в Російській імперії був виданий наступний Указ, який встановлював усім цивільним губернаторам і губернським правлінням клеймувати російські вироби. Неклеймовані товари прирівнювалися до заборонених для ввезення іноземним товаром. Невиконання настанов каралося значними штрафами [59, с. 158].

Паралельно із російським законодавством щодо засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг розвивалося європейське, яке, на зауваження В.М. Мельникова, насамперед базувалося на судових прецедентах [61, с. 3-5]. Так, у 1857 р. приймається закон про товарні знаки у Франції. Її приклад перейняли ще сім держав, які до 1900 р. прийняли національні нормативні акти, присвячені правовій охороні товарних знаків і фірмового найменування. Більше того, з метою полегшення отримання правової охорони товарних знаків за кордоном 14.04.1891 було підписано Мадридський договір про міжнародну реєстрацію знаків [53, с. 15].

Натомість в Англії судова практика захисту від підроблених товарних знаків і фірмових найменувань випереджала законодавство й почала розвиватися в середині XIX ст. Саме в цій країні виникла доктрина: «ніхто не має права видавати свій товар за товари інших осіб». Британське право тоді діяло в ряді країн, серед яких США, Канада, Австралія, Індія, а також низка африканських країн [60, с. 32].

Важливим історичним етапом розвитку правової охорони засобів індивідуалізації учасників господарського обігу, товарів і послуг у нашій державі стало прийняття у 1830 р. в Російській імперії Положення про клеймування виробів Російських фабрик [62, с. 119]. Насамперед, завдяки цьому положенню на державному рівні була проведена уніфікація правил клеймування фабричних і мануфактурних товарів.

У Положенні про клеймування виробів Російських фабрик, 1830 р. уперше встановлюються кримінально-правові санкції за підробку та незаконне

використання фабричного і мануфактурного клейма. Так, у п. 6 цього Положення вказано, що підробка клейм на російських товарах карається на загальних підставах як за «фальшивий поступок», тобто шахрайство, віддаючи всі нелегальні товари виробникам, клейма яких підробили. У свою чергу, за підробку клейм на іноземних товарах передбачається не лише конфіскація та п'ятикратна пеня, але й позбавлення волі на термін, що передбачено санкціями за підробку митних штампелів [62, с. 120].

Проведений аналіз вищевикладених правових положень дозволяє зробити такі висновки. По-перше, клеймо залишається єдиним засобом індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг, поєднуючи в собі знак для товарів і послуг, фірмове найменування та кваліфіковане зазначення походження товару. По-друге, державою встановлюються чіткі вимоги до зовнішнього оформлення та змісту фабричного і мануфактурного клейма. По-третє, під адміністративно-правове регулювання потрапляє процедура реєстрації, використання та зміна фабричного і мануфактурного клейма.

Середина XIX ст. ознаменувалася систематизацією імперського законодавства Миколою I, у результаті чого були створені перші спеціалізовані нормативно-правові акти, зокрема Уложення про покарання кримінальні та виправні, 1845 р. [63] – прототип сучасного кримінального кодексу.

На доречне зауваження О.В. Демяненко, казуальність, характерна для Зведення законів Російської імперії [17], у вказаному Уложенні подолана не була та законодавцем були допущенні такі прорахунки: розміщення в розділах нормативно-правового акта різнорідних злочинів; відсутність чіткої системи норм, що передбачала відповідальність за злочини економічної спрямованості.

Однак, незважаючи на це, Уложення про покарання кримінальні та виправні, 1845 р. мало велике значення для подальшого розвитку не лише кримінального законодавства Російської імперії, але і для проведення в подальшому судової реформи. У той же час, практика застосування Уложення показала недосконалість організації судової діяльності в Росії. І у зв'язку з

проведенням в країні реформи поліції, деякими змінами кримінально-правової політики в 1866 р. була прийнята нова редакція Уложення.

Впровадження нових промислових технологій, високий рівень міжнародної та внутрішньої торгівлі, а також стрімкий розвиток кримінально-правової думки в Російській імперії зумовив необхідність подальшого вдосконалення охорони засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг. З цією метою вносяться необхідні зміни до Уложення про покарання кримінальні та виправні у редакції 1885 р. у вигляді ст. 1354, 1356, 1357¹, 1357² та 1357³.

Зауважимо, що спочатку у цьому нормативно-правовому акті використовувався термін «клеймо», але після прийняття Закону «Про товарні знаки (фабричні й торгівельні марки і клейма)» в 1896 р. у постійний вжиток входить «товарний знак» – «...всякого роду позначення, що виставляються промисловцями й торгівцями на товарах чи упаковках і посуді, в яких вони зберігаються з метою розрізнення їх з поміж товарів від інших промисловців і торгівців». Окрім того, заявлені товарні знаки мали містити в собі позначення місцезнаходження виробництва, прізвище, ім'я та по батькові господаря підприємства, а також «найменування фірми» (ст. 6). Таким чином, на нашу думку, відбувається лише термінологічне законодавче осучаснення засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг на вимогу міжнародних стандартів виробництва та торгівлі.

Надалі звернемося до розгляду вищевказаних статей Уложення про покарання кримінальні та виправні, 1885 р. Так, згідно ст. 1354 до кримінальної відповідальності притягується будь-яка особа, що підробила товарні знаки. У свою чергу, ст. 1357¹ наголошується, що тюремному ув'язненню на термін від чотирьох до восьми місяців піддаються спеціальні суб'єкти злочину – виробники та торгівці, які самовільно проставили товарні знаки інших підприємців на:

- а) особисто вироблених або придбаних для торгівлі товарах;

б) упаковках і посуді, в яких зберігаються особисто вироблені або придбані для торгівлі товари;

в) комерційних об'явах, преїскуранта та бланках.

У частині другій аналізованої статті наголошується на аналогічній санкції за зберігання підприємцями в промислових чи торговельних закладах товарів з вищевказаними завідомо виставленими знаками.

Погоджуємося з Я.С. Розеном на рахунок того, що до об'єктивної сторони злочину передбаченого ч. 1 ст. 1357¹ Уложення про покарання кримінальні та виправні, 1885 р. слід також віднести проставлення виробниками та торговцями на своїх товарах «чужих справжніх знаків». Автор роз'яснює вказану дію на конкретному прикладі: «розлив пива в пляшки з чужою фірмою» [64, с. 33].

Згідно ст. 1357² до кримінальної відповідальності та покарання у вигляді штрафу (до 200 рублів) можуть бути притягнуті виробники та торговці, які на товарах, упаковці, посуді, комерційних об'явах, преїскурантах, бланках проставляють товарні знаки із забороненим змістом (недозволені зображення та написи). У разі ж використання товарних знаків, не зареєстрованих в установленому порядку, на продукції обов'язковій для індивідуалізації, застосовується санкція передбачена ст. 1356 (до 50 рублів).

Після виявлення фактів вчинення злочинів передбачених ст. 1357¹ та 1357² у правопорушника вилучаються та знищуються всі особисті вироблені або придбані для торгівлі товари, упаковки, посуд, комерційні об'яви, бланки й т.п., на яких незаконно проставлені товарні знаки (ст. 1357³ Уложення про покарання кримінальні та виправні, 1885 р.).

Редакцією 1912 р. до Уложення про покарання кримінальні та виправні, 1885 р. було внесено ст. 1357⁴ та 1417¹, якими передбачалося кримінальна відповідальність за виставляння без належних повноважень на вивісках, výroбах, плакатах, преїскурантах і т.п. емблеми «Червоного Хреста» або «Женевського Хреста», а також зберігання чи продаж вказаного роду товарів.

На підставі вищенаведених історичних фактів, у повній мірі підтримаємо думку В.І. Бліннікова, В.В. Дубровської та В.В. Сергієнко, що розвиток права у

сфері захисту засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг на початок ХХ ст. пройшло по трьом напрямках: 1) використання чи реєстрація засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг як підґрунтя для виникнення права; 2) державне визнання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг за допомогою, наприклад, реєстрації, ліцензування тощо; 3) визнання нових підходів до правової охорони засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг [60, с. 32].

Окрім того, сформулювалося стійке наукове та правове розуміння сутності засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг: зовнішня візуальна відмітка, яка відрізняє товари одного виробника від товарів іншого; має різні найменування залежно від типу та місцезнаходження промислового чи торгового підприємства; є об'єктами права власності, що потребує охорони за допомогою державної реєстрації; визначають не право на фізичне володіння товаром, а репутацію та ставлення до клієнтів, що також передбачає отримання майнової вигоди; до засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг не входять етикетки, марки й т.п., що прикріплюються до товару, оскільки їх основне призначення інформування покупців про склад товару, термін його придатності тощо; накладаються або виробниками товару – промисловцями, фабрикантами, ремісниками або купцями; забороняється використовувати засоби індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг: містять в собі написи, недопустимі з погляду громадського порядку та моральності; неправдиві або такі, що мають на меті ввести покупців в оману; офіційні державні символи [65, с. 391-392].

Питанням кримінально-правової охорони засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг були присвячені окремі норми Кримінального уложення 1903 р. [66]. Так, ст. 356 визначалося, що промисловець чи торгівець за вчинення самовільного проставлення чужих товарних знаків на особисто вироблених або придбаних для торгівлі товарах; упаковках і посуді, в яких зберігаються особисто вироблені або придбані для

торгівлі товари; комерційних об'явах, преїскуранта та бланках притягується до кримінальної відповідальності у вигляді позбавлення волі на строк до шести місяців. Аналогічна санкція передбачена й за зберігання підприємцями вказаних товарів з метою продажу, які у правопорушника вилучаються й знищуються.

Водночас штраф до 200 рублів є санкцією за вчинення злочину, передбаченого ст. 357 Кримінального укладення, 1903 р., тобто за проставляння на товарах, упаковці, посуді, комерційних об'явах, преїскурантах, бланках товарних знаків із забороненим змістом. Водночас зберігання таких предметів з метою збуту також вважається протизаконним.

З вищенаведеного можна зробити висновок, що за змістом ст. 356, 357 Кримінального уложення, 1903 р. та ст. 1357¹, 1357² Уложення про покарання кримінальні та виправні, 1885 р. є подібними. Разом з тим, акцентуємо увагу на суттєвих змінах в додатковій ознаці суб'єктивної сторони злочину. Так, у новішій редакції законодавчого акту мета вчинення кримінального правопорушення – продаж або зберігання з метою продажу товарів із незаконно нанесеними на ними засобами індивідуалізації, тоді як трактування 1885 р. вказує лише на зберігання цих товарів у закладах промислових чи торгових підприємств.

Аналіз історичних джерел свідчить, що на території України в період українського державотворення 1917–1921 років широко застосовувалися норми кримінального законодавства Російської імперії. І нічого дивного в цьому немає. По-перше, в такий короткий термін і в умовах військового часу та громадянської війни створити нове кримінальне законодавство практично неможливо. По-друге, 25 листопада 1917 року Українська Центральна Рада ухвалила закон, який передбачав, що «всі закони і постанови, які мали силу на території Української Народної Республіки до 27 жовтня 1917 року, оскільки їх не змінено і не скасовано Універсалами, законами і постановами Української Центральної Ради, мають силу і надалі, яко закони і постанови Української Народної Республіки» [67, с. 21]. Фактично цей закон надавав право

застосовувати на території України усі закони, в тому числі і кримінальні, Російської імперії, які не суперечили проголошеним Універсалами Української Центральної Ради принципам, не були скасовані або змінені діючою в Україні владою. Таким чином, можна зробити висновок, що кримінальне законодавство Російської імперії на території України застосовувалося, але не повністю, а лише та його частина, яка не була змінена або скасована українською владою і не суперечила демократичним правовим принципам [68, с. 8].

Перші два десятиліття ХХ ст. в нашій країні ознаменувалися падінням російського імперіалізму та приходом до влади партії більшовиків, що супроводжувалося тотальною націоналізацією всього народного господарства. У зв'язку з цим радянська влада прийняла рішення про визнання недійсними засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг промислових і торгівельних підприємств. На рахунок цього в п. 5 Декрету Ради Народних Комісарів РРФСР від 15.08.1918 «Про збір на товарні знаки» [69] зазначалося, що всі свідоцтва на право виняткового користування товарними знаками, видані колишнім Міністерством Торгівлі і Промисловості Російської імперії як росіянам, так і іноземним підприємствам, підлягають реєстрації й засвідченню у Відділі Внутрішньої Торгівлі Народного Комісаріату Торгівлі і Промисловості. Водночас Постановою Вищої Ради Народного господарства від 17.06.1919 «Про товарні знаки державних підприємств» [70] затверджено зображення загальнодержавного товарного знаку, обов'язковими елементами якого були назва підприємства, контролюючий відділ Вищої Ради Народного господарства та герб держави.

Суттєвим поштовхом для вдосконалення законодавства щодо правової охорони засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг стало введення нової економічної політики (НЕП) на початку 20-х років ХХ ст. Саме в цей період було прийнято Постанову Ради Народних Комісарів СРСР від 18.06.1923 «Про товарні знаки» [71], де прописувалася заборона на користування товарними знаками, які належали власникам націоналізованих підприємств до їх націоналізації. У разі порушення цього, право позову про

припинення незаконного користування товарним знаком належало як відповідним націоналізованим підприємствам, так і Народному Комісаріату Зовнішньої і Внутрішньої Торгівлі СРСР, президіям вищих рад народного господарства СРСР й окремих Союзних Республік, а рівно економічним нарадам.

Постановою Центрального виконавчого комітету СРСР та Ради Народних Комісарів СРСР від 12.02.1926 «Про товарні знаки» [72], у порівнянні з попередніми подібними нормативно-правовими актами, дещо було розширено межі законодавчого трактування та правової охорони засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг. Насамперед це стосується переліку підстав відмови у реєстрації товарного знаку: а) недостатньо відрізняються від вже зареєстрованих товарних знаків власниками інших підприємств; б) містять фірму або назву, що належить вже власникові іншого підприємства; в) контрреволюційного і порнографічного характеру; г) містять неправдиві або здатні ввести в оману відомості; ґ) містять зображення червоного хреста або червоного півмісяця; д) містять зображення державних гербів.

В аналізованій історичній період в СРСР відбувається кодифікація законодавства, зокрема в УРСР, де приймаються кримінальні кодекси у 1922 р. [73] та 1927 р. [74].

Питанням кримінально-правової охорони засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг були присвячені ст. 199 Кримінального кодексу УСРР від 23.08.1922 та ст. 178 Кримінального кодексу УРСР від 08.06.1927, які різнилися лише за санкцією. Ці правові норми визначили, що до злочину відноситься самовільне користування з метою недобросовісної конкуренції чужим товарним, фабричним чи ремісничим знаком, рисунком, моделлю, а також фірмовим найменуванням. На наше переконання, юридична техніка викладу аналізованих дефініцій є недосконалою, оскільки призводить до невірної правозастосування. Окрім того, не забезпечує у повній мірі кримінально-правову охорону засобам

індивідуалізації суб'єктів господарювання, товарів і послуг. По-перше, об'єктивною стороною злочину є «самовільне користування» чужим товарним, фабричним чи ремісничим знаком, рисунком, моделлю й т.п., а тому не зрозуміло чи йде мова також про підробку товарних знаків. По-друге, мета злочину полягає лише в самовільному використанні чужим товарним, фабричним чи ремісничим знаком, рисунком, моделлю й т.п. з метою недобросовісної конкуренції. Отже, можна констатувати, що інша мета протиправного їх використання не утворює склад злочину, передбаченого ст. 199 Кримінального кодексу УСРР 1922 р. та ст. 178 Кримінального кодексу УРСР, 1927 р.; По-третє, диференціація предмета злочину (товарний, фабричний чи ремісничий знак; рисунки; моделі та ін.) призводить до змішування в одній правовій нормі різнорідних правопорушень (у сфері інтелектуальної власності та господарської й підприємницької діяльності). Як наслідок не забезпечується у повній мірі кримінально-правова охорона засобів індивідуалізації суб'єктів господарювання, товарів і послуг, а також об'єктів інтелектуальної власності.

Тотальна індустріалізація на всій території СРСР зумовила оновлення радянського законодавства, зокрема щодо засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг. Постановою ЦВК СРСР, РНК СРСР № 455 від 07.03.1936 «Про виробничі марки і товарні знаки» закріплювалося, що всі підприємства державної промисловості, товариства промислової кооперації й інвалідів, а також підприємства громадських організацій зобов'язувалися забезпечувати свою продукцію виробничими марками з такими відомостями: найменування та місцезнаходження підприємства; найменування органу державної влади, в систему яких входить це підприємство; сорти товару і номера стандарту.

Виробнича марка, залежно від властивості товару, розміщувалася на самому товарі, його упаковці або прикріплювалася до товарної етикетки. За випуск продукції без виробничої марки директора підприємств могли бути притягнуті до дисциплінарної чи кримінальної відповідальності. Водночас

заборонялося реєструвати і використовувати як товарні знаки такі знаки:

- а) недостатньо відрізняються від зареєстрованих в СРСР знаків інших підприємств;
- б) містять неправдиві або здатні ввести в оману відомості;
- в) містять зображення червоного хреста або червоного півмісяця;
- г) увійшли у загальний вжиток в якості позначення товарів відомого роду.

Післявоєнний економічний та промисловий розвиток в СРСР 50-70 х рр. ХХ ст. відзначався суворим державним контролем, адміністративними методами управління, а також переважанням публічних інтересів над приватними. Саме тому, можна констатувати, що у цей період фактично були відсутні як протиправні діяння щодо засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг, так й законодавчі акти щодо їх правової охорони, особливо фірмового найменування. На доречне зауваження А.М. Ковалю, акти радянського кримінального законодавства містили в собі окремі норми щодо охорони прав інтелектуальної власності, але вони в значній мірі відрізнялися від законодавства Російської імперії, послуговуючись інтересам радянської держави [75, с. 21].

Разом з тим, значно посилювався контроль та відповідальність виробників за якість продукції в різних галузях економіки, адже Постановою Ради Міністрів СРСР № 442 від 15.05.1962 «Про товарні знаки» всі державні, кооперативні й громадські підприємства та організації зобов'язувалися розміщувати на своїй продукції або її упаковці товарні знаки, зареєстровані в Комітеті у справах винаходів і відкриттів при Раді Міністрів СРСР, а також проводити маркування виробів, передбачену стандартами, технічними умовами, договорами і Особливими умовами постачання.

Статтями 136 та 137 Кримінального кодексу УРСР, 1960 р. [76] передбачалася відповідальність за видання під своїм ім'ям або інше привласнення авторства на чужий твір науки, літератури і мистецтва, незаконне відтворення або поширення такого твору; привласнення авторства на чуже відкриття, винахід або раціоналізаторську пропозицію, розголошення винаходу або наукового відкриття або заявки без згоди автора, а також незаконне

використання винаходу, право здійснення якого належить державі. Санкція за такі дії встановлювалася у вигляді виправних робіт на строк до одного року або штрафом в розмірі до трьохсот рублів. Водночас незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, або інше умисне порушення права на ці об'єкти не тягло за собою кримінальної відповідальності.

З вищенаведеного, на нашу думку, можна зробити такі висновки, по-перше, законодавець хоча й врегулював кримінально-правову охорону об'єктів інтелектуальної власності, але не в повній мірі та відніс злочин до невеликої тяжкості; по-друге, на державному рівні захист засобів індивідуалізації суб'єктів господарювання, товарів і послуг звівся виключно до управлінських методів впливу; по-третє, самовільне використання чужих знаків для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару у кращому випадку могло кваліфікуватися за ст. 136, 137 КК УРСР, 1960 р.

Окрім того, у 1994 р. до КУпАП 1984 р. [77] внесено ст. 164³ «Недобросовісна конкуренція», згідно якої адміністративним правопорушенням вважалося незаконне копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення, а так само імітація, копіювання, пряме відтворення товару іншого підприємця, самовільне використання його імені.

Останнім нормативно-правовим актом СРСР щодо засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг став Закон СРСР «Про товарні знаки і знаки обслуговування» від 03.07.1991 [78], в якому на високому правовому рівні було закріплено поняття, види, питання правової охорони та державної реєстрації товарних знаків і знаків обслуговування. У подальшому цей законодавчий акт став підґрунтям для Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15.12.1993 [41].

Прийнятим у 2001 р. КК України [79] було визначено кримінальну відповідальність за незаконне використання знака для товарів і послуг,

фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, або інше умисне порушення права на ці об'єкти (ст. 229).

Проведений аналіз еволюції регламентації кримінальної відповідальності за незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг у вітчизняних правових джерелах дозволив визначити історичну періодику становлення та розвитку цього явища в Україні.

Перший період (до першою половиною XVII ст.) характеризується поступовим переходом від використання первісної тамги – позначення приватної власності до клеймування товарів з метою вирізнення вітчизняної продукції з поміж іноземної, стягненням мита та інших зборів при перетині державного кордону. Окрім того, формується традиція сприймання клейма як знака якості продукції конкретного виробника чи купця. Незаконне використання чужого клейма кваліфікувалося як митний проступок, тоді як у винної особи вилучалися предмети правопорушення, а також заборонялося займатися виробничою чи торговою діяльністю.

Другий період (друга половина XVII ст.–1830 р.) – приймається низка нормативно-правових актів щодо правової охорони клейма та процедури клеймування. До правопорушників у цій сфері застосовувалися різні санкції: вилучення самовільно проклеймованого товару; заборона займатися виробничою чи торговою діяльністю; штрафи та ін.

Третій період (1830–1918 рр.) – запровадження та удосконалення на кодифікованому законодавчому рівні кримінальної відповідальності за незаконне використання чужого товарного знака.

Четвертий період (1918–22 рр.) – відмінна новоствореною радянською владою норм законодавства Російської імперії й формування власного в рамках тотальної націоналізації економіки, а також з урахуванням положень політики військового комунізму. За незаконне використання товарних знаків правопорушники несли відповідальність згідно умов військового стану.

П'ятий період (1922–1991 рр.) – в Україні введено в дію три кримінальні кодекси, однак питання належної кримінально-правової охорони засобів

індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг в значній мірі залишилися не вирішеними.

Шостий період (1991–2001 рр.) – розвиток національної економіки в умовах державної незалежності зумовив вдосконалення чинних і прийняття нових нормативно-правових актів у сфері правової охорони засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг.

Сьомий період (2001 р. й до сьогодні) – прийнято новий кримінальний кодекс та низку нормативно-правових актів щодо правової охорони об'єктів інтелектуальної власності.

1.3. Правове регулювання кримінально-правового захисту використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару в нормах міжнародного законодавства та законодавства зарубіжних країн

Науковий аналіз міжнародного та зарубіжного регулювання статусу, реєстрації, використання комерційних позначень, кримінально-правового захисту у разі їх незаконного використання дозволяє визначити ефективні правові норми, імплементація яких до українського законодавства, у тому числі кримінального, буде сприяти його удосконаленню, а реалізація – ефективній боротьбі з правопорушеннями у цій сфері.

Високі прибутки в сфері інтелектуальної власності зумовлені використанням комерційних позначень та є вагомими підставами для недобросовісних підприємців незаконно їх використовувати, тому лише глобальна співпраця більшості країн світу уможливить високі результати

правової охорони та захисту комерційного найменування, торговельної марки, географічного зазначення походження товару.

Вивчення міжнародного та зарубіжного досвіду правової охорони та захисту комерційних позначень передбачає з'ясування найбільш доцільних та оптимальних світових стандартів у вказаній сфері, виділення принципових засад дії комерційного найменування, торговельної марки, географічного зазначення походження товару та узгодження кримінально-правових норм протидії правопорушенням з міжнародними вимогами.

Аналіз наукових праць свідчить, що найбільше уваги правники приділяють розгляду Паризької конвенції про охорону промислової власності (1883 р.) та Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків (1891 р.), це пояснюється тим, що вони були одними із перших правових домовленостей щодо правового регулювання об'єктів права інтелектуальної власності [80, с. 260]. Більшість фахівців підкреслюють значення Паризької конвенції щодо встановлення права національного режиму, права пріоритету, загальних положень у сфері промислової власності і положень щодо реалізації основних засад Конвенції. В Україні вона була ратифікована 25.12.1991 р. У дослідженнях цілком вірно зазначається, що статтями Конвенції ставляться під правову охорону, одночасно з об'єктами промислової власності, знак для товарів і послуг, комерційні (фірмові) найменування, зазначення походження товарів, а також їх захист від недобросовісної конкуренції. Визначень охоронюваних об'єктів промислової власності в Конвенції не міститься.

Але конкретної характеристики статей Паризької конвенції, в яких вперше під правову охорону ставляться комерційні позначення у фахових публікаціях ми не зустрічаємо, тому зосередимо увагу саме на них. Правовий статус торгових знаків встановлений ст.ст.4-7 Конвенції. Ст.4 вперше на міжнародному рівні відносить товарні знаки до об'єктів промислової власності; ст.5 встановила випадки використання, невикористання товарних знаків, відміну їх форми; основні засади функціонування торгових знаків встановила ст. 6 та її похідні статті.

Ними встановлені умови подання заявки на реєстрацію, її охорону в різних країнах (ст.6); поняття загальновідомих знаків (ст 6 bis); заборону використання в торгових знаках державних гербів, клейм офіційних клейм контролю та елементів міжурядових організацій (ст.6 ter); визначення істотною умовою передання знаку його передання разом із частиною промислового або торговельного підприємства, разом із виключним правом виготовлення або продажу продукції, без введення в оману споживача (ст. 6 quater); порядок охорони знаків, що зареєстровані в одній країні-учасниці Паризької конференції в інших країнах-учасницях (ст.6 quinquies); необхідність охорони знаків обслуговування, що вводяться в обіг без реєстрації (ст.6 sexies); заборону реєстрації агентом або представником правовласника товарного знаку без його дозволу (ст.6 septies). Ст.ст. 7 та 7 bis не передбачена залежність характеру продукту, що маркується перешкодою до реєстрації товарного знака, а також охорону колективних знаків, навіть якщо колективи не є власниками промислового чи торговельного підприємства.

Ст.ст.8 та 9 Конвенції ставить під правову охорону встановлене фірмове найменування без обов'язкового подання заявки чи реєстрації і незалежно від того, чи є воно частиною товарного знака. Разом із базовими положеннями, які забезпечують правомірний обіг об'єктів промислової власності і комерційних позначень, Конвенція передбачала дію щодо захисту прав на товарні знаки, фірмові найменування, зазначення походження товарів. Так, у відповідності зі ст.9 Конвенції фірмове найменування повинно охоронятися в усіх її країнах-учасницях і у разі незаконного маркування продукту товарним знаком чи фірмовим найменуванням, на цей продукт мав накладатися арешт в країні де відбулося маркування та в країнах вивезення відповідно до їх національного законодавства.

Такий захід захисту як арешт, повинен застосовуватися також під час ввезенні продуктів, споряджених неправильно вказівкою про походження продуктів чи про особу виробника тощо (ст.10). Статтями Конвенції незаконне використання торгових знаків, фірмових найменувань, зазначень походження

товару визнавалося недобросовісною конкуренцією, підлягало забороні та встановлювало права правовласників на звернення до суду [46]. Ці принципові засади використання комерційних позначень були покладені в основу всіх подальших конвенцій та угод щодо них та містяться в національних законодавствах більшості країн світу, у тому числі в Україні.

Отже підкреслимо, що комерційні позначення в кінці XIX ст. захищалися одним правовим документом із об'єктами промислової власності. Можливо тому в окремих дослідженнях ми зустрічаємо характеристику комерційних позначень як елементу промислової власності. Зауважимо, що результати інтелектуальної власності з кінця XX ст. міжнародною правовою спільнотою поділяються на два види (групи) інтелектуальної власності – авторське права і суміжні права, право промислової власності. Але Модельний цивільний кодекс для країн СНД, розподілив всі об'єкти інтелектуальної власності на три види (групи): 1) об'єкти авторського права та об'єкти суміжного права, 2) об'єкти права промислової власності та 3) комерційні позначення.

Наступною щодо охорони комерційних позначень була Мадридська угода (протокол) про міжнародну реєстрацію знаків (прийнята 14 квітня 1891 рр.). Вона започаткувала самостійну систему міжнародної реєстрації засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг. Україна є її учасницею з 25.12.1991 р. Основні правові положення Мадридської угоди: 1) встановлення єдиного правового режиму охорони торговельних знаків для всіх громадян країн-учасниць Спеціального союзу для реєстрації знаків; 2) встановлення змісту та форми міжнародної заявки; 3) встановлення підстав відмови в реєстрації міжнародного знаку [47].

Зміни до цієї угоди були внесені Протоколом до Мадридської угоди у 1989 р., яким була задекларована охорона міжнародної реєстрації, територіальна дія охорони, умови заміни національної або регіональної реєстрації на міжнародну реєстрацію, встановлені документи, що підтверджують законність використання окремих елементів знака, уточнені

функції Асамблеї (керівний орган, обраний як такий за Мадридською угодою) та міжнародного бюро (виконує адміністративні завдання) [81].

Нині в сфері інтелектуальної власності прийнято близько 30 міжнародних правових актів, серед них виділимо ті, які здійснюють правове регулювання комерційних позначень та є найбільш важливими. Це: Ніщцька угода про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків (1957 р.), Віденська угода про заснування міжнародної класифікації зображувальних елементів знаків для товарів (1985), Договір про закони з торговельних марок (1994 р.), Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (1994 р.), Сінгапурський договір про право товарних знаків (2006 р.).

Міжнародна діяльність з правової охорони комерційних позначень активізувалася після утворення у 1967 р. Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ). Вона є основною міжнародною організацією в сфері інтелектуальної власності. До основних її функцій віднесено: сприяння розробці заходів, направлених на забезпечення ефективної охорони об'єктів прав інтелектуальної власності і гармонізацію національних законодавств у цій сфері; виконання адміністративних функцій, пов'язаних із реалізацією міжнародних конвенцій, договорів; сприяння укладенню міжнародних угод в сфері інтелектуальної власності; надання юридично-технічної допомоги державам в сфері інтелектуальної власності; поширення інформації та відомостей з охорони інтелектуальної власності, здійснення і заохочення досліджень в цій сфері та публікація їх результатів; забезпечення діяльності служб, що приймають участь в міжнародній охороні інтелектуальної власності, а також у відповідних випадках здійснення реєстрації об'єктів права інтелектуальної власності в цій сфері та публікація таких відомостей; здійснення інших належних дій.

Між тим, ч. 3 Угоди про торговельні аспекти передбачає захист прав інтелектуальної власності. Захист включає реалізацію двох видів захисту: термінових заходів, спрямованих на запобігання порушень та заходів, що стримують від подальших порушень. Але ст. 43 підкреслюється, що ці заходи

повинні застосовуватися таким чином, щоб уникнути створення бар'єрів для законної торгівлі та забезпечити гарантії проти їх зловживань.

Серед видів захисту виділяються цивільно-правові та адміністративні процедури і засоби правового захисту, тимчасові заходи та спеціальні вимоги щодо заходів на кордоні. Розділ 5 Угоди про торговельні аспекти містить кримінальні процедури, його ст. 61 підкреслює, що забезпечення застосування кримінальних процедур має відбуватися «... принаймні у випадках навмисної фальсифікації товарного знаку або з порушенням авторських прав у комерційних масштабах». Ст. 61 також визначаються заходи покарання: ув'язнення та/або грошові штрафи, достатні для того, щоб служити засобом стримування відповідно до рівня покарання. «У відповідних випадках заходи покарання повинні також включати накладення арешту, конфіскацію та знищення товарів, що порушують право, та будь-яких матеріалів або обладнання, які значною мірою були використані при вчиненні порушення». Застосування кримінальних процедур та покарання можливо і в інших випадках порушення прав інтелектуальної власності, особливо коли вони вчинені навмисно та в комерційних масштабах.

Нині потрібна адаптація законодавства України до Угоди ТРІПС , що зумовлено міжнародними зобов'язаннями України та на необхідність якої вказують правники. Так, М.І. Архипова порівнюючи практику застосування комерційних позначень відмічає, що відповідно до законодавства географічним зазначенням походження товару може бути лише назва географічного місця, яка вживається як позначення у назві товару, а в Угоді ТРІПС вказується на можливість існування географічного зазначення у різних формах (як словесної так і символу) і головним критерієм «... є те, що таке слово, позначення, символ і т.п. має вказувати на географічне місце.» [82, с. 102]. Невиправданою є також перевага географічних зазначень над торговельними марками за українським законодавством, в Угоді ТРІПС вона усунена.

Правниками здійснюється ґрунтовний аналіз міжнародної охорони комерційних позначень (М.І. Архипова, Р.В. Гуменний, О.Г. Марушева, Г.В.

Закорецька, Г. Михайлюк, Т.В. Рудник, В.Б. Харченко), за його результатами зроблений висновок про ефективність її дії в країнах Європейської співдружності.

Отже, міжнародною спільнотою встановлені засади регулювання комерційних позначень. Цей процес почався з кінця XIX ст. і нині продовжується. Міжнародне правове регулювання щодо цього виду інтелектуальної власності здійснюється наступними напрямками: по-перше, це визначення об'єктів інтелектуальної власності, які ставляться під охорону; по-друге, прийняття рішення про їх реєстрацію, як необхідної умови міжнародної охорони; по-третє, встановлення порядку та умов реєстрації.

Варто зауважити, що кримінально-правовий захист комерційних позначень та його засади були розроблені лише Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, а інші міжнародні конвенції, угоди та договори в основному забезпечували охорони об'єктів інтелектуальної власності.

Правова охорона комерційних позначень та протидія правопорушенням в сфері їх використання здійснюється завдяки реалізації правових норм національного законодавства країн світу. Позитивний досвід у цій сфері накопичений в США, інших індустріально розвинутих країнах. Їх аналіз дозволяє виділити ті правові положення, що будуть сприяти удосконаленню українського законодавства в сфері правової охорони та захисту використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару.

Дослідження законодавства зарубіжних країн спрямоване на: вивчення їх правових норм, що встановлюють правову охорону та захист використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару; відповідальність за незаконне використання комерційних позначень; аналіз санкцій за вчинення досліджуваних правопорушень; можливість застосування їх основних засад в українському кримінальному законодавстві.

У більшості промислово розвинутих країнах світу функціонує ефективно національне законодавство щодо правової охорони засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг. З нашого погляду найбільш відпрацьованим, усталеним, ефективним у сфері інтелектуальної власності, зокрема комерційних позначень, є законодавство США. В юридичній літературі вірно вказується, що інтелектуальна власність у США є однією з найважливіших сфер економіки, про що свідчать наступні цифри: прибутки цієї сфери приносять третину внутрішнього валового продукту США, у сфері виробництва інтелектуальної власності зайнято більше ніж 27 млн. працівників [83, с. 219].

Правова система США характеризується сукупністю федеральних і місцевих законодавств, які встановлюють відповідальність за правопорушення у сфері інтелектуальної власності. Федеральне законодавство США має право видавати закони щодо торгових знаків та інших видів інтелектуальної власності. Але окрім федерального закону кожен штат має свій закон про торгові знаки. У сфері торгових знаків між федеральними законами і законодавством штатів немає суперечностей. Зауважимо, що охорона торгових знаків здійснюється на конституційній основі, а саме пункті про торгівлю, що міститься в Конституції США. В цій країні охорона всіх торгових знаків здійснюється в рамках федеральної системи реєстрації, кодифікованої в якості Закону Ленхема (Розділ 15, глава 22, Кодексу законів Сполучених Штатів). Цей Закон встановлює також правову охорону географічних позначень, доменних імен, фірмових найменувань та окремих видів упаковки товару [84].

Федеральний Закон США «Про товарні знаки» (1946 р.) містить визначення торгового знаку, розширену концепцію посягання на неї, встановлює реєстрації сервісних знаків, статус безспірності тих торгових знаків, які використовуються на протязі 5 років. Цей закон США визнає правопорушенням:

а) використання у торговому обігу будь-якої репродукції, підробки, копії або імітації зареєстрованого товарного знаку;

б) відтворення, копіювання, підробку або імітацію зареєстрованого товарного знаку і використання такого відтворення, копії, підробки, імітації на ярликах, етикетках, позначеннях, шрифтах, упаковках, обгортках, коробках або в рекламі, і спрямоване на подальше використання цих об'єктів в торговому обігу (ст.1114). Під використанням у торговому обігу розуміється продаж, пропозиція до продажу, поширення або рекламування товарів або послуг, стосовно яких таке використання може ввести в оману. За вказані протиправні дії стосовно винної особи може бути винесено судову заборону на подальшу підприємницьку діяльність, призначено штраф, а також обов'язкова конфіскація контрафактної продукції [85, с. 15].

Зауважимо що в європейських країнах розроблено і діє як національне законодавство у сфері інтелектуальної власності, так відповідне законодавство ЄС. Одним із перших нормативно-правових актів у сфері охорони засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг стала Перша Директива Європейського Економічного Співтовариства від 21.12.1988 № 89/104/ЄЕС «Про наближення законодавства держав-членів, що стосується торгових марок», яка нині втратила чинність. Оновлення положень вищевказаного документа європейського співтовариства відбулося Директивою Ради ЄС від 22.10.2008 № 2008/95/ЄС «Про наближення законодавства держав-членів щодо торгових знаків і знаків обслуговування».

Аналіз цих документів ЄС дозволяє зробити висновок про те, що правові акти Європейського співтовариства відповідають міжнародним конвенціям, договорам, протоколам про комерційні позначення, насамперед щодо подання заявки, її форми, порядку реєстрації торговельної марки; є важливими щодо встановлення єдиного правового регулювання на його території дії засобів індивідуалізації господарського обороту, товарів і послуг. Але не позбавлені окремих недосконалостей, зокрема щодо охорони торговельних марок. Т.В. Рудник і Г.В. Закорецька серед найбільш поширених проблем цієї охорони виділяють: відсутність єдиних способів оцінки схожості до ступеня змішування в торговельних марках; визначення обсягу охорони загальновідомих

торговельних марок у разі використання на несхожих товарах та інші [86, с. 842].

Ефективна правова охорона в сфері комерційних позначень здійснюється в окремих країнах Європейської співдружності, насамперед у Франції та ФРН. Особливої уваги заслуговує законодавство Франції, де прийнято низку загальних і спеціальних нормативно-правових актів. Наприклад, Кодекс інтелектуальної власності Франції (1994 р.) (том VII. Товарні знаки, знаки обслуговування та інші розпізнавальні знаки) визначає, що правова охорона надається різноманітним найменуванням (словом, іменам, географічним назвам, буквам, цифрам тощо), слуховим позначенням (звукам, музичним фразам), образотворчим позначенням (малюнкам, голограмам тощо) [53, с. 15-18]. Закон Франції «Про фабричні та торгові знаки і знаки обслуговування» (1964 р.) розмежовує поняття імітації товарного знаку з точним відтворенням оригінального знаку (ст. 27). Під фальшивим маркуванням розуміється використання неправомочною особою в комерційних цілях оригінального товарного знаку іншої особи для позначення ним своїх товарів і послуг. За вказані протиправні діяння, а також за копіювання обманним шляхом чужого товарного знаку з метою введення покупця в оману, передбачається кримінальна відповідальність [87, с. 55-60].

У ФРН діє Закон про товарні знаки (1994 р.), що встановлює правову охорону для всіх позначень, представлених у вигляді букв, чисел, слів, імен тощо, які дозволяють відрізнити товари одного виробника від іншого. Законом також врегульовуються питання правової охорони незареєстрованих товарних знаків, фірмових найменувань та географічних найменувань. Розділом 3 Книги 1 Німецького торгового укладення закріплені: поняття фірми (§17); вимоги, що пред'являються до фірми окремого підприємця (§18); збереження фірми за придбання торгового підприємства (§22); про заборону відчуження фірми окремо від торгового підприємства (§23); про збереження фірми при зміні товариства (§24); про відповідальність покупця за не збереження фірми (§25) [53].

Правові акти щодо охорони товарних знаків прийняті у Швейцарії (Закон про товарні знаки, 1993 р.), Італії (Королівський декрет № 929 від 21.06.1942) та інших країнах. Позначенням географічного походження товарів надається правова охорона у більшості держав, у тому числі в усіх країнах – учасницях Паризької конвенції про охорону промислової власності (1883 р.).

В усіх країнах в якості додаткового або основного засобу охорони використовуються також:

- законодавство по боротьбі з недобросовісною конкуренцією – проти діянь щодо застосування неправдивих або неправильних позначень походження товарів як засобу нечесної конкуренції на ринку;

- законодавство про товарні знаки, яке у ряді країн (ФРН, Англії та ін.) включає спеціальні положення про неприпустимість застосування в товарних знаках обманних позначень відносно місця походження товарів;

- законодавство про торгівлю, що містить в деяких країнах (наприклад, Закон Бельгії про комерційну практику (1971 р.) та ін.) норми про заборону застосування неправдивих і неправильних позначень;

- спеціальні акти по охороні конкретних позначень (наприклад, Закон Франції (1925 р.) щодо найменування «рокфор» і т. д) [88 , с. 504].

Спеціалізовані законодавчі акти також прийняті в Австралії (Закон про товарні знаки (1995 р.)), Японії (Закон про товарні знаки (1959 р.)), Новій Зеландії (Закон про товарні знаки (2002 р.)), Індії (Закон про товарні знаки (1999 р.)), Мексиці (Закон про промислову власність (2005 р.)), Малайзії (Закон про товарні знаки (1976 р.)), Сінгапурі (Закон про товарні знаки (1988 р.)) та ін.

У більшості країн світу відповідальність за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару передбачена кримінальними кодексами. Так, в США у Кримінальному кодексі штату Невада злочинами визнається ряд діянь, що посягають на об'єкти інтелектуальної власності, у тому числі на комерційні позначення:

а) використання або володіння з метою використання або показу товарного знака, що належить на законній основі іншій особі, корпорації, асоціації або союзу, а також виготовлення повної підробки знаку або використання або володіння схожим, скопійованим або імітованим зображенням чужого товарного знака, а рівно карбовані й друкарські форми, штампи та інші пристосування для його нанесення, за винятком випадку наявності у винної особи письмової дозволи власника товарного знака (ст. 205.205);

б) введення в торговий обіг, виставляння або реклама товарів, з незаконно проставленими чужими товарними знаками, а рівно фальшивим товарним знаком схожим із законно зареєстрованим знаком (ст. 205.210);

в) забезпечення шахрайським способом незаконної реєстрації товарного знака у своїх інтересах або в інтересах іншої особи, корпорації асоціації або союзу [89, с. 79].

Законодавство США в сфері інтелектуальної власності має свої особливості та відрізняється від європейської практики. Ця відмінність полягає насамперед у тому, що у більшості європейських країн відповідальність за незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг передбачена лише кримінальними кодексами.

Так, у Кримінальному кодексі Іспанії містяться три наступні статті, які ставлять під захист торгову марку, географічне зазначення та інші позначення, які відносяться до права інтелектуальної власності. Це статті 274 -276 Кримінального кодексу Іспанії.

Стаття 274 встановлює покарання за використання без згоди власника промислової власності його відповідного права, якщо така згода була потрібна за законодавством про торгову марку і за наявності реєстрації, у разі відтворення, підробки, зміни або іншим шляхом використання ідентичного знака, або схожого для товарів, послуг, діяльності або закладів, для яких діє зареєстроване право промислової власності. Санкція передбачає позбавлення волі на строк від шести місяці до двох років і штраф на суму від 6 до 24

місячних заробітних плат. П.2 цієї статті посилює відповідальність за умисне порушення торгових знаків і також у тому випадку, якщо вони були експортовані. Ст.275 встановлює кримінальну відповідальність за свідоме і без дозволу неправомірне використання в торгівлі найменування правовласника або географічного найменування, яке захищається законами з метою розрізнення товарів. Ст.276 встановлює кримінальне покарання за вказані в попередніх статтях злочини, якщо вони спричинили тяжкі наслідки або великі збитки. У цьому разі санкція передбачає позбавленням волі на строк від 2 до 4 років і штрафом на суму від 8 до 24 місячних заробітних плат і позбавлення права займатися спеціальністю, пов'язаною із здійсненим злочином на строк від 2 до 5 років [90].

За незаконне використання комерційних позначень згідно §176 Кримінального кодексу Данії передбачається кримінальна відповідальність до 3 років позбавлення волі або штраф [91, с. 147]. Подібна санкція міститься у ст. 306 Кримінального кодексу Польщі: «Хто видаляє, підробляє або переробляє товарні знаки, дату виготовлення продукції або терміни придатності товару підлягає покаранню позбавленням волі на термін до 3 років» [92, с. 203].

Положення кримінального законодавства держав прибалтійської частини ЄС характеризується специфічністю закріплення предмета злочину щодо засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг. Наприклад, ст. 195 «Порушення прав промислової власності» Кримінального кодексу Литовської Республіки викладена таким чином: «Той, хто порушив виняткові права власника патенту або власника промислового дизайну або виняткові права на назву фірми, – карається штрафом або арештом, або позбавленням волі на строк до двох років. За діяння, передбачене цією статтею, відповідальність несе і юридичну особу» [93]. Під кримінально-правову охорону за Кримінальним кодексом Естонії поставлені виняткові права патентовласника, власника корисної моделі, промислового зразка, топології мікросхеми або товарного знаку. Неправомірне використання останніх карається штрафом або позбавленням волі на строк до двох років (ст. 283) [94].

Більш жорсткі заходи кримінально-правової протидії незаконному використанню засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг застосовуються в країнах Азії. Наприклад, в Гонконзі та Філіппінах за вказані діяння передбачається кримінальна відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк від шести місяців до довічного ув'язнення та штрафи еквівалентні сумі понад 20 тис. дол. США, у КНР – позбавлення волі на строк від 3 до 7 років [95, с. 55-57]. Ч. 2 ст. 140 Кримінального кодексу КНР визначено покарання у вигляді 15 років позбавлення волі або довічне ув'язнення за виготовлення чи реалізацію підробленої продукції, видачу низькоякісної продукції за високоякісну і т.д. Покарання призначається залежно від об'ємів продаж і суми реалізованої продукції [96, с. 329].

В законодавстві країн СНД кримінальна відповідальність за правопорушення в сфері інтелектуальної власності, на думку фахівців не є такою суворою, саме ця обставина сприяє значно більшої кількості правопорушень в цій сфері, зокрема щодо незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару.

Так, наприклад, у ст. 180 «Незаконне використання товарного знака» КК РФ вказується, що незаконне використання чужого товарного знака, знака обслуговування, найменування місця походження товару або схожих з ними позначень для однорідних товарів, якщо це діяння здійснене неодноразово або заподіяло великий збиток, – карається штрафом в розмірі до двохсот тисяч рублів або у розмірі заробітної плати або іншого доходу засудженого за період до вісімнадцяти місяців, або обов'язковими роботами на строк до чотирьохсот вісімдесяти годин, або виправними роботами на строк до двох років.

У свою чергу, незаконне використання попереджувального маркування не зареєстрованого в РФ, товарного знака або найменування місця походження товару, якщо це діяння здійснене неодноразово або заподіяло великий збиток, – карається штрафом в розмірі до ста двадцяти тисяч рублів або у розмірі заробітної плати або іншого доходу засудженого за період до одного року, або

обов'язковими роботами на строк до трьохсот шістдесяти годин, або виправними роботами на строк до одного року.

До кваліфікуючих ознак злочину законодавцем віднесено діяння, передбачені частинами першої або другої ст. 180 КК РФ, вчинені групою осіб за попередньою змовою або організованою групою, що караються штрафом в розмірі від п'ятисот тисяч до одного мільйона рублів або у розмірі заробітної плати або іншого доходу засудженого за період від трьох до п'яти років, або примусовими роботами на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до шести років з штрафом в розмірі до п'ятисот тисяч рублів або у розмірі заробітної плати або іншого доходу засудженого за період до трьох років [97].

У відповідності до ст.197 «Незаконне використання товарного знака» КК Азербайджанської Республіки за незаконне використання чужого товарного знака або знака обслуговування, найменування місця походження товару або схожих з ними позначень для однорідних товарів, якщо це діяння вчинене неодноразово або заподіяло значний збиток винна особа карається штрафом в розмірі від однієї до п'яти тисяч мінімальних розмірів оплати праці, або виправними роботами на строк до одного року, або позбавленням волі на строк до одного року. Частиною 2 ст.197 КК Азербайджанської Республіки визначено кваліфікуючі ознаки злочину, а саме заподіяна значна шкода, що карається виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той же термін [98]

Згідно ст. 248 «Незаконне використання ділової репутації конкурента» КК Республіки Білорусь передбачається кримінальна відповідальність за умисне використання приватним підприємцем або службовцем юридичної особи товарного знака (знака обслуговування), фірмового найменування, географічної вказівки конкурента, або продаж або пропозиція до продажу товару (послуги) із застосуванням попереджувального маркування про товарний знак (знак обслуговування), не зареєстрований в Республіці Білорусь, або копіювання промислових зразків конкурента, що призводить до змішування продукції (товарів, робіт, послуг) або діяльності з продукцією конкурента,

вчинені впродовж року після накладення адміністративного стягнення за такі ж дії. Вказані діяння караються штрафом, або позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до трьох місяців, або обмеженням волі на строк до двох років [99].

Проведений аналіз національного законодавства окремих країнах світу свідчить про те, що в їх кримінальних законодавствах містяться ефективні правові норми, що встановлюють кримінальну відповідальність за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару [100, с. 139]. Проте, як вірно вказує в своєму дисертаційному дослідженні М. Ю. Прокш, з думкою якого ми погоджуємося, міжнародна кримінально-правова охорона і захист комерційних позначень не носить цільного характеру, а консолідується лише в окремих географічних регіонах світу [89, с.71-72].

Висновки до Розділу 1:

1. Теоретико-методологічні засади дослідження незаконного використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару дозволили автору побудувати нові наукові гіпотези, ґрунтовно охарактеризувати теоретичні засади визначення та формування поняття знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, узагальнити необхідну кількість дослідних даних та підготувати пропозиції щодо подальшого удосконалення чинного кримінального законодавства України

щодо охорони від незаконного використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару.

Вивчення праць таких науковців як С. П. Берзіна, І. А. Головизніної, О. В. Дем'яненко, С. М. Трейгера дозволило сформувати власну класифікацію методів дослідження кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару.

Чинне законодавство України створило нормативні умови для правильного застосування правозастосовними органами бланкетної диспозиції вказаної норми. Водночас, звернуто увагу на необхідність уніфікації норм КК України, ГК України, ЦК України та Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» стосовно розуміння предмета досліджуваного злочину, оскільки терміни, покладені в основу законодавчої конструкції цієї бланкетної диспозиції, не мають однозначного нормативного визначення в системі галузевого законодавства. А це, в свою чергу, створює передумови до неоднакового застосування закону про кримінальну відповідальність.

2. Соціальна обумовленість криміналізації незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару визначається історичними, кримінологічними, нормативно-правовими, міжнародними та соціально-психологічними чинниками.

3. Проведений аналіз еволюції регламентації кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару у вітчизняних правових джерелах дозволяє визначити таку історичну періодику становлення та розвитку цього явища в Україні: 1) перший період (до першою половини XVII ст.); 2) другий період (друга половина XVII ст.–1830 р.); 3) третій період (1830–1918 рр.); 4) четвертий період (1918–1922 рр.); 5) п'ятий період (1922–1991 рр.); 6) шостий період (1991–2001 рр.); 7) сьомий період (2001 р. й до сьогодні).

4. Міжнародним і національним законодавством зарубіжних країн встановлені основні правові засади подання заявки, її форми і змісту та процедура реєстрації комерційних позначень; визначений порядок їх використання; підстави припинення правової охорони. Його аналіз свідчить про узгодженість більшості правових актів, спробу забезпечити єдиний правовий режим функціонування засобів індивідуалізації господарського обороту, товарів і послуг в більшості країн світу.

Міжнародною спільнотою встановлені засади регулювання комерційних позначень. Цей процес почався з кінця ХІХ ст. і нині продовжується. Міжнародне правове регулювання щодо цього виду інтелектуальної власності здійснюється наступними напрямками: по-перше, це визначення об'єктів інтелектуальної власності, які ставляться під охорону; по-друге, прийняття рішення про їх реєстрацію, як необхідної умови міжнародної охорони; по-третє, встановлення порядку та умов реєстрації.

Обсяги криміналізації таких діянь є різними. Так, КК країн-членів ЄС як обов'язкове покарання за такі злочини передбачає позбавлення волі на певний строк; в країнах Азії встановлено ще більш жорсткі заходи кримінально-правової протидії незаконному використанню знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (наприклад, в Гонконзі та Філіппінах за вказані діяння передбачається кримінальна відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк від шести місяців до довічного ув'язнення та штрафи еквівалентні сумі понад 20 тис. дол. США); за законодавством країн СНД кримінальна відповідальність за такі правопорушення не є такою суворою і саме це сприяє значно більшій кількості правопорушень в цій сфері; кримінальне законодавство держав прибалтійської частини ЄС характеризується специфічністю закріплення предмета таких злочинів; законодавство США має свої особливості та відрізняється від європейської практики тим, що відповідальність за такі дії встановлюється не лише Кримінальним кодексом.

РОЗДІЛ 2.
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННОГО
ВИКОРИСТАННЯ ЗНАКА ДЛЯ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ, ФІРМОВОГО
НАЙМЕНУВАННЯ, КВАЛІФІКОВАНОГО ЗАЗНАЧЕННЯ
ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРУ

2.1. Об'єктивні ознаки незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару

Об'єктивними ознаками будь-якого складу злочину є ознаки його об'єкта і об'єктивної сторони. В цілому склад злочину визначається науковцями як законодавча «формула», законодавча модель, яка дозволяє « ... вибрати необхідну кримінально-правову норму при правовій оцінці такого діяння, є необхідною умовою законності при застосуванні кримінально-правових норм тощо» [101, с. 5]. Наявність єдиного законодавчого підходу сприяє спільному обговоренню підстав притягнення до кримінальної відповідальності [102, с. 250].

У своєму дослідженні ми будемо приймати за основу теоретичні висловлювання науковців, які ґрунтовно розглядають склад злочину з точки зору системно-структурного аналізу, визначають його основу (структурована модель злочину певного виду (типу) як явища (факту) реальної дійсності в його узагальненому вигляді), елементи (як складові і необхідні одиниці), ознаки (певні риси, властивості, якість), співвідношення і взаємозв'язок із кримінально-правовою нормою, її структурою та функціями [103, с. 103–129].

Загальноприйнятим у кримінально-правовій науці є те, що склад злочину утворюють чотири обов'язкові елементи: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона, які характеризують суспільно небезпечне діяння як злочин. Значення складу злочину полягає у тому, що він дозволяє провести

розмежування між злочином і незлочинним суспільно небезпечним діянням, відмежовуючи один злочин від іншого [104, с. 79].

Розглянемо об'єктивні ознаки, що характерні для злочину, передбаченому ст. 229 КК України, враховуючи при цьому необхідність розмежування складу злочину (юридичне поняття про конкретний злочин) від самого злочину (конкретне суспільно-небезпечне діяння) та відмітимо різний обсяг ознак цих категорій [105, с. 87–88].

Поняття об'єкта злочину є одним із основних у кримінальному праві. Правильне розуміння загальних та спеціальних ознак об'єкту надає змогу для вирішення цілого кола суспільно-правових питань, пов'язаних з проблемами криміналізації та декриміналізації, пеналізації та депеналізації, кваліфікацією, застосуванням альтернативних правових заходів і т.ін. [106, с. 132–133]. Кваліфікувати вчинений злочин по об'єкту, вказує В.Я. Тацій, означає встановити, а потім і юридично закріпити в тому або іншому правовому акті, що правовідносини, яким заподіяно шкоду, охороняються певним кримінальним законом [107, с.122].

Отже, не з'ясувавши об'єкт злочину, передбаченого ст. 229 КК України, а також, враховуючи предмет нашого дослідження, міру шкідливого впливу на суспільні відносини у сфері господарської діяльності (розмір завданих збитків), неможливо кваліфікувати вчинене правопорушення як незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару.

Аналіз визначень поняття об'єкту злочину, наведених в юридичній літературі свідчить, що його трактування певною мірою змінилося, сучасними правниками використовується широкий підхід до розуміння цього терміну. Так, О. Костенко та А. Ландіна-Виговська під ним розуміють «..охоронюваний кримінальним законом порядок відносин між людьми, що виникають у суспільстві з приводу матеріальних і нематеріальних відносин» [108, с. 104]. Є.В. Фесенко, відповідно до своєї ціннісної теорії об'єкту злочину, ним визнає «охоронювані законом цінності, проти яких спрямоване злочинне діяння і яким

спричиняється чи може бути заподіяна шкода» [109, с. 234]. Об'єкт злочину коментується і як охоронювані блага (С.Б. Гавриш) і як охоронюваний інтерес (Б.С. Нікіфоров). Гостру критику таких позицій здійснює Л. Палюх, підтримуючи і захищаючи усталену думку, щодо якої об'єктом злочину є ті суспільні відносини, що поставлені під охорону кримінального закону, на які посягає злочин і вчиняє певну шкоду або створює загрозу її вчинення [110, с. 159]. Більш широкий підхід до визначення об'єкту як елементу складу злочину висловлює Р.В. Вереша. На його погляд, до структурної основи об'єкту злочину входять суб'єкти суспільних відносин, блага, що їм належать, а також предмети, діючи на які винна особа посягає на ці блага [111, с. 89].

Всі існуючі об'єкти злочину класифікуються на групи. В юридичній літературі поширеними є триступенева та чотирьохступенева класифікація об'єктів злочину. Триступенева класифікація включає загальний, родовий, безпосередній об'єкт. Науковці відзначають логічність такої класифікації та дотримання співвідношення філософських категорій «загального», «особливого» та «окремого» [111, с. 104–105]. Окремі автори називають чотирьохступеневу структуру: інтегрований, родовий, видовий, безпосередній об'єкти [112, с. 11]. Так, М.І. Коржанський пропонує визначати: загальний (сукупність суспільних правовідносин, що охороняються кримінальним законом); родовий (окрема група однорідних суспільних правовідносин, що становлять певну сферу громадського життя); видовий (суспільні правовідносини одного виду); безпосередній (конкретний прояв суспільних правовідносин) об'єкт [113, с. 74]. Такий погляд сьогодні є достатньо традиційним.

Злочин, передбачений ст. 229 КК України, знаходиться у розділі VII «Злочини у сфері господарської діяльності», проаналізуємо спочатку важливі положення стосовно всієї цієї групи злочинів.

Під родовим об'єктом злочинів, передбачених розділом VI Особливої частини КК України, зараз науковцями розуміються частіше всього «суспільні відносини, що складаються і функціонують у сфері господарської економічної

діяльності суб'єктів господарювання, незалежно від форм власності, що і відповідають законодавству України, і охороняються кримінальним правом від злочинних посягань» [1141, с. 16]. Згідно іншої точки зору родовим об'єктом цих злочинів є встановлений порядок здійснення підприємницької та іншої економічної діяльності з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання матеріальних благ і послуг [115, с. 155]. Але висловлюються й інші погляди. М.М. Панов у своєму монографічному дослідженні всі думки правників щодо визначення родового об'єкта злочинів у сфері господарської діяльності поділяє на чотири групи: перша група авторів (М.О. Беляєв, Т.О. Бушуєв, С.Я. Булатов, Ю.І. Ляпунов, В.Д. Меньшагін, В.О. Навроцький, А.А. Піонтковський та ін.) вважає, що родовим об'єктом злочинів у сфері господарської діяльності є народне господарство або його система; представники другої групи (Г.М. Борзенко, В.С. Комісаров та ін.) – суспільні інтереси у сфері господарювання; третя група (П.А. Воробей, Н.М. Ляпунова, С.В. Познишев, Є.Л. Стрельцов та ін.) – господарську діяльність; четверта (В.М. Киричко, І.І. Кучеров, Ф.А. Лопушанський, Ю.В. Опалінський, Т.Л. Сергєєва, О.Я. Светлов, Ю.Л. Титаренко, В.П. Філонов та ін.) – суспільні відносини, що виникають у процесі господарської діяльності й охороняються кримінальним правом [116, с. 23-24]. Такий погляд до систематизації об'єкта цих злочинів підтримує також Ю.Д. Бартман [117, с. 135].

В цілому, ми підтримуємо погляд тих науковців, які вважають, що родовим об'єктом злочинів, передбачених розділом VI Особливої частини КК України, є суспільні відносини у сфері господарської діяльності. Зазначимо, що господарська діяльність визначається неоднозначно в різних законодавчих актах. Так, Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 містить таке визначення: «господарська діяльність – будь-яка діяльність, в тому числі підприємницька, пов'язана з виробництвом і обміном матеріальних та нематеріальних благ, що виступають у формі товару» [118]. Господарська діяльність розуміється нами у редакції ст. 3 Господарського кодексу України від 16.01.2003 р.: господарська діяльність – це діяльність

суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність [45], що потребує уточнення визначення родового об'єкту злочинів, які порушують суспільні відносини у цій сфері. Це потрібно для більш точного встановлення кола та змісту суспільних відносин у сфері господарської діяльності.

Переважає більшість респондентів проведеного дослідження (62,5 %), вважають, що родовим об'єктом незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару виступають суспільні відносини у сфері суспільного виробництва, спрямовані на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність, 27 відсотки з усіх опитаних вважає, що це відносини у сфері господарської діяльності. Серед осіб, які залишилися зустрічаються різні думки, наприклад, власність, авторські права (див. Додаток А).

В юридичній літературі висловлюються різні думки щодо систематизації таких злочинів. Якщо В.І. Борисов, Л.В. Дорош та В.В. Сташис статті 202-203-1, 205, 206, 209, 213, 228-232 КК України відносять до групи злочинів, що посягають на суспільні відносини, які регулюють підприємницьку та іншу господарську діяльність юридичних осіб та інших господарюючих суб'єктів [119, с. 17-18], то А.С. Нерсесян вказує на два основних шляхи вирішення проблеми з розміщення складу злочину, передбаченого ст.229 КК України – це «... перенесення складів злочинів проти прав інтелектуальної власності до розділу VI «Злочини проти власності» або створення окремого розділу в межах Особливої частини КК України, що об'єднав би статті, які охороняють права інтелектуальної власності» [120, с. 120–121].

На наш погляд, об'єкти інтелектуальної власності, мають достатньо виражену специфіку, що зумовлюється творчим характером їх створення, наявністю авторства та інших немайнових прав, строком охорони, що законодавець в цивільному праві виділив їх як самостійний об'єкт охорони в

книзі IV «Право інтелектуальної власності» ЦК України. Щодо створення окремого розділу в межах Особливої частини КК України висловимо наступне зауваження: у цьому разі розділ повинен, на нашу думку, об'єднати лише ст.ст. 176, 177, 229, 231 КК України, така систематизація складів злочину буде надто деталізованою, і цілком можливо, викличе численні пропозиції науковців щодо виділення окремо складів злочинів в інших сферах економіки та господарської діяльності. Окрім того, «... у відносинах, що включаються до об'єкту даного злочину превалює (на відміну від авторського права, суміжних прав, об'єктів винахідництва) не творчий, а господарський, комерційний аспект» [120, с. 123].

Дискусійним, у контексті нашого дослідження, є питання виокремлення видового об'єкта досліджуваного злочину. Оскільки під видовим об'єктом розуміють суспільні правовідносини одного виду, то необхідно з родового об'єкту таку групу правовідносин виділити. Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару створює перепони належному веденню підприємницької діяльності шляхом заподіяння шкоди правомірним власникам знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару і, таким чином, обмежують їх конкурентоспроможність. Тому видовим об'єктом незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару потрібно визнати суспільні відносини, які виникають у процесі добросовісної економічної конкуренції суб'єктів господарювання.

Щодо визначення безпосереднього об'єкту злочину, передбаченого ст.229 КК України відзначимо наступне. По-перше, ним є конкретні суспільні відносини, що складаються у певній сфері господарської діяльності. По-друге, в юридичній літературі існують спроби визначення і основного безпосереднього об'єкту, і додаткового безпосереднього об'єкту злочину, передбаченому ст.229 КК України [121; 122; 123].

Більшість авторів, на думку В. Харченка, основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст.229 КК України, визначають засади

добросовісної конкуренції у сфері господарської діяльності, додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом розглядається право інтелектуальної власності [124, с. 40]. Так, незаконне використання комерційних позначень ми можемо розцінювати як прояв недобросовісної конкуренції, зокрема схожі комерційні позначення вводять споживача в оману щодо виробника продукції та її якості. Але, на нашу думку, насамперед йде посягання на об'єкти чужої інтелектуальної власності, що є первинним об'єктом злочинного посягання. Саме від такого розуміння безпосереднього об'єкта цього злочину ми і будемо в подальшому відштовхуватися.

Згідно інших наукових позицій визначення безпосереднього об'єкту цього злочину, існують і інші його бачення. Так, автори одного з коментарів КК України, основним безпосереднім об'єктом цього злочину називають встановлений законодавством порядок охорони і використання знаків для товарів і послуг, фірмових найменувань та маркування товарів, засади добросовісної конкуренції; додатковим об'єктом – права та законні інтереси споживачів [125]. Основним безпосереднім об'єктом цього злочину також називають – конкурентні відносини між суб'єктами господарської діяльності, додатковим об'єктом – відносини власності [126, с. 295; 127, с. 63; 128, с. 184]. Існують і інші визначення [129; 130, с. 167].

Між тим, безпосереднім об'єктом цього злочину 96,5 відсотка з усіх опитаних вважають суспільні відносини у сфері реалізації виключних прав фізичних і юридичних осіб на використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару і лише 3,5 відсотка з усіх опитаних відносини у сфері господарської діяльності (див. Додаток А).

Всі наведені погляди заслуговують уваги, хоча, наприклад виглядає дискусійним визначення в цих формулюваннях поняття додаткового об'єкту. Ми вважаємо, що механізм вчинення цього злочину відбувається дещо по іншому. Посягання спочатку здійснюється на права правовласників, а вже потім, у разі продажу продукції правовласниками і на права і законні інтереси

споживачів. Крім того, інтелектуальна власність є особливою формою власності, особа має на неї і майнові і особисті немайнові права; охороняється форма, а не зміст об'єкту інтелектуальної власності; строком охорони цих об'єктів є строк зазначений у законодавстві, тому повинно бути обов'язково зазначено та конкретизовано, які саме відносини власності ставляться під охорону кримінальним законом. До того ж право власності включає в себе три правомочності: володіння, користування, розпорядження, але ці категорії, вказує С.А. Склярчук, не можуть застосовуватися до об'єктів виключних прав у тому ж обсязі, як до об'єктів речових прав, що зумовлено їх нематеріальною природою [131, с.104].

Найбільш ґрунтовною, з нашої точки зору, є позиція Д.В. Молчанова, який вважає, що безпосередній об'єкт злочину, який посягає на використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, спрямований на широке коло суспільних відносин, а саме: суспільні відносини у вигляді виключних прав на комерційні позначення; суспільні відносини, що забезпечують охорону рівності виробників і свободу конкуренції під час здійснення комерційної діяльності; суспільні відносини у вигляді інтересів користувачів; суспільні відносини у вигляді ділової репутації виробників товарів і послуг [132, с. 99].

Визначаючи безпосередній об'єкт, сконцентруємо увагу на тому, що комерційні позначення (фірмове найменування, торговельна марка, зазначення походження товару) є засобами індивідуалізації у сфері господарського обороту товарів, робіт і послуг, і ця функція комерційних позначень є основною. Правовласники комерційних позначень завдяки такій індивідуалізації мають змогу не лише вийти на ринок, а й привернути увагу споживачів до своєї пропозиції щодо робіт, товарів і послуг. А у разі якісного забезпечення ними інтересів споживачів та забезпечення державою правомірної господарської діяльності суб'єктів господарювання одержувати прибуток. Тому основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченому ст.229 КК України, визначимо суспільні відносини у сфері реалізації виключних прав фізичних і юридичних

осіб на використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару [133, с. 82].

Індивідуалізація товарів, робіт і послуг приносить доходи тільки тоді, коли вони введені в господарський обіг, та є правомірною коли всі права на знак для товарів і послуг, фірмове найменування, торговельну марку, зазначення походження товару належать правовласнику. Під час незаконного використання комерційних позначень, винна особа порушує перш за все виключні права осіб, які їх зареєстрували у передбаченому законодавством порядку. Тому додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом досліджуваного злочину визначимо суспільні відносини у сфері інтелектуальної власності фізичних і юридичних осіб на комерційні позначення.

На наш погляд, незаконне використання комерційних позначень одночасно може посягати й на інші додаткові факультативні безпосередні об'єкти: суспільні відносини у сфері підприємництва, іміджу та ділової репутації товаровиробників. Такий об'єкт саме і зветься додатковим факультативним, що він може існувати при вчиненні конкретного злочину, а може не існувати при вчиненні іншого схожого злочину. На нашу думку, імідж, ділова репутація, це загальні ознаки господарської діяльності і вони страждають завжди при вчиненні господарських злочинів.

У рамках характеристики об'єктивних ознак незаконного використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг звернемося до аналізу предмету злочину, передбаченого ст. 229 КК України, оскільки згідно конструкції дефініції цієї кримінально-правової норми його врахування при кваліфікації є обов'язковим. У радянській науці найбільш прийнятним вважалися такі визначення предмета злочину: конкретний матеріальний об'єкт, у якому проявляються певні якості суспільних відносин (об'єкта злочину), при впливі на який завдається шкода у сфері цих суспільних відносин [113, с. 103]; річ, у зв'язку з якою чи з приводу якої вчиняється

злочин, при чому шкода завдається не самому предмету, а суспільним відносинам [134, с. 179].

Сучасні науковці вважають, що такі тлумачення предмету злочину необґрунтовано обмежують рамки цієї категорії [135, с. 21]. На противагу усталеним поглядам, новітні дослідження показують, що предмет злочину це не лише річ чи об'єкт матеріального світу. Заслуговує на увагу позиція В.П. Дзюби, який вирізняє три групи предметів злочину: до першої він відносить непомітні (невидимі) проте оречовинені предмети (газ); до другої – різного роду енергію (електрична, теплова тощо); до третьої – матеріальні субстанції, в основі яких знаходиться інформаційна складова (інтелектуальна власність, комп'ютерна інформація тощо). В.Я. Тацій під предметом злочину розуміє і предмет і соціальний зв'язок і предмет суспільних відносин [107, с. 198].

Інші науковці, зокрема, А.А. Музика та Є.В. Лащук стверджують, що проблема щодо матеріальності предмету злочину є невирішеною, спірним є питання про «... визнання людини, її органів і тканин предметами злочинів, ... бракує усталеної, науково обґрунтованої відповіді на питання: чи може бути предметом посягання інформація, електрична чи теплова енергія, право на майно, дії майнового характеру, норми права, послуги тощо?» [136, с. 117; 137, с. 37].

Загальними ознаками предмету злочину окрім соціальної, фізичної, юридичної, визначають спеціальну ознаку, а саме зазначення «... на функції, які виконують вказані предмети в суспільних відносинах видового чи безпосереднього об'єкта злочину, а також обумовлені останніми і в цілому залежать від них» [138, с. 273]. Найбільш ґрунтовно, на нашу думку, ознаки предмету злочину (по двадцяти позиціям) визначені О. Литвином, який наводить як підсумок дослідження широке визначення предмету злочину: «... це соціально значущий феномен громадських інтересів, що як науково-юридична абстракція є ознакою складу злочину, містить специфічну інформацію, необхідну для правової оцінки злочину» [139].

В юридичній літературі сформульовані такі правила встановлення предмета злочину: 1) ним є матеріальні цінності, що фіксуються органами людини або спеціальними технічними засобами; 2) він є складовою об'єкта злочину та нерозривно пов'язаний із суспільними відносинами, які поставленні під охорону кримінальним законом; 3) він тісно пов'язаний із об'єктивною стороною, є «пасивним» щодо посягання; 4) зумовлюється метою злочинця; 5) є факультативною ознакою [136, с. 111]. Ю.В. Александров кримінально-правове значення предмета злочину бачить у таких аспектах: 1) включення предмета злочину в комплекс ознак конкретного складу злочину забезпечує повноту його конструювання, що сприяє успішному вирішенню завдань кваліфікації; 2) предмет злочину може виступати критерієм розмежування суміжних злочинних діянь; 3) предмет посягання може бути також одним із критеріїв розмежування злочинного та незлочинного діянь; 4) ті чи інші ознаки предмета посягання можуть бути пом'якшувачими або обтяжувачими обставинами злочину тощо [140].

Усталеним є погляд, що предмет злочину може чітко зазначатися в самому законі, або безпосередньо впливати з диспозиції кримінально-правової норми; або визначатися різними нормативними актами, якщо певна диспозиція має бланкетний характер [141, с. 24; 142, с. 46; 143, с. 38; 144, с. 53; 145, с. 28].

Повернення до теми нашого дослідження, дає змогу вважати, що предмет злочину, передбаченого ст. 229 КК України, безпосередньо зазначається в самому законі, але розкривається в інших нормативно-правових актах. До нього відносяться:

1) *знаки для товарів і послуг* – зареєстроване у законному порядку позначення (комбінація позначень), яке придатне для вирізнення товарів і послуг, що виробляються або надаються одними юридичними чи фізичними особами, від товарів і послуг, що виробляються або надаються іншими суб'єктами господарювання;

2) *фірмове найменування* – найменування юридичної особи, що містить інформацію про її організаційно-правову форму та назву, суб'єкта

господарської діяльності, зареєстрованого у законному порядку та внесеному до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців;

3) *кваліфіковане зазначення походження товару* – зареєстроване у законному порядку словесне чи графічне позначення, що вказує на назву та географічне місце походження товару, який має певні якості, репутацію або інші характеристики, в основному зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами чи людським фактором або поєднанням цих природних умов і людського фактору.

Зауважимо, що предметом цього злочину є *чужі* комерційні позначення, тобто такі, на які: 1) у правовласника є відповідне, видане компетентною державною установою свідоцтво на право власності об'єкту; 2) одержана міжнародна реєстрація. Визначимо ще один аспект предмету злочину, передбаченого ст.229 КК України. Не дивлячись на те, що в Україні дозволяється використання незареєстрованого і зареєстрованого знаку для товарів і послуг, а також комерційного найменування та зазначення походження товарів, державну охорону мають: 1) зареєстровані знаки; 2) хоча й не зареєстровані, але охороняються на підставі міжнародних договорів, учасницею яких є України; 3) добре відомий знак, що визнаний таким; 4) зареєстроване в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців комерційне найменування; 5) зареєстроване географічне зазначення походження товару. Відзначимо, що в усіх країнах, до яких застосовується Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03 983 р. фірмове найменування охороняється без обов'язкового подання заявки чи реєстрації і незалежно від того, чи є воно частиною товарного знака (с.8 Конвенції) [46].

Є й інші погляди. Так, А.С. Нерсесян вказує як на прогресивну концепцію П.С. Берзіна, який вважає предметом злочину, передбаченого ст. 229 КК інформацію у різних формах її прояву (як знак для товарів і послуг, як фірмове найменування, як кваліфіковане зазначення походження товару), але

сам предметом цього злочину визначає майнові права інтелектуальної власності на засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту [120, с. 136, 138].

Розглянемо більш детально вказані вище предмети досліджуваного злочину.

Фірмове найменування. Цей вид комерційних позначень детально аналізують: Р.В. Гуменний (здійснює акцентування на міжнародно-правовій охороні комерційних позначень) [100], Ю.В. Кеєр (досліджує співвідношення понять комерційного найменування, фірмового найменування, найменування юридичної особи) [146], Л.Д. Романадзе (висвітлює правову охорону комерційних (фірмових) найменувань в Україні) [147] та інші правники.

В ЦК України визначення фірмового найменування відсутнє, що зумовлює неоднозначність цих визначень в юридичній літературі. Окрім того, у спеціальній юридичній літературі використовують як термін «комерційне найменування», так і термін «фірмове найменування», причому останній термін використовується значно частіше. Підставою цієї суперечності є недосконалість норм ЦК України та ГК України. Так, у ст.ст. 420, 489-491 ЦК України для позначення об'єкта права інтелектуальної власності «фірмове найменування» вживається як синонім і термін «комерційне найменування» [44]. У ч. 1 ст. 155 ГК України вказується на комерційне (фірмове) найменування, тобто ці поняття також розглядаються як тотожні [45]. Зміст цих понять у названих кодексах не розкривається. Однак, наявність двох рівнозначних термінів свідчить про вплив на український інститут комерційного (фірмового) найменування як французької, так і німецької моделі фірми.

Необхідно при цьому зазначити, що законодавець, використовуючи конструкцію «комерційне (фірмове) найменування» в нормах ЦК і ГК України, прирівнює поняття комерційного та фірмового найменування та застосовує їх як синоніми, а отже і функції на них покладає однакові. Так, першою функцією комерційного (фірмового) найменування є, як і у випадку із найменуванням юридичної особи, функція індивідуалізації. Це підтверджується фактом надання правової охорони саме такому комерційному найменуванню, яке

дозволяє вирізнити особу з поміж інших. Другою функцією, яка також співпадає з функцією найменування юридичної особи, є інформативна. Хоча законодавець не встановлює вимоги до вказування в комерційному найменуванні організаційно-правової форми та предмету діяльності особи, в той же час правова охорона надається лише такому комерційному найменуванню, що не вводить в оману споживачів стосовно справжньої діяльності особи. Тобто воно повинно якимось чином вказувати на предмет або сферу такої діяльності й інформувати про це споживачів та контрагентів. Аналіз законодавства дозволяє зробити висновок, що забезпечувальна функція також може виконуватись комерційним найменуванням. Це витікає з тлумачення норм про можливість внесення комерційного найменування до реєстрів та про пріоритет на таке право через процедуру реєстрації. Однак ця функція послаблена відсутністю імперативного припису стосовно реєстрації [146, с. 276].

Взагалі, термін «комерційне найменування» використовується в Паризькій конвенції про охорону промислової власності 1883 р., Типовому законі Всесвітньої організації інтелектуальної власності «Про торговельні марки, комерційні найменування і недобросовісну конкуренцію», Андському пакті (Картаханська угода 1993 р.), учасниками якої є країни Латинської Америки – Болівія, Колумбія, Еквадор, Перу, Венесуела [100, с. 138]. Тобто термін «комерційне позначення», що використовується в українському законодавстві, відповідає світовим стандартам в сфері інтелектуальної власності.

Зауважимо, що новелою ЦК України є визначення суб'єктом права власності на комерційне найменування і фізичної і юридичної особи, а раніше право на нього визнавалося лише за фізичною особою. В п.4 ст.489 ЦК України вказується на «осіб» як правовласників комерційного найменування, тобто такими є будь-які особи – і фізичні, і юридичні. У ст. 159 ГК України з часу його прийняття було передбачено, що комерційне найменування може мати будь-який суб'єкт господарювання – юридична особа або громадянин-

підприємець. Отже, щодо визначення правовласників на комерційне найменування у цивільному та господарському законодавствах нині немає суперечностей.

Права на комерційне найменування та торговельну марку, належить до так званих абсолютних прав, тобто це право діє стосовно кожної людини, яка повинна утримуватися від порушення правомочностей власника цього права. Внаслідок цього виникає таке майнове право інтелектуальної власності на комерційні позначення, як право перешкоджати іншим особам неправомірно їх використовувати, у тому числі забороняти незаконне використання та вимагати відшкодування завданих збитків. Так, завдання шкоди цивільним абсолютним правам учасника цивільних відносин слугує підставою виникнення охоронних недоговірних правовідносин – зобов'язань відшкодування шкоди, передбачених нормами Глави 82 ЦК України [44, с. 33,36].

Згідно зі ст. 489 ЦК України, правова охорона надається комерційному найменуванню, якщо воно дає можливість вирізнити одну особу з-поміж інших та не вводить в оману споживачів щодо справжньої її діяльності. Право інтелектуальної власності на комерційне найменування є чинним з моменту першого використання цього найменування та охороняється без обов'язкового подання заявки на нього чи його реєстрації і незалежно від того, є чи не є комерційне найменування частиною торговельної марки. Відомості про комерційне найменування можуть вноситися до реєстрів, порядок ведення яких встановлюється законом.

В юридичній літературі зустрічаємо різні визначення найменування підприємницьких юридичних осіб. П.П. Андрушко та С.С. Яценко вказують на фірмове найменування та визначають його як назву (найменування) юридичної особи (суб'єкта господарської діяльності, громадської діяльності, благодійного фонду чи благодійної організації, об'єднань юридичних осіб), зазначену у його установчих документах, зареєстрованих у встановленому порядку, та свідоцтві про його державну реєстрацію (легалізацію) [148, с. 473].

П.С. Берзін, досліджуючи незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг, також використовує термін «фірмове найменування» і прив'язує цей термін до терміна «найменування», в якому зміст першого виступає його об'єктом. На його погляд, у понятті «фірмове найменування», що характеризує один із предметів злочину, передбаченого ст. 229 КК України, законодавець орієнтується, перш за все, на п. 2 ст. 1 Паризької конвенції про охорону промислової власності. Оперуючи поняттям «фірмове найменування», але не визначаючи його, ця норма Конвенції мов би акцентує увагу, при поєднанні у його структурі двох термінів «фірма» та «найменування», саме на нетотожності їхнього змісту [121, с. 82].

Комерційне найменування може виражатися в різних формах. Так, суб'єкт господарювання має право заявити як комерційне найменування своє прізвище або ім'я. При цьому ст. 159 ГК України передбачено, що правовій охороні підлягає як повне, так і скорочене комерційне найменування суб'єкта господарювання, якщо воно фактично використовується ним у господарському обігу [45, с. 120]. Щодо міжнародної практики, то зауважимо, що в правових системах використовується термін «фірма», який може бути представлений: а) ім'ям або прізвищем («Philips», «Simens», «Mercedes»); б) бути найменуванням, що характеризує предмет діяльності («Volkswagen», «Standard oil company»); в) бути довільним, у тому числі вигаданим, найменуванням («Ciba», «Anaconda» і т.д.). Але завжди основним призначенням фірмового найменування є встановлений законодавством порядок індивідуалізації юридичних і фізичних осіб у процесі здійснення ними господарської діяльності серед інших її учасників.

Вимогами до написання найменування юридичної особи або її відокремленого підрозділу, затвердженими Наказом Міністерства юстиції України від 05.03.2012 № 368/5 визначено правові положення щодо написання найменування юридичної особи: Так, найменування юридичної особи повинно містити інформацію про її організаційно-правову форму (крім органів

державної влади, органів місцевого самоврядування, органів влади Автономної Республіки Крим, державних, комунальних організацій, закладів, установ) та назву.

Відомості про зареєстрованих юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців включаються до відповідного Єдиного державного реєстру шляхом внесення записів на підставі відомостей з відповідних реєстраційних карток та відомостей, що надаються юридичними особами державному реєстратору за місцезнаходженням реєстраційної справи згідно із законодавством України. Перелік таких відомостей визначено у ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців».

У ст. 18 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» наголошується, що відомості, у тому числі про комерційне найменування, які підлягають внесенню до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб, були внесені до нього, то такі відомості вважаються достовірними і можуть бути використані в спорі з третьою особою, доки до них не внесено відповідних змін. Водночас, якщо відомості, які підлягають внесенню до Єдиного державного реєстру, є недостовірними і були внесені до нього, то третя особа може посилатися на них у спорі як на достовірні.

Визнаючи необхідність державної реєстрації юридичних осіб в Україні, О.О. Дудоров вказує на особливість зарубіжної практики щодо використання та охорони комерційного найменування: комерційні найменування вітчизняних підприємств охороняються на території інших держав без будь-якої реєстрації, так само як і фірмові найменування іноземних юридичних осіб на території України [122, с. 75]. Таким чином, комерційні найменування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності підлягають правовій охороні за межами своєї держави без додаткових адміністративних формальностей.

На підставі вищевикладеного зробимо висновок, що комерційне найменування – це найменування юридичної особи, що містить інформацію про

її організаційно-правову форму та назву, зареєстровану у законному порядку та внесеному до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб.

До виняткової правомочності власника комерційного найменування відноситься використання його різними способами в господарських операціях: в рекламі товарів, на вивісках підприємства, в якості елемента товарного знаку, на упаковці товарів, проспектах, рахунках, друкованих виданнях, офіційних бланках, документації, позовних документах тощо.

Зауважимо на деяку недосконалість норм ЦК України щодо права власності на комерційне найменування, які зумовлюють суперечливі твердження в юридичній літературі. З одного боку ст. 490 ЦК України розкриває майнові права інтелектуальної власності на комерційне найменування наступним чином: це право на використання комерційного найменування, право перешкоджати іншим особам неправомірно використовувати комерційне найменування, в тому числі забороняти таке використання; інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. Ця норма цілком доцільно дає право правникам вказувати на винятковість права на комерційне найменування, яке полягає в тому, що інші суб'єкти господарювання усуваються від використання тотожного або схожого позначення як свого комерційного найменування або товарного знаку і не мають права користуватися їм в діловій практиці. При цьому, власникові фірми надається абсолютний захист проти застосування цього найменування в цілому або найбільш відмітних, істотних елементів його у такому найменуванні або товарному знаку будь-якої третьої особи, що приступила до використання тотожного або схожого позначення в пізніший термін [88 , с. 120-121].

Але п. 4 ст. 489 ЦК України встановлює право на однакові комерційні найменування. Процитуємо: «Особи можуть мати однакові комерційні найменування, якщо це не вводить в оману споживачів щодо товарів, які вони виробляють та (або) реалізують, та послуг, які ними надаються». Приймаючи до уваги зміст п. 4 ст. 489 ЦК України ми не можемо зазначати про винятковість права на одне комерційне найменування однієї особи. Вказана

стаття ЦК України має бути, на наш погляд змінена і представлена у такому формулюванні: «Особи можуть мати однакові комерційні найменування, якщо їх юридичні особи знаходяться в різних географічних місцевостях, та це не буде вводити в оману споживачів щодо товарів, які вони виробляють та (або) реалізують, та послуг, які ними надаються».

У фаховій літературі зустрічаємо наступну думку щодо схожості комерційних найменувань. І.Коваль вважає, що оскільки основне призначення комерційного найменування полягає в індивідуалізації діяльності суб'єктів господарювання, існування на ринку декількох виробників, що використовують тотожні або схожі найменування, але займаються неоднорідними видами діяльності, не створить загрози їх змішування [149]. Але, безперечно правове положення, що міститься в п.4 ст.489 ЦК України «ослаблює» права власника на комерційне найменування.

Знак для товарів і послуг. Різнобічні аспекти правого регулювання знака для товарів і послуг активно вивчаються українськими дослідниками. Зокрема, існуючі проблеми з неоднозначністю термінології та реєстрацією знака для товарів і послуг розглядають Л.В. Перевалова та Т.М. Марченко [150], поняття знака для товарів і послуг та його співвідношення із суміжними категоріями – О.А. Рассомахіна [151], правову охорону знака для товарів і послуг співвідносно міжнародним стандартам – Т.В. Рудник, Г.В. Закорецька [86], класифікацію об'єктів, що можуть бути знаком для товарів і послуг, їх види та класи – О.Б. Вовк, який вивів орієнтовну формулу розрахунку вартості торговельної марки [152], технічний і правовий захист – Т.С. Ромат [153]. Більшість авторів з досліджувальних питань пропонують ґрунтовні пропозиції щодо вдосконалення законодавства в цій сфері.

Відразу звернемо увагу на розбіжності у законодавстві України щодо визначення цього комерційного позначення. Насамперед зазначимо, що фактично всі фахівці з права інтелектуальної власності вказують на суперечливість правових норм щодо використання терміну стосовно позначення товарів і послуг в українському законодавстві. Розглянемо сутність

проблеми. ЦК України використовує назву «торговельна марка», спеціальний закон – знак для товарів і послуг, КК України у ст.229 також вказує на незаконне використання знака для товарів і послуг, ГК України ст. 157 встановлює правомочності використання торговельної марки, право на яку належить кільком особам. Правові поняття «знак для товарів і послуг» або «торговельна марки» за своєю суттю охоплюють як товарні знаки, так і знаки обслуговування. Вказана позиція закріпилася у положеннях Паризької конвенції про охорону промислової власності, де об'єктами правової охорони визнаються товарний знак і знак обслуговування [46]. Наведені терміни використовуються як синоніми.

Згідно ст. 492 ЦК України торговельною маркою може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15.12.1993 № 3689-ХІІ, станом на 21.05.2015 у ст.1 вказує та дає визначення знаку для товарів і послуг, а п. 2 ст.5 зазначає, що об'єктом знака може бути «... будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, у тому числі власні імена, літери, цифри, зображувальні елементи, кольори та комбінації кольорів, а також будь-яка комбінація таких позначень» [41].

В юридичній літературі зустрічаємо також неоднозначність визначення цього комерційного позначення. Ще на початку минулого століття відомий цивіліст Г.Ф. Шершеневич зазначав: «товарний знак – це знак, яким виробник позначає свої товари з метою вирізнення їх з поміж товарів інших осіб» [154, с. 345], сучасний правник А.П. Сергєєв вказував, що товарний знак – це умовне позначення, яке дає можливість відрізнити товари одних юридичних чи фізичних осіб від однорідних товарів інших суб'єктів господарювання [155, с. 33]. Аналогічним чином сутність товарного знака викладена у Великому тлумачному словникові сучасної української мови за авторства В.Т. Бусела [21, с. 1457].

Український дослідник Є.В. Лащук вважає за доцільним використання терміну «знак для товарів і послуг», який разом із іншими комерційними позначеннями є специфічними різновидами інформації та «предметами символами» [137, с. 73-74]. За змістом «знак» є матеріальним предметом, який в процесі спілкування людей стає символом якогось іншого предмета, його властивостей і використовується для придбання, зберігання, перетворення і передачі певної інформації. Тому об'єктом правовідносин є міра можливої поведінки суб'єктів певних правовідносин, тобто суб'єктивне право, пов'язане зі знаком [156, с. 7]. Наприклад, у сфері господарської діяльності такі знаки захищають та допомагають відрізнити товар одного підприємства від такого самого товару іншого суб'єкта господарювання, адже вибір істотно спрощується, якщо продукт ідентифікований і покупець чітко може судити про якість та інші характеристики товару [157, с. 607].

В юридичній літературі наводяться різні визначення торгівельної марки. Найбільш об'ємним, яке враховує всі істотні ознаки торговельної марки та засади її функціонування є визначення О.Г. Марушевої: «Торгівельна марка – це позначення, яке представляє собою слова, літери, цифри, зображувальні елементи комбінації кольорів та інші позначення (або їх комбінації), яке дозволяє відрізнити товари (послуги) одних суб'єктів (правоволодільців) від однорідних товарів (послуг) інших суб'єктів і щодо якого правоволодільцю надаються виключні права використовувати таке позначення, надавати третім особам дозвіл на використання позначення, а також перешкоджати його неправомірному використанню третіми особами» [158, с.216].

На наш погляд визначення цього терміну в ЦК України та спеціальному законі має бути однозначним. З позицій правил законодавчої техніки, вказує Ю.Л. Бошицький, правильним буде саме використання терміну «торговельна марка», як зазначено у ЦК України, який має вищу юридичну силу ніж цивільні закони [159, с. 170].

Ми пропонуємо також уніфікувати норми ГК України, КК України, ЦК України та Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» щодо комерційних позначень таким чином:

1) вилучити зі вказаних законодавчих актів термін «знаки для товарів і послуг», замінивши їх «торговельною маркою»;

2) абз. 4 ст. 1 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» викласти в такій редакції: торговельна марка – це будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами та зареєстроване у порядку, відповідному до законодавства.

Зауважимо, що термін «торговельна марка» є найбільш доцільним з точки зору відповідності положенням Паризької конвенції та усталеної іншомовної термінології, що поширена в ЄС і багатьох країн світу та походить від англійського словосполучення «trade mark» [158, с. 215].

Використання торговельної марки здійснюється у відповідності до цивільного законодавства, насамперед ЦК України та п.4 ст.16 спеціального закону. Використанням визнається: а) нанесення цього зображення на будь-який товар, упаковку, вивіску, етикетку, нашивку, бірку чи інший прикріплений до товару предмет; б) пропонування для продажу, продаж, імпорт та експорт; в) застосування його під час пропонування та надання будь-якої послуги, г) застосування в діловій документації чи рекламі та в мережі Інтернет. На думку Ю.Л. Бошицького, яку підтримують й інші правники, використання комерційного позначення є не лише правом, а й обов'язком правовласника за українським законодавством [159, с. 173].

Продаж розкрученої торговельної марки, якою маркуються високоякісні товари приносить великі кошти правовласникам. Так, американську автомобілебудівну компанію «Dodge» було продано за 146 млн. доларів США. Близько 50 % вартості компанії становила така ж торгівельна марка, оцінена у 74 млн. доларів США [152, с. 62].

Йде дискусія щодо окремих аспектів використання торговельної марки. Так, в юридичній літературі зазначається на суперечність п.1 ст.16 спеціального закону про торговельну марку, в якому встановлено, що «Права, що випливають із свідоцтва, діють від дати подання заявки». О.Б. Вовк допускає можливість будь-якої недобросовісної особи подати на реєстрацію чужу торговельну марку і використовувати її на власний ризик до відмови у видачі свідоцтва [152, с.57]. О.А. Рассомахіна виступає проти пропозиції деяких правників (зокрема Т.В. Маєвської) про обмеження отримання прав на торговельну марку для фізичних осіб, які не є підприємцями, підкреслюючи право кожної особи на творчість та її результати [151, с. 217]. Виникають суперечності між використанням одного і того ж комерційного найменуванням однієї юридичної особи і аналогічною торговельною маркою іншої юридичної особи, або близькою настільки, що їх можна сплутати. Судову справу у цьому разі виграє та юридична особа, яка раніше зареєструвала своє комерційне позначення. Фахівцями надається наступна пропозиція учасникам господарського обігу – відразу після реєстрації юридичної особи її комерційне найменування реєструвати і як торговельну марку.

Невикористання торговельної марки протягом трьох років є підставою для анулювання свідоцтва на неї, вказана правова норма має бути змінена, що передбачено проектом Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і його державами-членами, який вказує на п'ятирічний строк невикористання торговельної марки.

На практиці мають місце масові порушення щодо використання торговельної марки, які полягають: в незаконній її підробці, перебрані основних елементів зображення, використанні без згоди правовласників. Підставою цих правопорушень є значні прибутки, які отримують юридичні особи у разі незаконного використання розрекламованої торговельної марки, маркування нею високоякісних товарів. Правова охорона торговельної марки передбачає її реєстрацію в Українському інституті промислової власності та отримання свідоцтва, що є офіційним охоронним документом. Т.С. Ромат

доцільно підкреслює: «Реєстрація торговельної марки є запобіжним охоронним заходом, спрямованим на запобігання порушенню прав» [153, с.8].

П.5 ст.16 «Права, що випливають із свідоцтва» Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» встановлює право власника свідоцтва заборонити використання такого знаку, якщо внаслідок цього використання можна ввести споживачів в оману щодо особи, яка виробляє товари чи надає послуги; позначення, схоже із зареєстрованим знаком настільки, що їх можна сплутати.

Зокрема, потрібно зазначити, що відштовхуючись від того, що розрізняльна здатність торговельної марки зумовлюється як характером самого позначення, так і особливостями ринку конкретних товарів (послуг), що цим позначенням маркуються, її необхідно розглядати в абстрактному та конкретному проявах. У зв'язку з цим ми вважаємо, що абстрактна розрізняльна здатність – це властивість торговельної марки власне як позначення (знака, символу) вирізнятися на фоні будь-якого товару та сприйматися будь-якими особами. Конкретна розрізняльна здатність – це властивість торговельної марки вирізнятися на фоні конкретного позначеного нею товару (послуги) та сприйматися зацікавленими цим товаром (послугою) особами [160, с. 72-73].

Кваліфіковане зазначення походження товару. Актуальні аспекти визначення поняття кваліфікованого зазначення походження товару, його реєстрації та використання ґрунтовно досліджуються українськими фахівцями. Деякі питання державної реєстрації кваліфікованого зазначення походження товару, набуття прав на нього розглядає О.О. Очеретна [161], особливості їх правової охорони та судові спори вивчає В.В. Компанієць [162], основні проблеми правової охорони та захисту – Ю.Л. Бошицький [163, с. 216], проблеми адаптації відповідного законодавства до Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС) – М.А. Архипова [82, с. 104].

Відразу відмітимо суперечність між ЦК України і спеціальним Законом України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» щодо

термінологічного визначення цього комерційного позначення. На них вказує О.М. Тараненко [164, с.921]. та інші науковці (Ю.Л. Бошицький [163, с. 216], О.О. Очеретна [1161, с. 250], М.І. Архипова [82, с. 102]). Вони звертають увагу, що ЦК України вживає термін географічне зазначення, а спеціальний Закон – зазначення походження товарів, в спеціальному Законі міститься значно більше термінів, які характеризують зазначення походження товарів, ніж в ЦК України. На цей недолік в українському законодавстві зазначають більшість науковців та пропонують внести зміни до нього з метою усунення суперечності між ЦК України та спеціальним законом. Але поки що ці пропозиції законодавцем не враховуються.

ЦК України ст. 501-504 ставить під захист географічне зазначення, таку ж позицію займає ГК України (ст.ст.155, 160), а ст. 7. Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» – кваліфіковане зазначення походження товару на відмінну від простого зазначення товару, яке не підлягає реєстрації і правова охорона якому надається на підставі його використання. Зауважимо на відмінність простого і кваліфікованого зазначення походження товару, наведених у Законі.

Просте зазначення походження товару – це будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару. Ним може бути і назва географічного місця, яка вживається для позначення товару або як складова частина такого позначення.

Водночас кваліфіковане зазначення походження товару – термін, що охоплює (об'єднує) такі складові: а) назва місця походження товару та б) географічне зазначення походження товару. Дану позицію підтримують 59 % респондентів (див. Додаток А). Під назвою місця походження товару розуміють назву географічного місця, яка вживається для позначення товару, що походить із зазначеного географічного місця та має особливі властивості, зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами або

поєднанням цих природних умов з характерним для даного географічного місця людським фактором.

Географічне зазначення походження товару – будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару, який має певні якості, репутацію або інші характеристики, в основному зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами чи людським фактором або поєднанням цих природних умов і людського фактора [41]. На наш погляд, вказані терміни є досить складними, нечіткими, йде повторюваність їх ознак.

Доречним з нашого погляду є висновок Є.А. Васильєва та А.І. Яфаєва, що зазначення походження товару може використовуватися, коли воно визначає країну, для будь-якого виду товарів, тоді як «найменування місця походження товару» – лише для товару, якості якого обумовлені чинниками, пов'язаними з цим районом або місцевістю. Зазначення походження товару може взагалі не викликати уявлень про якості товару, тоді як найменування місця походження завжди вказує на його особливості, визначені місцем виробництва [88, с. 503-504].

В юридичній літературі вірно вказується, що назва місця походження товару повинна використовуватись лише у випадку коли товар має особливі властивості, а географічне зазначення – коли товар має певні якості, репутацію або інші характеристики; географічне зазначення визнається ширшим терміном, який може застосовуватися до більшої кількості товарів. А в цілому «за допомогою кваліфікованого зазначення прослідковується безпосередній зв'язок між якістю товару та наявністю в нього конкретних особливостей та місцевістю його виробництва. Ця якість є постійною та зумовлена природними умовами що об'єктивно існують в зазначеному географічному місці» [1164, с. 921]. Наведемо приклади назви місця походження товару: Східницька (дата реєстрації 15.03.2007 р. – мінеральна вода); Трускавецька (дата реєстрації 11.05.2010 р. – мінеральна природна вода).

Обсяг правової охорони географічного зазначення визначається характеристиками товару (послуги) і межами географічного місця його (її) походження, зафіксованими державною реєстрацією права інтелектуальної власності на географічне зазначення. Для визнання об'єктом правової охорони найменування повинно відповідати двом умовам. По-перше, вказувати на район або місцевість, характерні природні або етнографічні чинники, які обумовлюють виключно або переважно специфічні якісні особливості й характерні ознаки товару. По-друге, в силу тривалості застосування міцно впровадитися в господарський оборот в якості визначника властивостей і якостей товару, коли споживачі зв'язують уявлення про нього саме з місцем походження [88, с. 503].

Суб'єктами права інтелектуальної власності на географічне зазначення у відповідності із ст.504 ЦК України є виробники товарів, асоціації споживачів, інші особи, визначені законом. З метою посвідчення цього права суб'єкта господарювання проводиться державна реєстрація у порядку передбаченого ст. 9-16 Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів». Заявка на реєстрацію має свої особливості. Вона буває двох видів: заявка на реєстрацію, заявка на право використання.

Право на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару мають: а) особа чи група осіб, які в заявленому географічному місці виробляють товар, особливі властивості, певні якості, репутація або інші характеристики якого пов'язані з цим географічним місцем; б) асоціації споживачів; в) установи, що мають безпосереднє відношення до вироблення чи вивчення відповідних продуктів, виробів, технологічних процесів або географічних місць [41].

Право на використання географічного зазначення мають лише суб'єкти господарювання, які виробляють товари (надають послуги), щодо яких здійснено державну реєстрацію відповідного географічного зазначення. Вказаними суб'єктами подається заявка щодо посвідчення права на кваліфіковане зазначення походження товару до компетентного органу

державної влади, який проводить її експертизу та приймає остаточне рішення про видачу свідоцтва на право використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару.

Процедура проведення експертизи вказана в Правилах складання, подання та проведення експертизи заявки на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару та/або права на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару, затверджених Наказом Міністерства освіти і науки України від 17.08.2001 № 598.

Реєстрація кваліфікованого зазначення походження товару є більш складною ніж реєстрація комерційного найменування чи торговельної марки. У відповідності із вимогами спеціального закону для реєстрації потрібно подати до Державної служби інтелектуальної власності такі документи: 1) заявлену назву; 2) документ, що підтверджує факт виробництва товару заявником (як правило, свідоцтво про державну реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності, акт прийому-передачі земельної ділянки, родовища або свердловини в користування); 3) вказівку на межі географічного місця де товар випиляється; 4) опис особливих властивостей товару, певних якостей, репутації, тощо; 5) довідку про взаємозв'язок між ними та природними умовами та /або людським фактором зазначеного місця; 6) дані щодо змісту етикетки та маркування; 7) повне найменування заявника (назва фірми та її юридична адреса). Разом із заявкою надаються інші супроводжувальні документи, в т.ч. висновок спеціального уповноваженого органу про достовірність заявки щодо особливих властивостей заявки [41].

Сукупність всіх офіційних відомостей щодо кваліфікованих зазначень походження товарів міститься в Державному реєстрі України назв місць походження та географічних зазначень походження товарів і прав на використання зареєстрованих кваліфікованих зазначень походження товарів. Цей Реєстр веде Державна служба інтелектуальної власності України, діяльність якої спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра освіти і науки України.

На підставі вищенаведеного констатуємо, що кваліфіковане (географічне) зазначення походження товару – зареєстроване у законному порядку словесне чи графічне позначення, що вказує на назву та географічне місце походження товару, який має певні якості, репутацію або інші характеристики, в основному зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами чи людським фактором або поєднанням цих природних умов і людського фактора. Воно є показником високої якості пропонованої продукції, що зумовлено специфікою географічного місця його походження, процесом виробництва, майстерністю товаровиробника.

Використання географічного зазначення суб'єктом господарювання є тим же самим, що й інших комерційних позначень, ним вважається: застосування його на товарах, для яких зареєстровано це географічне зазначення, а також на упаковці; застосування в рекламі, проспектах, рахунках, друкованих виданнях, офіційних бланках, вівісках тощо. Особливості використання географічного зазначення полягають у тому, що вироби іноземного походження або у встановлених законодавством випадках їх упаковка, а також вироби вітчизняного виробництва чи їх упаковка, призначені для експорту, повинні містити інформацію про країну їх походження. Остання має знаходитися у доступному місці виробу (упаковки) та нанесена у спосіб, що відповідає встановленим вимогам. У той же час, забороняється використання суб'єктами господарювання напису (клейма) «Виготовлено в Україні» або аналогічного за змістом щодо товарів, які мають іноземне походження.

Право на використання зазначення походження товару втрачається у разі:

- а) визнання судом недійсною реєстрацію; втрати географічним місцем характерних умов і можливостей для виготовлення товару; втрати товаром особливостей зазначеного географічного місця; б) у разі ліквідації юридичної особи або смерті фізичної особи, що є правовласниками; в) відмови від нього; г) несплати збору за продовження дії свідоцтва.

Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товару» визначає дії незаконного використання. Ними є: використання неправдивого

зазначення або такого, що вводить споживача в оману щодо справжнього місця походження товару; будь-яке посягання на права власника свідоцтва про реєстрацію цього права; порушенням прав власника свідоцтва про реєстрацію права на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару. До останніх неправомірних дій відноситься: а) використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару особою, яка не має такого свідоцтва; б) використання цього зазначення, якщо товар не походить із вказаного географічного місця; в) використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару або подібного до нього позначення, якщо таке використання вводить в оману споживачів щодо походження товару та його особливих властивостей, а також для неоднорідних товарів, якщо таке використання завдає шкоди репутації зареєстрованого зазначення або є неправомірним використанням його репутації; г) використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару як видової назви.

Зауважимо, що комерційні позначення (комерційне найменування, торговельна марка, географічне зазначення походження товару) мають як спільні риси так і відмінності. До їх спільних рис ми віднесемо:

- 1) невисокий творчий рівень, порівняно із об'єктами авторського права та суміжного права, об'єктами права промислової власності;
- 2) індивідуалізація ними учасників господарського обороту, товарів і послуг;
- 3) обов'язковість державної реєстрації для захисту прав правовласників;
- 4) аналогічні функції – рекламна, гарантійна, інформативна, індивідуалізуючи;
- 5) аналогічна сфера використання – в будь-якому господарському обороті (рекламі, проспектах, товарах, ділових паперах, рахунках тощо).

До відмінних рис віднесемо:

- 1) заявка на реєстрацію зазначеного походження товару подається лише щодо одного географічного зазначення (щодо тієї місцевості де знаходиться

виробництво і походить товар), а наприклад, юридична особа може подати декілька заявок на декілька торговельних марок на свої товари;

2) комерційне найменування, як і торговельну марку можна здати в найм, продати, а кваліфіковане зазначення походження товару не передається і не продається. Кожен виробник товару, який бажає його використовувати повинен безпосередньо звернутися до Державної служби інтелектуальної власності, підтвердити особливі властивості свого товару та їх походження почати процедуру реєстрації кваліфікованого зазначення походження товару;

3) комерційне найменування не має спеціальної законодавчої регламентації, тоді як правове регулювання торговельної марки і географічного зазначення походження товару регулюється і ЦК України і спеціальним законом;

4) існує державний реєстр торговельних марок і кваліфікованих зазначень, але реєстру комерційних найменувань не має, хоча відомості про них обов'язково вносяться до Єдиного державного реєстру юридичних осіб у разі внесення відомостей про юридичну особу;

5) права власника на торговельну марку згідно законодавства діють протягом 10-ти років і далі можуть бути пролонговані, права на комерційне найменування діє поки воно не буде змінене, або до ліквідації юридичної особи, а правова охорона кваліфікованого зазначеного походження товару не має визначеного законодавчого строку. Тобто кваліфіковане зазначення походження товару буде діяти поки від його використання не відмовиться юридична особа, або поки вона не припинить свою діяльність.

Зауважимо на наступні особливості українського законодавства щодо визначення поняття та використання комерційних позначень:

- встановлені підходи до визначення найменувань комерційних позначень в цілому відповідають міжнародній практиці;

- назріла потреба внести до ЦК України визначення комерційного найменування та його попереднє узгодження з аналогічним терміном в ГП України;

- сучасне українське законодавство використовує як синоніми терміни «торговельна марка» та «знаки для товарів і послуг», двозначність терміну зумовлює незручність і деяку суперечливість його використання та потребує усунення;

– варто вилучити з чинних законодавчих актів термін «знаки для товарів і послуг», де він ще використовується та замінити його на термін «торговельна марка»;

- визначення термінів «кваліфіковане зазначення походження товарів», «географічне зазначення походження товарів» підлягають спрощенню і більш конкретному трактуванню, термінологія щодо зазначення походження товару в ЦК України та спеціальному законі має бути узгоджена.

Обов'язковою ознакою будь-якого злочину є наявність об'єктивної сторони складу правопорушення, яка характеризується суспільно небезпечним діянням, суспільно небезпечними наслідками, причинним зв'язком між діянням і суспільно небезпечними наслідками, місцем, часом, обстановкою, способом, а також засобами вчинення злочину. Вона має особливе значення, що проявляється по-перше, у тому, що об'єктивна сторона входить до підстави кримінальної відповідальності; по-друге, ознаки об'єктивної сторони (характер діяння, спосіб його вчинення, місце, час, обстановка вчинення злочину, тяжкість суспільно небезпечних наслідків, що настали), багато в чому визначають суспільну небезпечність злочину; по-третє, об'єктивна сторона має важливе значення для правильної кваліфікації злочину; по-четверте, об'єктивна сторона має важливе значення для розмежування злочинів, а також відмежування злочинних діянь від незлочинних [105, с. 112].

Об'єктивною стороною злочину є сукупністю ознак, що характеризують його зовнішню сторону. Її ознаки поділяються на обов'язкові (суспільно небезпечне діяння у формі дії або бездіяльності) та факультативні (суспільно небезпечні наслідки, причинний зв'язок між діянням і суспільно небезпечними наслідками, місце, час, обстановка, спосіб та засоби вчинення злочину). Проте в окремих випадках, не дивлячись на загальну прийнятність такого визначення

факультативні ознаки можуть бути і обов'язковими, якщо вони зазначені у диспозиції конкретної статті, або її частині. Відзначимо, що всі ознаки складу злочину майже неможливо проаналізувати, сучасні дослідники визначають двадцять таких ознак [165, с. 262].

Більш детальний аналіз показує, що з об'єктивної сторони злочин, передбачений ст.229 КК України, характеризується сукупністю трьох ознак, що притаманні злочинами з матеріальним складом: 1) діянням у вигляді незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, або іншого умисного порушення права на ці об'єкти; 2) суспільно небезпечними наслідками; 3) причинним зв'язком між вказаними діянням та суспільно-небезпечними наслідками.

Першим етапом, початковим елементом злочину завжди є суспільно небезпечна дія (бездіяльність) суб'єкта. Проте, як зауважує В.М. Кудрявцев, воно не відноситься до об'єктивної сторони повністю, оскільки людське діяння – це єдність суб'єктивних і об'єктивних ознак. Тому в об'єктивну сторону злочину дія входить своєю зовнішньою (виконавською, фізичною) стороною. При розгляді злочинного діяння його потрібно брати не ізольовано, а в тих конкретних умовах місця, часу і навколишнього оточення, в яких воно було виконане. Тому істотними характеристиками злочинної дії (бездіяльності) є саме спосіб, місце, час та обстановка вчинення злочину [166, с. 11].

Суспільно небезпечне діяння особи виявляється у вчиненні нею активних вольових дій (так вчиняються більшість злочинів) або у пасивній вольовій поведінці [104, с. 96]. Злочинне діяння є завжди активною, свідомою, вольовою, суспільно небезпечною, протиправною поведінкою суб'єкта злочину. КК України як на злочин, передбачений ст.229, вказує на дві альтернативні форми його вчинення: 1) суспільно небезпечні діяння пов'язанні з незаконним використанням знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару; 2) інше умисне порушення права на ці об'єкти. Визначення – інше умисне порушення права може

тлумачитись достатньо широко. Відзначимо, що фахівці у сфері інтелектуальної власності не мають єдиного погляду щодо всіх випадків незаконного використання комерційних позначень, окрім того, інше умисне порушення права знову ж таки є незаконним, інакше у разі його вчинення не була б встановлена кримінальна відповідальність. Тому виникає доцільне питання: з якою метою в статті зазначено на більш загальне визначення об'єктивної сторони цього злочину – інше умисне порушення права, яке також є незаконним? Окрім того, в тексті кримінально-правової норми не можуть міститися терміни «інше», як вірно вказує М.Ю. Прокш, з думкою якого ми погоджуємося, це вже не закон, це коментар [89, с. 93].

На наш погляд, у кримінальному законі можуть і не вказуватися усі способи за допомогою яких можливо вчинити злочин. Тому законодавець може надати приблизні форми вчинення такого злочину, а потім завершити їх перерахування загальною фразою «інше умисне порушення права...». Правопорушення, яке ми аналізуємо, це не «чисто» кримінально-правове порушення. Воно може стати таким тільки при певних умовах. У «звичайних» умовах це правопорушення є цивільно-правовим. Саме тому і законодавець не бере на себе «сміливість» чітко і остаточно перерахувати усі форми (способи) вчинення цього злочину, він об'єктивно не може це зробити.

Відзначимо, що диспозиція цієї статті носить бланкетний характер. Для правильного розуміння правової природи зазначеного злочину необхідний аналіз змісту інших нормативно-правових актів, насамперед законів України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», ЦК України (щодо встановлення правомірного використання комерційного найменування) та інших як щодо терміну використання, так і незаконне використання.

Зауважимо, що способи правомірного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару встановлені ЦК України та законами України «Про охорону прав на зазначення походження товару» та «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг». Але в цих же нормативно-правових актах прямо не зазначається що є

незаконним використанням знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару і тому це потрібно робити кримінально-правовим фахівцям з урахуванням цих положень.

Незаконним є передусім таке використання знака для товару чи послуги, яке здійснюється без дозволу на те власника Свідоцтва України на знак для товарів і послуг на підставі ліцензійного договору. В ньому має міститися обов'язкова умова про відповідність якості товарів і послуг, виготовлених чи наданих за ліцензійним договором аналогічним власника свідоцтва. Умисне недотримання ліцензіатом вказаної вимоги щодо якості товарів чи послуг за умови спричинення відповідної матеріальної шкоди утворює розглядуваний склад злочину. Незаконність використання знака потрібно вбачати і в разі, коли особа, здійснюючи посередницьку діяльність, без укладення договору з виробником товарів або особою, що надає послуги, використовує знак зазначених осіб поряд із своїм знаком. Також незаконним слід вважати використання знака без дозволу тієї особи, яка лише подала заявку для проведення внутрішньодержавної або міжнародної реєстрації знака і поки що відповідний документ не отримала [167, с. 718-719].

Найбільше суспільно небезпечних дій (правопорушень) пов'язано із незаконним використанням саме знака для товару чи послуг. Дослідники наводять наступні приклади. Незаконність використання знака для товару чи послуг потрібно вбачати і в тому разі, коли особа, здійснюючи посередницьку діяльність, без укладення договору з виробником товарів або особою, що надає послуги, використовує знак зазначених осіб поряд із своїм знаком. Незаконність використання відбувається у разі застосування добре відомих знаків (Coca-Cola, SONY, McDonald's, Mitsubishi, Ford, BMW, Microsoft) на товарах і послугах, що не споріднені з тими, для яких знак у встановленому порядку визнано добре відомим в Україні [166]. А.С.Нерсесян вказує на незаконність використання знака у випадку, якщо засіб індивідуалізації використовується з відома власників, але без належного оформлення права на використання цього об'єкту; використання торговельної марки на підставі

договору, підписаного з порушенням процедури [120, с.141-142]. Деталізуючи цей аналіз, С.А. Складрук всі види незаконного використання знака поділяє на дві групи: дії, пов'язані з незаконним маркуванням і дії, пов'язані з незаконним введенням в господарський обіг [131, с.114]. Таку ж позицію займає А.Ф. Бикодорова [168, с.76]. Ми можемо вказати також, як на незаконну дію, використання знаку після закінчення строку дії правової охорони без продовження реєстрації, якщо це завдасть шкоди іншому суб'єкту господарювання, який зареєстрував вже цей знак для маркування своїх товарів.

Особливість визначення змісту незаконного використання фірмового найменування зумовлена вітчизняним цивільним законодавством, згідно якого право інтелектуальної власності на комерційне (фірмове) найменування є чинним з моменту першого використання цього найменування та охороняється без обов'язкового подання заявки на нього чи його реєстрації і незалежно від того, є чи ні комерційне найменування частиною торговельної марки (ч. 2 ст. 489 ЦК України). Таким чином, кримінально-правова охорона надається вперше використаному комерційному (фірмовому) найменуванню, якщо воно дає можливість вирізнити одну особу з-поміж інших та не вводить в оману споживачів щодо справжньої її діяльності.

Використання кваліфікованого зазначення походження товару вважається незаконним у таких випадках: а) використання особою, яка не має свідоцтва про реєстрацію права на його використання; б) товар не походить із зареєстрованого для цього зазначення географічного місця, навіть якщо справжнє місце походження товару або географічне зазначення його походження використовується у перекладі або супроводжується словами: «вид», «тип», «стиль», «марка», «імітація» тощо; в) використання для відмінних від описаних у Державний реєстр України назв місць походження товарів і прав на використання зареєстрованих кваліфікованих зазначень походження товарів однорідних товарів, якщо таке використання вводить в оману споживачів щодо походження товару та його особливих властивостей або інших характеристик, а також для неоднорідних товарів, якщо таке використання завдає шкоди

репутації зареєстрованого зазначення або є неправомірним використанням його репутації; г) як видової назви (ст. 23 Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів»).

Наявність такої різноманітності поглядів щодо тлумачення терміну незаконне використання комерційних позначень свідчить про необхідність чіткого зазначення законодавцем в кримінальному законі наступного – які дії з незаконного використання фірмового найменування, торговельної марки, зазначення походження товару є злочинними?

Незаконне використання комерційних позначень характеризується активними діями суб'єктів злочину, які виражаються у вивченні ринку щодо купівельної переваги одних торговельних марок над іншими одного і того ж товару; організації виробництва такого ж товару; виготовлення фальсифікованих торговельних марок; підпільне маркування ними товарів; підшукування сприятливого і безпечного ринку для продажу таких товарів; уникнення можливої конкуренції із товарами, що мають законну реєстрацію та відповідно більш високу якість та ін.

Суспільно небезпечні наслідки злочину в юридичній літературі визначають неоднозначно. Автори посібника «Кримінальне право України» за ред. проф. М.І. Бажана, В.В. Сташиса, В.Я. Тація, їх трактують як шкоду (збиток), що заподіюється злочинним діянням суспільним відносинам, охоронюваним кримінальним законом, або як реальну небезпеку (загрозу) заподіяння такої шкоди [141, с.130]. П.С. Берзін вважає, що розуміння суспільно небезпечних наслідків не здійснюється в межах специфічного змісту відповідного елемента в конструкції складу злочину, а відтворює узагальнену (загальну) характеристику такого суспільно небезпечного діяння, що законом визнається як злочин ... , і зокрема може бути враховане при з'ясуванні позначеної формулюванням «тяжкі наслідки, завдані злочином», яка обтяжує покарання [169, с. 419]. Не має офіційного визначення й поняття «шкода». В юридичній літературі ми зустрічаємо наступну загальну дефініцію, що це об'єктивна категорія, що являє собою ті зміни, які настали в майновому,

фізичному, психічному, моральному стані особи внаслідок вчинення злочину [170, с. 75].

В цілому, всі суспільно небезпечні наслідки поділяються на наслідки матеріального характеру (ті, що мають особистий (фізичний) характер та майнова шкода), та на нематеріальні наслідки, це ті, що не пов'язані із фізичним впливом на людину чи впливом на матеріальні об'єкти зовнішнього світу (порушення немайнових прав громадян, інтересів держави та її інститутів). В юридичній літературі виділяється також фізична, екологічна, політична, соціальна шкода; значні напрацювання здійсненні щодо визначення завдання моральної шкоди, хоча в сучасній науці кримінального права такий вид шкоди як моральна не зазначається, про те її визначення наведено в ЦК України. Загалом моральна шкода відшкодовується лише у випадках, що прямо зазначені у законі.

Значення суспільно небезпечних наслідків полягає у тому, що: 1) їх включення в диспозицію статті Особливої частини КК України, характеризує злочин, як такий, відповідальність за який встановлена у матеріальному складі злочину, не включення – вказує на формульну конструкції цього складу злочину; 2) вони є однією з найважливіших підстав криміналізації (декриміналізації) діяння; 3) ознакою, на підставі якої проводиться відмежування злочину від інших правопорушень; 4) обставиною, що враховується судом при призначенні покарання в межах санкції відповідної статті КК України [105, с. 128].

Суспільно небезпечні наслідки злочину, передбаченого ст. 229 КК України, за своїм змістом також поділяються на матеріальні і нематеріальні. Обов'язковою ознакою цього складу злочину є наслідки у вигляді завдання матеріальної шкоди у значному розмірі, що у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Потерпілими у даному випадку можуть бути суб'єкти господарювання, а також споживачі контрафактних товарів, робіт і послуг.

Матеріальна шкода суб'єкту права інтелектуальної власності на засоби індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів, послуг при їх незаконному використанні заподіюється внаслідок зменшення обсягу товарів, робіт і послуг, що ними виробляються або реалізуються, виконуються чи надаються, та зменшення попиту на них. При цьому має місце одночасно і незаконне одержання доходів правопорушником. Зниження попиту на товари, роботи, послуги може бути і наслідком їх неналежної якості, оскільки, здебільшого, якість контрафактних товарів, що виробляються або реалізуються значно нижча, ніж якість товарів їх справжніх виробників. Таким чином, у будь-якому із перерахованих випадків при визначенні розміру матеріальної шкоди мають враховуватися як прямі матеріальні збитки, так і недержані доходи (втрачена вигода) [148, с. 475-476].

Майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної чи юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала (ст. 1166 ЦК України). Відповідно до ч. 2 ст. 22 ЦК України збитками є: 1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права; 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене.

Разом з тим, судова практика останніх років засвідчила, що здебільшого суди, відмовляючи в задоволенні позову про відшкодування упущеної вигоди, у цивільному процесі, та, зокрема, у кримінальному провадженні, посилаються на недоведеність факту її завдання чи розміру матеріальної шкоди. Наприклад, Колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України в ухвалі від 10.06.2009 р. зазначила: «Задовольнивши позовні вимоги Особи 1 в частині упущеної вигоди, суд першої інстанції не врахував, що упущена вигода – доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її

право не було порушене; не з'ясував, чи дійсно мала місце упущена вигода, та не мотивував, у чому полягали завдані позивачці збитки» [171].

Таким чином, з метою визначення розміру матеріальної шкоди, завданої незаконним використанням знака для товарів і послуг, фірмового найменування та кваліфікованого зазначення походження товару, має проводитися експертиза. Остання, згідно ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» [172], є дослідженням експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду.

Але навіть проведення судово-економічної експертизи не завжди гарантує створення доказової бази у кримінальному провадженні. Пояснюється це тим, що визначення завданої матеріальної шкоди у значному розмірі здійснюється у більшості випадків виключно за результатами загального сумування реальних завданих збитків добросовісному суб'єкту господарської діяльності. Інша вилучена продукція з незаконно проставленими на ній знаками не враховується, а лише конфіскується та знищується.

Вказана проблема не знайшла належного наукового аналізу та певного вирішення у вітчизняній юридичній літературі, не зважаючи на важливість всебічного та ґрунтовного визначення розмірів завдання матеріальної шкоди для кваліфікації незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування та кваліфікованого зазначення походження товару як визначальної ознаки складу кримінального правопорушення. За умов недотримання цих правил злочинець не буде притягнутий до кримінальної відповідальності й у кращому разі відбудеться незначними штрафними санкціями згідно ст. 164³ «Недобросовісна конкуренція» Кодексу України про адміністративні правопорушення за незаконне копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення, а так само імітація, копіювання, пряме відтворення товару іншого підприємця, самовільне використання його імені [77].

На нашу думку, для належної кваліфікації незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування та кваліфікованого

зазначення походження товару, а також визначення повноти завданої матеріальної шкоди суб'єктам господарювання–власникам порушеного права інтелектуальної власності, необхідний комплексний підхід з боку правоохоронних органів. Насамперед, при вирішенні поставленого питання необхідно керуватися правилом, згідно якого незаконне проставлення засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг є готуванням до вчинення злочину за ст. 229 КК України і, відповідно, передбачає кримінальну відповідальність за вказаною нормою права. У даному випадку реалізація продукції або наданих робіт, послуг обов'язкова ознака правопорушення та не входить до його об'єктивної сторони.

Разом з тим, акцентуємо увагу, що згідно ст. 14 КК України за готування до злочину передбачається відповідальність починаючи зі злочинів середньої тяжкості. Таким чином, санкцію ч. 2, 3 ст. 229 КК України необхідно викласти у відповідній редакції (підвищення штрафів, включення строків позбавлення волі), що, по-перше, сприятиме полегшенню кваліфікації злочину, та, по-друге, стимулюватиме недобросовісних фізичних і юридичних осіб до законслухняної поведінки у вказаній сфері.

Водночас важливим є призначення комплексної експертизи після порушення кримінального провадження по факту незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування та кваліфікованого зазначення походження товару. На нашу думку, обов'язковими у даному випадку є види і підвиди таких експертиз:

1) експертиза у сфері інтелектуальної власності: а) експертиза комерційних (фірмових) найменувань, торговельних марок (знаків для товарів і послуг), географічних зазначень має вирішувати такі питання: чи є знак для товарів і послуг за свідоцтвом України оманливим?; чи є знак для товарів і послуг за свідоцтвом України таким, що може ввести в оману щодо товару, послуги або особи, яка виробляє товар або надає послугу?; чи є знак для товарів і послуг за свідоцтвом України тотожним або схожим зі знаком для товарів і послуг за свідоцтвом настільки, що їх можна сплутати?; чи є знак для товарів і

послуг за свідоцтвом України схожим з фірмовим найменуванням настільки, що їх можна сплутати? тощо; б) економічна експертиза у сфері інтелектуальної власності: який розмір матеріальної шкоди завдано правовласнику об'єкта права інтелектуальної власності унаслідок дій особи?; яка ринкова вартість (або інший вид вартості згідно із законодавством) майнових прав станом на дату?;

2) економічна експертиза (експертиза документів про економічну діяльність підприємств і організацій) має вирішити таке питання як визначити основні економічні показники (ліквідності, платоспроможності та прибутковості) господарсько-фінансової діяльності суб'єкта господарювання, права інтелектуальної власності якого були порушені, та правопорушницю юридичної особи – комерційної організації або фізичної особи-підприємця;

3) товарознавча експертиза (експертиза машин, обладнання, сировини та товарів народного споживання) спрямована на вирішення таких питань: яка вартість об'єктів дослідження як на території України, так і за її межами?; чи відповідають маркувальні дані дійсним товарним характеристикам товару? чи відповідає якість виробу вимогам стандартів, технічних умов, наданим зразкам за органолептичними показниками? яким підприємством і коли виготовлено товар (за умови наявності маркувальної інформації або відповідних супровідних документів)? та ін.

Запропонований комплекс експертиз не є вичерпним, однак у певній мірі гарантує об'єктивність і всебічність дослідження об'єктів у цивільному обороті з незаконно використаними на них знаками для товарів і послуг, фірмового найменування та кваліфікованого зазначення походження товару.

Зауважимо, що до об'єктивної сторони злочину відноситься причинний зв'язок між вчиненим діянням та його наслідками. Перш за все скажемо, що причинний зв'язок між діянням та його наслідками зумовлений взаємодією між явищами, процесами реального світу. Визначаються три критерії наявності причинного зв'язку. Перший – певна просторова послідовність діяння і його наслідків (діяння має випереджати наступні наслідки). Другий – діяння повинне визнаватися необхідною підставою появи злочинного результату, іншими

словами: без цієї підстави не було б і наслідку. Третій – встановлення того, що наявний результат послідовно, з внутрішньою закономірністю викликає появу наслідків [173, с. 137]. Є.В. Фесенко вказує, що такий причинний зв'язок може бути або безпосереднім, або включати проміжні ланки, зокрема: 1) діяння в результаті його розвитку безпосередньо породжує наслідки; 2) діяння закономірно породжує друге явище, яке вже зумовлює настання суспільно небезпечного наслідку; 3) діяння одного суб'єкта закономірно породжує діяння іншого суб'єкта, яке закономірно породжує наслідок; 4) одночасні діяння двох або більше суб'єктів закономірно породжують наслідки [174, с. 3].

Про складність виявлення причинного зв'язку між винною дією та її наслідками у разі вчинення злочину, передбаченому ст.229 КК України, свідчить такий приклад. У результаті незаконного використання фірмового найменування правововласника іншою юридичною особою та наданням нею неякісних послуг, діловій репутації правововласника фірмового найменування була заподіяна певна шкода. Одночасно на ринку з'являється підприємство, яке має схоже найменування та пропонує якісні послуги. Ринок збуту послуг правововласника, який перший вийшов на ринок під оригінальним найменуванням різко падає. Тому, значна шкода йому була спричинена внаслідок взаємодії двох факторів: 1) використання чужого найменування юридичною особою, яка надає неякісні послуги; 2) появи на ринку юридичної особи, яка має схоже найменування та надає якісні послуги.

Визначаючи об'єкт цього злочину, окремі автори кажуть про порушення в таких випадках порядку здійснення господарської діяльності. Немає конкретики, але є загальне порушення. Крім того, у диспозиції ст. 229 чітко вказується що, для того, щоб наступила кримінальна відповідальність навіть по ч.1 потрібен значний розмір матеріальної шкоди. Немає шкоди, не встановлена матеріальна шкода – немає кримінальної відповідальності).

Зауважимо, що поява схожих комерційних найменувань, може бути винною дією не лише суб'єктів господарювання. Маємо на увазі, що торговельна марка використовується на ринку, вводиться в господарський обіг

після реєстрації. Відповідальність у появі схожих торговельних марок має покладатися і на експертів, які здійснюють реєстрацію торговельної марки. Щодо фірмових найменувань, то зазначимо, що законодавством про інтелектуальну власність дозволяється використання аналогічних фірмових найменування в різних регіонах держави і питання про пріоритет реєстрації юридичної особи не піднімається. Українським законодавством не передбачена така підстава для скасування державної реєстрації юридичної особи як схожість або аналогічність комерційних найменувань. А продукція таких підприємств може зіткнутися на ринку, ще й із різним рівнем якості.

Розглянемо факультативні ознаки об'єктивної сторони складу злочину. Будь-який злочин здійснюється в певному часовому періоді, в умовах конкретної обстановки, з використанням різних способів і прийомів, відповідними знаряддями. Місце, час, спосіб, обстановка, засоби та знаряддя вчинення злочину є факультативними ознаками складу злочину. Але, за загальними визначеннями, при певних умовах, вони можуть бути конструктивними ознаками складу злочину чи кваліфікованими, а також традиційно оцінюватися в якості обставин, що пом'якшують або обтяжують покарання. Розглянемо ці категорії відповідно до складу злочину, встановленого ст.229 КК України.

Місцем вчинення злочину у сфері господарської діяльності, та зокрема щодо вказаного в ст.229 КК України, буде адміністративно-територіальна одиниця, в якій планується виконати цю діяльність, та конкретне приміщення, де проходить виробничий процес. Зазначимо, що неліцензована продукція може виготовлятися і в гаражах, і особистих домоволодіннях, квартирах. Таким чином, місце вчинення даного злочину не впливає на його кваліфікацію.

Не має значення для визначення змісту та обсягу відповідальності за використання чужих об'єктів права інтелектуальної власності *час вчинення злочину*. До уваги приймається тривалість права правовласника на об'єкт комерційного позначення.

Загальновідомим є факт специфіки охорони об'єктів інтелектуальної власності, їх правова охорона здійснюється протягом того часу, який вказується в законі. І лише після спливу цього терміну комерційні позначення стають суспільним надбанням. Зауважимо, що охорона прав правовласників комерційних позначень здійснюється у разі наявності свідоцтва про їх реєстрацію. І. Поліщук, розглядаючи особливості об'єктивної сторони складу злочину ст.229 КК України щодо торговельної марки, підкреслює, що для застосування цієї статті в кожному конкретному випадку необхідно встановлювати чинність майнових прав правовласників на торговельну марку на період її незаконного використання та наявності правової охорони на території України [175, с. 85]. Звернемо увагу: відповідно до ЦК України торговельна марка охороняється 10 років, а потім цей строк, після перереєстрації може бути продовженим ще на 10 років. Якщо торговельна марка не використовується або недостатньо використовується в Україні протягом трьох років від дати публікації відомостей про видачу свідоцтва або від дати, коли використання торговельної марки було припинено, будь-яка особа може звернутися в суд із заявою про дострокове припинення чинності свідоцтва.

Чинність свідоцтва на торговельну марку припиняється із закінченням строку дії. Свідоцтво на торговельну марку може бути достроково припинено, у разі: а) відмови від нього, б) несплати збору за продовження строку дії, в) за рішенням (господарського суду) у зв'язку з перетворенням торговельної марки в позначення, що стало загальноживаним; г) визнання свідоцтва недійсним; д) припинення дії свідоцтва. У цих випадках будь-яка особа має законне право використовувати цю торговельну марку. Перевірка наявності свідоцтва на торговельну марку здійснюється у Державному реєстрі свідоцтв України на знаки для товарів і послуг ДСІВ та / або інформації отриманої з баз даних ДП «Український інститут промислової власності».

Строк дії фірмового (комерційного) найменування законодавчо не визначений, означене найменування використовується, поки функціонує юридична особа, або поки воно не змінене юридичною особою.

Щодо правової охорони географічного зазначення відзначимо, що це єдиний об'єкт інтелектуальної власності, який не можна продати або передати, кожен бажаючий, вправі звернутися за реєстрацією до відповідного державного органу у сфері інтелектуальної власності. В ЦК України вказується, що географічне зазначення діє безстроково, але у випадках, вказаних в законодавстві, право на нього можна втратити. Підкреслимо, що лише у разі втрати правовласником права на використання свого об'єкта, його використання іншими особами є правомірним.

Спосіб вчинення злочину є багатовекторною категорією, А.Л. Дудніков вказує на його домінуюче місце у сфері економічної діяльності, відзначає, що обраний спосіб зумовлюється галуззю виробництва, легітимністю підприємства, видом виробничої діяльності, під час вчинення злочину, характером операцій, взаємовідносинами спілників. На його думку, яку ми розподіляємо, спосіб вчинення злочину, вказаний в диспозиції ст. 229 КК України складає самостійний склад злочину [176].

Основними є два способи незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару: 1) недобросовісна реєстрація комерційних позначень, тобто таких, які є схожими або тотожними до вже використовуваних; 2) використання комерційних позначень без дозволу правовласника.

В юридичній літературі зазначаються й інші способи незаконного використання об'єктів комерційних позначень. Так, П. Берзін, досліджуючи об'єктивну сторону незаконного використання чужого знака для товарів і послуг, називає: 1) використання його без дозволу особи, яка подала заявку до відповідного вітчизняного чи зарубіжного відомства; 2) використання його особою, яка не одержала на це дозвіл від його власника; 3) використання його без згоди усіх правовласників (якщо має місце спільна власність на знак); 4) застосування його без дозволу власника, якщо останній взагалі заборонив іншим особам його використовувати без надання свого дозволу [177, с. 88-89].

В юридичній літературі висловлюється думка, що кримінально-караним незаконним використанням торговельної марки є лише продаж товару з таким маркуванням, його імпорт та експорт та застосування під час надання послуги, оскільки лише в таких випадках буде єдність трьох складових об'єктивної сторони складу злочину,, а саме: діяння – активних дій (фактичного продажу або надання послуги з незаконним використанням торгової марки); суспільно-небезпечних наслідків – матеріальної шкоди та причинного зв'язку між вказаними діями та їх наслідками. Також у випадку коли правопорушник ще не встиг реалізувати товар з незаконним маркуванням, такі дії можуть кваліфікуватися як замах на злочин, або готування до злочину, якщо порушник створив всі умови для реалізації злочину, але не встиг його здійснити [175, с. 83].

Єдиного визначення поняття «*обстановка вчинення злочину*» у фаховій літературі не має, його формулювання частіше всього є неоднозначним (це і конкретні та специфічні об'єктивні умови; загальна історична і соціально-політична ситуація; сукупність передбачуваних законом обставин, що є зовнішнім оточенням злочинного діяння; сукупність взаємодіючих факторів, в умовах яких вчиняється злочин та ін.). Ґрунтовний аналіз тлумачення зазначеного поняття в юридичній літературі наводить П. Сичов, який пропонує розуміти під обстановкою вчинення злочину конкретні специфічні об'єктивні умови, які використовуються (чи умова, яка використовується) винним для досягнення мети або є збігом подій і обставин, що свідчать про більшу або меншу суспільну небезпечність злочину чи злочинця [178, с. 105].

У сучасній юридичній науці таке визначення обстановки злочину вважають вузьким підходом до розуміння цього поняття, ототожнення з місцем злочину. В.А. Динту наводить інше визначення: обстановка злочину – це не тільки сукупність об'єктів матеріального світу, в яких міститься відображення події злочину, але і інформація відносно умов, в яких готувався злочин, зовнішніх факторів, що сприяли або перешкоджали події злочину, обставини, при яких проходив процес приховування злочину [179, с. 595].

На наш погляд, сприятливою обстановкою для незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару буде сукупність наступних обставин – високі прибутки в сфері комерційних позначень від їх використання правовласниками як одна із підстав злочину; невисокий обсяг відшкодування шкоди за вчинення протиправного діяння (у зіставленні з прибутками); порівняно легкий спосіб вчинення злочину (маркування товару), складність виявлення протиправного діяння, неефективна робота правоохоронних органів у цій сфері.

Обстановка злочину тісно пов'язана із способом злочину, впливає на його вибір. Суб'єкт злочину відповідно до обстановки планує свої дії, враховує наявні обставини (або не враховує їх), усвідомлює ймовірну небезпеку (або не сприймає її), приймає до уваги або нехтує реальною ситуацією.

Засобами вчинення злочину, передбаченими ст. 229 КК України можуть бути: товар, упаковка, етикетка, нашивка, бирка, інший прикріплений до товару предмет, що його ідентифікує та оцінює; ділова документація, яка оформлена та супроводжує незаконно маркований товар.

Значення об'єктивної сторони полягає у тому, що: 1) вона входить до підстави кримінальної відповідальності; 2) її ознаки визначають суспільну небезпечність злочину, враховуються передусім при вирішенні питання про криміналізацію тих чи інших діянь, тобто при визнанні їх злочинними і караними самим законодавцем; 3) має важливе значення для правильної кваліфікації злочину; 4) сприяє розмежуванню злочинів, та відмежування злочинних діянь від незлочинних [105, с. 112].

Отже, об'єктивні ознаки злочину, передбаченого ст. 229 КК України, свідчать, що:

1) безпосереднім об'єктом досліджуваного складу злочину є як суспільні відносини у сфері встановленого порядку обігу засобів індивідуалізації господарського обороту, товарів і послуг (основний безпосередній об'єкт), так і

в сфері реалізації виключних прав фізичних і юридичних осіб на комерційні позначення (додатковий безпосередній об'єкт);

2) диспозиція ст.229 КК України є бланкетною, її застосування вимагає звернення до спеціальних законів «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про зазначення походження товару», до ЦК України (щодо встановлення правомірного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару);

3) злочин, передбачений ст.229 КК України має матеріальний склад, суспільно небезпечні наслідки у разі його вчинення можуть настати у значному, великому, особливо великому розмірі. Порядок визначення розміру матеріальних збитків, завданих злочинними діями, передбаченими ст. 229 КК України, шляхом проведення комплексної експертизи, яка б включала: експертизу фірмового найменування, знака для товарів і послуг, кваліфікованого зазначення походження товару; експертизу документів про економічну діяльність підприємств і організацій; експертизу машин, обладнання, сировини та товарів народного споживання;

4) потрібно законодавчо закріпити нову модель конструкції ст. 229 КК України з вказівкою на незаконне використання торговельної марки, комерційного (фірмового) найменування, географічного зазначення походження товару, як предметів даного злочину.

2.2 Суб'єктивні ознаки незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару

Суб'єктивні ознаки складу злочину активно досліджуються в юридичній літературі, що зумовлено їх значущістю для його визначення. Врахування позицій різних науковців, сформованих в процесі їх наукових досліджень, необхідно для розгляду кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ст.229 КК України.

Розглядаючи суб'єктивні ознаки вищезазначеного злочину, здійснимо загальний аналіз поняття «суб'єкт злочину» і «суб'єктивна сторона» як базисні для визначення аналогічних понять за вказаною статтею.

Нами вже зауважувалося на певну дискусійність визначень основних понять кримінального права, не стало виключенням і поняття «суб'єкт злочину», яке на теоретичному та нормативному рівні неодноразово досліджувалося.

Поняття «суб'єкт злочину» пройшло тривалий шлях еволюції від визнання як суб'єкта не тільки людей, але й тварин, неживих предметів і до розуміння того, що до даної категорії можуть відноситися тільки люди. У юридичній літературі можна знайти досить багато визначень суб'єкта злочину [180, с. 125; 181, с. 78]

КК України в ч.1 ст.18 визначає суб'єктом злочину фізичну осудну особу, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до цього Кодексу, може наставати кримінальна відповідальність. Положення цієї статті КК вказують на обов'язкові (фізична особа, вік, з якого може наставити кримінальна відповідальність, осудність особи) та додаткові (характерні для спеціального суб'єкта) ознаки суб'єкту злочину. Тим самим створена можливість класифікувати суб'єктів злочину на загальний та спеціальний суб'єкт. Звернемо увагу лише на ті аспекти, які можуть мати значення для нашого дослідження.

Визначення суб'єкта злочину, його ознак, класифікації здійснюються протягом тривалого часу, з декількох підстав, нерідко досить суперечливих, і як наслідок, можливо вважати, що сталої теоретичної моделі цього поняття не має. Критичний аналіз визначень суб'єкта злочину, наведених дореволюційними, радянськими та сучасними правниками здійснює С.В.Чорней, але своє поняття не формулює [182, с.125-127].

Серед дискусійних питань суб'єкта злочину відмітимо – не встановлення обмежень щодо притягнення до відповідальності осіб, що вчинили злочин у похилому віці; застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб у сфері інтелектуальної власності; тлумачення терміну «службова особа» як суб'єкта злочину; визначення суб'єкта злочину як «приватну особу» на відміну від службових осіб, які можуть вчиняти злочин; а також на визначення суб'єкта злочину як «будь-які особи» [183].

В цілому, суб'єкт злочину характеризується наступними ознаками:

- наявністю статусу фізичної особи, нею є громадяни України, іноземці та особи без громадянства;

- досягненням встановленого законом віку кримінальної відповідальності (особа вважається такою, що досягла певного віку з нуля годин наступної за днем народження доби). Її вік встановлюється за особистими документами або експертним шляхом [145, с. 21-22];

- осудністю, такою визнається особа, яка під час вчинення злочину могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними. Осудність є обов'язковою ознакою суб'єкта злочину, який на думку Т.О. Гончар, під час його вчинення міг усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку вчиненого діяння (дії чи бездіяльності) та керувати ними [184, с. 110]. Проте, осудною може бути визнана й та особа, що має наявний психічний розлад, але не такого характеру і ступеню, які необхідні для визнання її неосудною.

Українським законодавцем встановленні поняття осудної особи (ч.1 ст.19), підстави визначення її неосудною (ч.2 ст.19 КК України) та обмежено осудною (ст. 20). На відмінну від неосудної особи, осудна та обмежено осудна

особа можуть визнаватися суб'єктами злочину та до них застосовується кримінальна відповідальність. Окрім того, слід враховувати, що «обмежена осудність» сама по собі не існує, питання про неї виникає лише у випадку вчинення злочину. Правниками пропонуються зміни до КК України щодо визначення поняття осудності, а саме: внести до нього термін «повної осудності», а щодо службових осіб – «спеціальної осудності» [185, с. 31].

Отже, за ст. 229 КК України до кримінальної відповідальності може бути притягнута будь-яка фізична особа не зважаючи на її громадянство; у відповідності до ч. 1 ст. 22 КК України – та, якій до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років та вона усвідомлювала значення своїх дій і могла керувати ними. Неосудна особа, у разі її залучення на виробництві з виготовлення продукції з незаконно використаними на ній комерційними позначеннями не підлягатиме кримінальній відповідальності за ст. 229 КК України.

Проведений аналіз ознак та сутності суб'єкта злочину дозволяє сформулювати таке визначення: суб'єктом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 229 КК України, може бути будь-яка фізична осудна особа (громадянин України, іноземець або особа без громадянства), яка незаконно використовує знаки для товарів і послуг, фірмове найменування, кваліфіковане зазначення походження товару, та якій на момент вчинення злочину виповнилося шістнадцять років.

Злочин, передбачений ст. 229 КК України, є злочином, який вчиняється у сфері господарської діяльності. У спеціальній літературі суб'єктів злочину у сфері господарської діяльності класифікують на:

- 1) осіб, які представляють реально діюче підприємство і входять до його складу (керівники, бухгалтери, технічний персонал);
- 2) осіб, які створили фіктивне підприємство або використовують підроблені документи іншого, реально діючого підприємства;
- 3) осіб, які займаються господарською діяльністю без створення підприємства та без одержання ліцензії [186, с. 62].

Тобто, у цьому разі характеристика суб'єкта наведена досить широко, без розмежування вказівки на спеціальний і загальний суб'єкт злочину. Деякими науковцями здійснюється певна систематизація винної особи у незаконному використанні знаку для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару. Так О.О. Дудоров вказує, що суб'єктом злочину, передбаченого ст. 229 КК України, можуть бути особи, які займаються підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи, службові особи підприємств незалежно від форм власності та організаційно-правової форми, відповідальні за прийняття або реалізацію управлінського рішення про незаконне використання комерційних позначень [122, с. 771].

До кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 229 КК України притягуються і фізичні особи і фізичні особи-підприємці. Зауважимо, що вказуючи на суб'єкт злочину, передбаченого ст.229 КК України, одні правники називають суб'єктів, які займаються підприємницькою діяльністю, інші на суб'єктів – які займаються господарською діяльністю, тобто вживають терміни господарська та підприємницька діяльність як синоніми, хоча це не так. Підприємницька діяльність визнається видом господарської діяльності ст. 3 Господарського кодексу України [45] й Законами України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [118]. Аналізуючи злочин, передбачений ст. 229 КК України, більш доцільно використовувати термін суб'єкт господарювання, це більш широке поняття ніж суб'єкт підприємництва, тому що правопорушником може бути не тільки комерційна (підприємницька) організація, а й некомерційна, якій у відповідності із законом не заборонено отримувати свідоцтво на торговельну марку, а значить, використовувати її з порушенням права на комерційне найменування [149, с. 60].

Вкажемо також, що кримінологічний портрет особи злочинця в господарській діяльності диференціюється на такі типи: 1) особи, що вчинили злочин унаслідок сукупності зовнішніх чинників впливу, ситуації безконтрольності і хиткої моральної орієнтації особи при одночасній наявності в ній позитивної установки; 2) особи, що вчинили злочин унаслідок переважно

антигромадянської корисливої орієнтації особи з використанням сприятливих зовнішніх умов; 3) особи, що вчинили злочин відповідно до злочинної установки особи на корисливе заволодіння чужим майном і унаслідок умисного створення ситуації, пошуку і створення умов, що сприяють вчиненню злочину [186, с.62].

У більшості випадків фізична особа є суб'єктом злочину, передбаченого ст. 229 КК України у тому разі, якщо вона працює на підприємстві, яке займається виготовленням контрафактної продукції. Проблема кваліфікації дій працівників юридичної особи, в якій виробляється продукція з використанням чужих комерційних позначень є актуальною. В юридичній літературі вказується на три підходи до кваліфікації дій працівника юридичної особи, яка зайнята незаконною господарською діяльністю. Перший підхід – працівник, як і керівник підприємства визнаються співвиконавцями злочину. Другий підхід – працівник визнається виконавцем злочину, а керівник підприємства, який віддає злочинний наказ підлеглому, визнається організатором злочину або підбурювачем. Третій підхід – дії керівника який видав злочинний наказ кваліфікуються як дії виконавця, а дії працівника, що свідомо виконав наказ, як пособництво у злочині [187, с. 274-273]. Зауважимо, що працівники юридичної особи, в якій виробляється контрафактний товар, не можуть не усвідомлювати незаконність своїх дій. Але до кримінальної відповідальності притягуються, за загальним правилом, посадовці юридичної особи, хоча з формальних ознак в діях вказаних працівників містяться всі ознаки складу злочину.

Крім фізичних осіб, до кримінальної відповідальності за ч.1 ст. 229 КК України притягуються також і фізичні особи-підприємці. Зауважимо, що деякими науковцями фізична особа-підприємець відноситься до спеціального суб'єкта у сфері господарської діяльності. Зокрема, Є.Ф. Бобович спеціальними суб'єктами у сфері господарської діяльності визнає і фізичну особу, зареєстровану як суб'єкт підприємницької діяльності і службову особу суб'єкта господарювання [187, с.272]. С.С. Аветисян такі злочини визначає як альтернативно-службові або з альтернативними суб'єктами [188, с. 187]. Аналіз

судової практики показує, що фізична особа-підприємець притягується до кримінальної відповідальності і за ч.1 ст. 229 КК України і за ч.2 ст. 229 КК України. Вирок за ч.1 ст.229 КК України постановляється лише у тому разі, якщо фізична особа-підприємець одноосібно вчиняла незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг, а у разі вчинення злочинного діяння в співучасті та повторно, або її дії завдали матеріальної шкоди у великому розмірі – за ч.2 ст.229 КК України.

Український законодавець суб'єктом злочину у разі незаконного використання комерційних позначень визнає поряд із загальним суб'єктом злочину, службову особу, яка використовує своє службове становище для його вчинення (ч. 3 ст. 229 КК України). Вчинення злочину такою особою, спеціальним суб'єктом, є кваліфікуючою ознакою злочину (цей матеріал розглядається в підрозділі 2.3.)

В кримінальних кодексах країн Європи та Америки передбачена відповідальність юридичних осіб за злочини у сфері господарювання, з покаранням за такі дії штрафом. Такий інститут кримінальної відповідальності регламентований у Франції, Нідерландах, Португалії, Люксембурзі, США, Англії, Канаді, Шотландії, Ірландії. Китаї. Причому юридичні особи притягуються до відповідальності за широкий спектр злочинів. Аналогічні норми містяться в спеціальних законах або кримінальних кодексах країн колишніх учасників Варшавського договору (Польщі, Молдови, Литви, Естонії). Спільними рисами впровадження такого інституту кримінального права є: 1) їх застосування до правоздатних юридичних осіб приватного права; 2) випадки притягнення до відповідальності юридичних осіб прямо зазначені у законі; 3) такі злочини характеризуються високим ступенем суспільної небезпеки та заподіянням тяжких наслідків; 4) юридичні особи в більшості випадків несуть відповідальність за злочини, вчинені в її інтересах і від її імені посадовими особами, в деяких випадках – за вчинення злочину в її інтересах рядовим працівником; 5) покарання передбачає поновлення порушених правовідносин та носить майновий характер [189].

Варто звернути увагу на доцільність окремих санкцій, що встановленні законодавством зарубіжних країн до юридичних осіб в сфері підприємницької діяльності у разі їх притягнення до кримінальної відповідальності, це: заборона певної діяльності (Польща, Фінляндія, ЄС); регулювання організації і випуску продукції (Нідерланди); звільнення директора (рекомендації ЄС 1988 р.); конфіскація, призначення контролюючого керівника (Нідерланди, Фінляндія); примусовий продаж компанії (Японія); закриття підприємства або його структурних одиниць (ЄС, США, Нідерланди); припинення діяльності (ЄС, Польща) [190].

В Україні у наукових колах тривалий час йшла і продовжується дискусія щодо притягнення до відповідальності юридичних осіб. Прибічники такого підходу до суб'єкта злочину вказували на той факт, що юридичними особами вчиняється значна кількість злочинів; на юридичні особи можна покладати штраф значно більшого розміру, ніж на фізичні особи; злочинні діяння юридичної особи не припиняються у разі притягнення до відповідальності одного працівника; такою є практика в Європейському Союзі, входження до якого передбачає гармонізацію правових норм [191, с. 189]. З іншої сторони, висловлюються думки щодо нелогічності і безглуздості, недоцільності такої ідеї, спірності визначення вини юридичної особи, відсутності вимог Конвенцій ООН встановити в Україні кримінальну відповідальність юридичних осіб, необхідності дотримання базового принципу кримінального права щодо індивідуалізації відповідальності та відповідальності особи за її вину, про недопустимість через злочинні дії однієї чи кількох осіб припинення діяльності юридичної особи [192].

Законодавцем України з 2010 р. здійснювалися кроки щодо запровадження інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб. Перша спроба, невдала, мала місце в 2010-2011 рр., одночасно із прийняттям пакета нових антикорупційних законів. Друга спроба реалізована із прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового

режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» (23.05.2013 р. №314-VII), який вступив у дію з 1.09.2014 р. [193]. Його аналіз дозволяє зробити висновок про нечіткість формулювань та проблемність ситуації щодо відповідальності юридичних осіб. Закон не містить зазначень щодо кримінальної відповідальності юридичних осіб, в ньому використовується термін «заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб». Ними передбачено підстави для застосування до юридичних осіб засобів кримінально-правового характеру; види юридичних осіб, до яких застосовуються ці заходи; підстави для звільнення юридичних осіб від такої відповідальності; види заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб; їх права під час судового провадження.

Вищевказаний закон критикується за не чітке зазначення юридичної особи як суб'єкта злочину; вказівку на відповідальність юридичної особи у разі, якщо злочин був вчинений уповноваженою особою, від її імені та в інтересах і спрямований на отримання неправомірної вигоди або створення умов її отримання, ухилення від передбаченої законом відповідальності, і це при тому, що юридична особа є самостійним суб'єктом правовідносин і не може нести відповідальність за дії своїх засновників та уповноважених осіб; та інші прорахунки [194]. Ст.96-3 цього Закону встановлює, за які саме злочини до юридичних осіб застосовуються заходи кримінально-правового характеру. Ст. 229 КК України серед них не називається [193]. Тобто за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару юридичною особою до неї не застосовуються заходи кримінально-правового характеру. Між тим, 54 % з усіх опитаних осіб вважають за необхідне передбачити застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (див. Додаток А).

Таким чином, варто вказати, що доцільним є доповнення переліку злочинів у ст. 96-3 КК України вказівкою на ст. 229 КК України і передбачити

застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб за такі діяння (підтримано 78 % з усіх опитаних осіб).

Суб'єктивна сторона злочину є характеристикою її внутрішньої сторони, встановлення якої дає можливість виявити психологічне ставлення особи до вчиненого нею суспільно небезпечного діяння та його наслідків [195, с. 161]. Без відсутності в суб'єкта певного, закріпленого в кримінальному законі внутрішнього ставлення до вчиненого ним діяння, він не може бути притягнутий до кримінальної відповідальності, навіть коли у вчиненому діянні присутні всі об'єктивні ознаки злочину [168, с. 103].

Значення суб'єктивної сторони вбачається також в тому, що завдяки їй: 1) здійснюється належна кваліфікація діяння та його відмежування від інших злочинів; 2) встановлюється ступінь суспільної небезпеки діяння й особи, яка його вчинила; 3) здійснюється індивідуалізація покарання злочинця, вирішується питання про можливість його звільнення від кримінальної відповідальності й покарання [196, с. 398]. П.Л. Фріс зазначає, що суб'єктивна сторона злочину надає характеристику мотиву та мети, які зумовили його вчинення, а також емоційного стану, в якому перебувала особа під час його вчинення [197, с. 119]. Встановлення всіх ознак суб'єктивної сторони є кінцевим етапом у встановленні складу злочину.

Основою суб'єктивної сторони злочину є вина, яка є психічним ставленням особи у формі умислу або необережності до вчинюваного ним суспільно небезпечного діяння. Встановлення вини є основою винуватості злочинця, її відсутність виключає склад злочину. Згідно зі ст. 23 КК України вина – це психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, виражене у формі умислу або необережності. Вина та інші елементи складу злочину тісно між собою взаємопов'язані: ознаки, що характеризують суб'єкта злочину є передумовами вини; об'єктивні ознаки злочину, відображаються в ознаках суб'єктивної сторони; об'єктивні ознаки злочину, можуть впливати на відповідальність суб'єкта лише постільки, оскільки охоплюються його виною [198].

Вина характеризується такими основними категоріями як зміст і форма. Зміст вини у певному, передбаченому кримінальним законом поєднанні, становить інтелект і воля. Форма вини вказує на спосіб інтелектуальної і вольової взаємодії суб'єкта з об'єктивними обставинами, які становлять юридичну характеристику даного виду злочину [104, с. 131]. Кримінальним законом визначено дві форми вини – умисел (ст. 24) та необережність (ст. 25), які мають свої види: умисел може бути прямим і непрямим, а необережність проявляється через злочинну самовпевненість та злочинну недбалість. За підрахунками Д. Калмикова та М. Хавронюка, у 70 нормах Особливої частини КК України є вказівка на умисел, а ще у 38 нормах – на свідомість вчинення злочину, що є свідченням прямого умислу; у той же час про необережність прямо згадується у чотирьох, а про недбалість – ще у семи нормах Особливої частини КК України [199, с. 62].

Зауважимо, що форма вини не завжди зазначається в диспозиції статті Особливої частини КК України, вона не зазначена прямо і в диспозиції ст. 229 КК України. Але про те, що ці злочинні дії можуть бути вчинені лише умисно свідчить наступне визначення альтернативних незаконних діянь – «незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, або інше умисне порушення права». Звертаємо увагу на визначення останнього альтернативного діяння: «інше умисне порушення права». Таке визначення кримінального правопорушення за ст. 229 КК України дозволяє зробити наступний висновок – незаконне використання комерційних позначень може бути здійснене лише з умислом. Тобто, кримінальним законом не передбачено можливість настання кримінальної відповідальності за необережне вчинення злочину, це означає, що при необережному завданні шкоди у значному розмірі особа підлягає кримінальної відповідальності тільки у тому разі, коли незаконне використання комерційних позначень здійснюється з умисною формою вини. Тоді має місце так звана «змішана форма» вини.

Визначивши форму вини злочину, передбаченого ст. 229 КК України, перейдемо до характеристики змісту умислу в досліджуваному злочині. Ст. 24 КК України зазначає такі види умислу як прямий (особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачає його суспільно небезпечні наслідки і бажає їх настання) і непрямий (особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачає його суспільно небезпечні наслідки і хоча не бажає, але свідомо припускає їх настання). В юридичній літературі зазначається, що умисел поділяється на прямий і непрямий залежно від поєднання у свідомості злочинця інтелектуальної і вольової ознак [104, с. 132].

Інтелектуальна ознака складає усвідомлення особою суспільно небезпечного характеру своїх дій (бездіяльності) і передбачення можливості (під час непрямого умислу) або можливості і неминучості (під час прямого умислу) настання суспільно небезпечних наслідків своїх дій.

Якщо особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння, вона одночасно усвідомлює і вчинення нею злочину. Використовуючи чужі комерційні позначення, особа завжди розуміє незаконність та недобросовісність своїх дій, передбачає можливе нанесення шкоди (майнової та немайнової) іншій особі, якій ці комерційні позначення належать, порушення її прав. Усвідомлення особою суспільно-небезпечного характеру вчинюваного діяння проходить опосередковано через розуміння предмету злочину, незаконності його використання, характеру злочинних діянь [168, с. 108].

Бажання особи або її свідоме припущення суспільно небезпечних наслідків умислу становлять його вольову ознаку, про неї ми можемо вказати, якщо особа передбачає неминучість завдання значної шкоди під час незаконного використання чужих комерційних позначень, але не припиняє своїх протиправних дій. Передбачення суспільно-небезпечних наслідків свідчить про усвідомлення особою об'єкта посягання і суспільно-небезпечного характеру діяння в цілому, передбачення являє собою не тільки усвідомлення фактичних ознак заподіюваної шкоди, але і усвідомлення суспільної небезпеки такого

заподіювання [89, с.136], а також може свідчити про усвідомлення особою кримінальної протиправності такого діяння.

Про необхідність встановлення ставлення суб'єкта злочину до дій та наслідків від таких дій, між якими є істотна різниця, зазначає Є.Л. Стрельцов. Він вказує, що при визначенні прямого та непрямого умислів та злочинної самовпевненості необхідно встановлювати ставлення суб'єкта злочину до суспільно небезпечного характеру своїх дій, при визначення всіх видів умислу та необережності необхідно встановлювати ставлення суб'єкта злочину до суспільно небезпечних наслідків своїх дій [195, с. 162]. Форма вини завжди має встановлюватися обов'язково, із її врахуванням встановлюється вид і розмір покарання, можливе застосування норми про звільнення від кримінальної відповідальності.

Про необхідність розмежування прямого і непрямого умислу по вольовій ознаці зазначають більшість науковців. Інтелектуальний момент непрямого умислу, в частині усвідомлення суспільно-небезпечного характеру діяння, аналогічний прямому умислу. Відмінність спостерігається в характері передбачення суспільно-небезпечних наслідків: інтелектуальний момент прямого умислу включає передбачення неминучості настання суспільно небезпечних наслідків, що виключено в непрямому умислі. Основна відмінність між прямим і непрямим умислом полягає у вольовому моменті, який характеризує спрямованість волі особи. Вольовий момент непрямого умислу характеризується свідомим допущенням винним суспільно небезпечних наслідків вчиненого діяння [168, с.105].

В юридичній літературі висловлюється думка про те, що якщо особа передбачає неминучість завдання значної шкоди, але не відмовляється від своїх протиправних дій, то його вольове ставлення можна характеризувати як бажання, навіть якщо настання такої шкоди – не є його головною метою (С.А. Склярчук [131, с. 143]; А.Ф. Бикодорова [168, с. 111]).

Інтелектуальну та вольову ознаки злочину, передбаченого ст. 229 КК України та вчиненого з прямим умислом, ми можемо сформулювати наступним

чином: інтелектуальна ознака – 1) особа усвідомлює суспільну небезпечність незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару; 2) особа передбачає суспільно небезпечні наслідки свого діяння (матеріальну шкоду); вольова ознака – особа бажає настання передбачуваних наслідків незаконного використання комерційних позначень (певний розмір матеріальної шкоди).

Інтелектуальну та вольову ознаки злочину, передбаченого ст. 229 КК України та вчиненого з непрямым умислом, ми можемо сформулювати наступним чином: інтелектуальна ознака – 1) особа усвідомлює суспільну небезпечність незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару; 2) особа передбачає суспільно небезпечні наслідки свого діяння, а саме: можливість їх настання; вольова ознака – особа, хоча і не бажає, але свідомо допускає настання суспільно небезпечних наслідків незаконного використання комерційних позначень.

Розглянемо вищезазначені форми вини (прямий і непрямий умисел) в ситуації з незаконним використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару. Якщо особа (підприємець, суб'єкт господарювання) під час використання чужих комерційних позначень усвідомлювала незаконність своєї діяльності (використання фірмового найменування; маркування товарів чужим торговим знаком, який користується підвищеною купівельною спроможністю; незаконним кваліфікованим зазначенням походження товару), передбачала настання неминучого суспільно небезпечного результату у вигляді завдання майнової шкоди правовласнику (неотримання передбачуваного прибутку), або моральної шкоди (втрата авторитету підприємства та підірив його ділової репутації як результат низької якості незаконно маркованої продукції), та бажала їх настання, то ці дії можна визначати як прямий умисел [200, с. 122]. Умисел буде прямим також у випадку, якщо незаконне використання комерційних позначень здійснюється неодноразово.

У разі ж відсутності бажання настання таких наслідків (байдуже ставлення до наслідків), хоча особа передбачала можливість їх настання та усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння, мова може йти тільки про непрямий умисел. Наприклад, особа безпосередньо задіяна у виробництві контрафактної продукції, надані послуг або виконанні робіт, отримує заробітну плату за свою працю, усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачає заподіяння матеріальної шкоди іншим суб'єктам господарювання, але не бажає цього, хоча усвідомлює настання суспільно-небезпечних наслідків своїх дій.

Непрямий умисел буде мати місце і тоді, коли особа не бажає своїми діями завдати значної шкоди та сподівається, що суспільно небезпечні наслідки якимось чином все ж таки не будуть завдані; або знаючи що її дії завдадуть такої шкоди і не бажаючи цього, все рівно їх вчинює і не робить спроб попередити настання суспільно небезпечних наслідків [89, с. 144].

Разом з тим, якщо така особа не знала й не могла знати про те, що нею вчиняється незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, то вона звільняється від кримінальної відповідальності.

Незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обігу, товарів і послуг більшість науковців розглядають як таке, що може бути вчинене лише у формі умислу, як прямого, так і непрямого. Інший погляд висловлює В. Б. Харченко, який не має сумнівів у тому, що суспільно небезпечне діяння у сфері інтелектуальної власності характеризується умисною формою вини, але відносно суспільно небезпечних наслідків у вигляді спричинення майнової шкоди, на його думку, вина може бути як у формі умислу, так і у формі необережності, тобто мова повинна йти про вчинення такого злочину з подвійною (змішаною) формою вини [201, с.551]. Зауважимо, що в теорії кримінального права виділяється відмінність між поняттями «вина з двома формами вини» і «змішана вина», яка пояснюється різним змістом інтелектуального і вольового елементів (ознак) до діяння та

його наслідків в різних складах злочинів. М. М. Дмитрук цю відмінність пояснює наступним чином: об'єктивна сторона злочинів, для яких притаманна «вина з двома формами» складається з двох самостійних злочинів, а об'єктивна сторона злочинів, які мають «змішану форму вини», складається із посягання, при якому ставлення особи до нього виражається в умисній формі вини, а ставлення до злочинних наслідків виражене у формі необережності [202, с. 3].

На нашу думку (підтримали 73 % респондентів), вина у злочині, передбаченому ст.229 КК України, може виражатися і у формі «змішаної вини», коли проявляється умисел до злочинної діяльності (незаконне використання комерційних позначень) і необережність до наслідків (суб'єкт господарювання може легковажно розраховувати на відвернення суспільно небезпечних наслідків, або не передбачає їх настання, хоча повинен був і міг передбачати). Тобто необережність буде проявлятися як у формі злочинної самовпевненості, так і у формі злочинної недбалості.

Зауважимо, що в кримінальних кодексах більшості європейських країн взагалі не визначається поняття вини, в їх доктринах хіба що ідеться про загальну вину (мінімум психологічних ознак без яких не може бути злочину), лише окремі форми вини вказуються в кримінальних кодексах Австрії, Іспанії, Франції, Швейцарії. Аналіз міжнародно-правових документів (Конвенції про попередження злочину геноциду і покарання за нього 1949 р., Конвенції про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами 1950 р., Конвенції про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації 1980 р.) свідчить, що винність як ознака злочину визначається в них, як необхідність встановлення не лише факту наявності того чи іншого психічного ставлення до вчиненого діяння, а й обов'язкову необхідність доведеності цієї ознаки при правозастосуванні [195, с. 169].

Факультативними елементами суб'єктивної сторони злочину є мотив і мета, хоча вони можуть бути і обов'язковими у разі вказівки на них в кримінально-правовій нормі. Мотив визначається в теорії кримінального права як рушійна сила злочину, він зумовлений внутрішніми спонуканнями особи, її

потребами й інтересами та є характерним для всіх злочинів, які вчиняються з прямим умислом. В юридичній психології здійснюють таку класифікацію потреб: 1) нормальна система потреб, що відповідає характерному для суспільства типу особи та способу її життя; 2) деформована система потреб, в якій одні потреби задовольняються за рахунок інших; 3) викривлені потреби, задоволення яких об'єктивно суперечить розвитку особи й інтересам суспільства [203, с. 147]. Роль мотиву правниками розглядається у вузькому (вибір особи шляху задоволення потреби) та широкому (існує спільність орієнтованого мотиву з усвідомленими потребами, що веде до створення цільових мотивів) розумінні [204, с. 145]. Мета є тим уявним результатом, до якого особа прагне, вчиняючи злочин. Мотив і мета хоча і не є тотожними, тісно взаємопов'язані між собою. Злочин може вчинятися і у емоційному стані, який являє собою певні психічні переживання особи. Мета і мотив є тією основою, на якій виникає реальне психічне відношення особи до суспільно небезпечного діяння та його суспільно небезпечних наслідків.

Диспозицією ст. 229 КК України не передбачено спеціальної мети та мотивів, в якості обов'язкових ознак складу злочину, необхідних для притягнення винної особи до кримінальної відповідальності. Але, на наше переконання, будь-яке незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг переслідує злочинну мету, переважно отримання прибутку, шляхом порушення виключних прав на об'єкти інтелектуальної власності інших осіб. Саме тому винна особа, маючи прямий умисел, розробляє відповідний «фінансовий план», у якому чітко передбачено кількість контрафактної продукції та приблизний результат її реалізації в грошовому виразі. Причому мотив такого злочину завжди буде корисливим, тобто таким при якому має місце прагнення протиправно задовольнити потребу винного в набутті майнових цінностей, майнових прав [205, с. 207]. Така позиція підтверджується й формулюванням дефініції ч. 1 ст. 229 КК України, де вказано, що особа притягується до кримінальної відповідальності не лише за незаконне використання знака для товарів і послуг,

фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, але й за «інше умисне порушення права на ці об'єкти», якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі.

Проведений аналіз суб'єктивних ознак незаконного використання знаку для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, зумовлює підведення таких підсумків.

По-перше, загальним суб'єктом злочину, передбаченого ст. 229 КК України, може бути будь-яка фізична осудна особа, яка незаконно використовує знаки для товарів і послуг, фірмове найменування, кваліфіковане зазначення походження товару, та якій на момент вчинення злочину виповнилося шістнадцять років.

По-друге, до кримінальної відповідальності за ч.1 ст. 229 КК України притягуються і фізичні особи і фізичні особи-підприємці. До кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 229 КК України притягується фізична особа-підприємець лише у тому разі, якщо вона одноосібно вчиняла незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг, а у разі вчинення злочинного діяння в співучасті та повторно, або її дії завдали матеріальної шкоди у великому розмірі – за ч. 2 ст. 229 КК України.

По-третє, суб'єктів злочину, передбаченого ст. 229 КК України можна класифікувати за: 1) предметом злочину: суб'єктами, які незаконно використовують знак для товарів і послуг, суб'єктами, що незаконно використовують фірмове найменування; суб'єктами, які незаконно використовують кваліфіковане зазначення походження товару; суб'єктами, що вчиняють інше умисне порушення права на знак для товарів і послуг, фірмове найменування, кваліфіковане зазначення походження товару; 2) повторюваністю протиправних дій: вчинення протиправних дій вперше; вчинення протиправних дії неодноразово; вчинення рецидивних протиправних дії; 3) рівнем співучасті: вчинення протиправних дії самостійно; вчинення протиправних дії у складі групи осіб; вчинення протиправних дії у складі

організованої групи; 4) наявністю службових повноважень: загальним суб'єктом (будь-яка фізична осудна особа, якій на момент вчинення злочину виповнилося шістнадцять років); спеціальним суб'єктом (особи, які виконують організаційно-розпорядчі, адміністративно-господарські та дорадчо-консультативні функції в державних або недержавних підприємствах, установах й організаціях);

По-четверте, доцільним є доповнення переліку злочинів у ст. 96-3 КК вказівкою на ст. 229 КК і передбачення застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб за такі діяння.

По-п'яте, суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 229 КК України, виражається у вигляді умисних дій, направлених на незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, або іншого порушення права.

По-шосте, вина у злочині, передбаченому ст. 229 КК України, може виражатися і у формі «змішаної вини», коли проявляється умисел до злочинного діяння (незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару) і необережність до наслідків (суб'єкт господарювання може легковажно розраховувати на відвернення суспільно небезпечних наслідків, або не передбачає їх настання, хоча повинен був і міг передбачати).

2.3. Кваліфікуючі ознаки незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару

Склади злочинів, виходячи з їх змісту класифікуються на: основні склади (із загальними елементами), привілейовані склади (з обставинами, що пом'якшують кримінальну відповідальність), склади з кваліфікуючими ознаками (з обставинами, що посилюють кримінальну відповідальність). Остання категорія складів злочинів характеризує злочини, які є більш суспільно небезпечними, з підвищеними кримінально-правовими санкціями за вчинення таких протиправних діянь. Кваліфікуючі ознаки використовуються у кримінальному праві, вказує Е. М. Кісілюк, як засіб диференціації відповідальності, за їх допомогою коригується обсяг відповідальності, визначаються межі караності [206, с. 112].

Термін «кваліфікуючі ознаки» використовується у науковій літературі у двох значеннях – широкому та вузькому. У широкому – це будь-які кваліфікуючі ознаки, передбачені конкретним складом злочину, у вузькому – лише ті кваліфікуючі ознаки, що передбачені частинами статей, які мають місце після основного складу злочину. У свою чергу і термін «особливо кваліфікуючі ознаки» також використовується як у широкому, так й вузькому розумінні. У широкому розумінні – це всі ознаки складу злочину, які мають місце у частинах статті, які передбачають кваліфікуючі ознаки, а у вузькому розумінні – тільки ті ознаки, які встановлені у частині статті, котра передбачається після тієї частини, в якій йдеться про кваліфікуючі ознаки [207, с. 32].

Виходячи з конструкції та змісту ст. 229 КК України, кваліфікуючими ознаками незаконного використання знаку для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару є вчинення злочинного діяння повторно, або за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 229); особливо кваліфікуючими ознаками – вчинення злочину службовою особою з використанням службового становища, або організованою групою

(ч. 3 ст. 229); а також завдання матеріальної шкоди у великому розмірі (ч. 2 ст. 229), або особливо великому розмірі (ч. 3 ст. 229).

Розглянемо зазначені кваліфікуючі ознаки.

У Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки» від 04.06.2010 № 7 підкреслюється, що за змістом статті 32 КК України повторністю злочинів визнається неоднчасне вчинення однією і тією ж особою двох або більше злочинів, якщо вони: 1) передбачені тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК; 2) передбачені різними статтями Особливої частини КК і в статті, за якою кваліфікується наступний злочин, вчинення попереднього злочину зазначено як кваліфікуюча ознака [208]. Повторність відсутня при вчиненні продовжуваного злочину, який складається з двох або більше тотожних діянь, об'єднаних єдиним злочинним наміром, а також, якщо за раніше вчинений злочин особу було звільнено від кримінальної відповідальності за підставами, встановленими законом, або якщо судимість за цей злочин було погашено або знято.

Отже, поняття повторності передбачає наявність кількісної (вчинення не менше двох злочинних дій) і якісної (здійснення тотожних злочинів) ознак. При цьому першим злочином повинна бути завдана значна шкода.

Повторність є однією із форм множинних злочинних діянь, її кримінально-правовий зміст утворює: а) виокремлення специфічних ознак даного прояву; б) конкретизація окремих родових ознак множинності злочинів, актуальних для даного прояву; в) системне поєднання родових ознак множинності злочинів (у тому числі конкретизованих) зі специфічними для даного прояву ознаками. Специфічними ознаками повторності злочинів називають неоднчасність їх вчинення, а також певні особливості самих злочинів [209, с. 338-339].

Визначаючи вид повторності у разі незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення

походження товару ми враховували систематизацію повторності, наведену в юридичній літературі. Так, види повторності злочинів класифікуються:

- 1) залежно від характеру одиничних злочинів, які її складають на:
 - а) повторність тотожних злочинів – вчинення особою двох чи більше одиничних злочинів, які містять ознаки одного й того самого складу злочину;
 - б) повторність однорідних злочинів – вчинення особою двох чи більше злочинів, які посягають на тотожні чи подібні об'єкти кримінально-правової охорони, вчиняються з однією і тією самою формою вини і стосовно яких у КК України є спеціальне застереження про те, що їх вчинення один після одного слід вважати повторним;
- 2) залежно від того, чи було особу засуджено за вчинення попереднього злочину на:
 - а) повторність, не пов'язану із засудженням особи за раніше вчинений злочин;
 - б) повторність, пов'язану із засудженням особи за раніше вчинений злочин [105, с. 256-257].

Аналіз судової практики показує, що у разі вчинення злочину, передбаченого ч. 2 ст. 229 КК України, наявними є повторні злочини, які можуть бути вчинені і особами, які вже мали судимість і тими, хто вчиняє злочин вперше. Зауважимо, що для визнання вказаного складу злочину закінченим, достатня наявність навіть однієї з трьох кваліфікуючих ознак, але дослідження судових вироків свідчить, що суд враховує як правило принаймні дві ознаки: повторність або співучасть і обов'язково – завдання злочинними діями матеріальної шкоди у великому розмірі, або наявність всіх цих ознак.

Наведемо наступний приклад. Центральньо-Міським районним судом м. Кривого Рогу був постановлений вирок щодо підсудного Н, який маючи умисел на незаконне використання знака фірмового найменування «Adidas» компанії «Адідас АГ» організував і обладнав швейну майстерню з пошиву чоловічих та жіночих спортивних шапок на яких були наносилися логотипи товарного знака «Adidas». Протягом тривалого часу Н. реалізував на території м. Кривий Ріг і м. Дніпропетровська цей товар, на якому були нашиті нашивки із знаком фірмового найменування «Adidas», тим самим незаконно його використовував. Судом було зазначено, що громадянин Н. своїми злочинними діями, які

виразилися у незаконному використанні знаку фірмового найменування «Adidas», завдав компанії «Адідас АГ» матеріальну шкоду на суму 408800 грн., що є великим розміром. Суд постановив: Н. визнати винним і призначити йому покарання за ч.2 ст.229 КК України штраф в доход держави в сумі 17 000 грн. з конфіскацією усіх знарядь злочину [210].

Зауважимо, що судом було доведено неодноразове виробництво і реалізація Н. контрафактного товару; наявною була лише одна форма вини – прямий умисел; у даному випадку мала місце повторність, яка не пов'язана із засудженням особи за раніше вчинений злочин.

Судова практика показує, що вчинення злочинів, передбачених ч. 2 ст. 229 КК України, здійснюється, частіше всього, у співучасті, обов'язковими умовами якої є: 1) наявність двох або більше суб'єктів (співучасників); 2) спільність їх дій у вчиненні одного й того ж злочину; 3) наявність умислу всіх співучасників на вчинення такого злочину; 4) наявність причинного зв'язку між діями кожного співучасника і єдиним злочинним результатом [104, с. 163]. На думку Р.С. Орловського, до ознак вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб, крім вищезазначених слід також віднести наступну ознаку – суб'єкти злочину можуть бути співучасниками одного (співвиконавці) або різних видів (виконавець (співвиконавець), організатор, підбурювач, пособник) злочину [211, с. 187-188]. Таку позицію розподіляє також О.В. Ус [212, с. 59].

Згідно ч. 2 ст. 28 КК України злочин визнається таким, що вчинений за попередньою змовою групою осіб, якщо його спільно вчинили декілька осіб, які заздалегідь, тобто до початку злочину, домовилися про спільне його вчинення. Між тим, Закон передбачає чотири види злочинних угруповань: 1) група без попередньої змови; 2) група за попередньою змовою; 3) організована група; 4) злочинна організація.

Аналіз судової практики свідчить, що більшість злочинів, щодо незаконного використання знаку для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару здійснюється групою осіб за попередньою змовою.

Проілюструємо зазначене таким прикладом. Богуславський районний суд Київської області, розглянувши кримінальну справу №1-42/07 р. встановив, що К., Л., М. за попередньою змовою, в період з кінця жовтня 2006 р. по 22 грудня 2006 р. незаконно використовували знак для товарів фірменного найменування марки "Якобс", права на який на території України належить ЗАТ "Крафт Фудз Україна", та незаконно використовували знак для товарів фірменного найменування "Принц Лебо", права на який на території України належить ЗАТ "Компанія "Продукт Сервіс", розфасовуючи каву фірменного найменування. Внаслідок вказаної незаконної діяльності, згідно висновків спеціалістів ЗАО "Крафт Фудз Україна" завдано матеріальної шкоди на загальну суму 578 149 грн. 81 коп., що є великим розміром; ЗАТ "Компанія "Продукт Сервіс" завдано матеріальної шкоди на загальну суму 12 182 грн. 40 коп. Своїми діями, які проявились в незаконному використанні знака для товарів фірменного найменування, кваліфікованого значення походження товару, вчинені за попередньою змовою групою осіб, що завдало матеріальної шкоди у великих розмірах, К., Л., М. кожен вчинили злочин, передбачений ч. 2 ст. 229 КК України [213].

Певного уточнення вимагає визначення незаконного використання знаку для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару як вчиненого повторно, коли у складі цього злочину поперемінно задіяні загальний і спеціальний суб'єкти. У разі вчинення першого злочину службовою особою із використанням службових повноважень, а другого без таких – злочин потрібно кваліфікувати за сукупністю ч. 2 та ч. 3 ст. 229 КК України. Повторне вчинення службовою особою вказаного діяння із використанням службових повноважень має кваліфікуватися кожного наступного разу за ч. 3 ст. 229 КК України.

Особливо кваліфікуючими ознаками злочину, передбаченому ст.229 КК України є вчинення його службовою особою під час виконання своїх службових обов'язків або організованою групою, або якщо такі дії завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі.

Службова особа – спеціальний суб'єкт злочину, передбаченого ст. 229 КК України, використовуючи своє службове становище з метою вчинення злочинного діяння, утворює один із кваліфікуючих складів вказаного правопорушення. У спеціальній юридичній літературі привалює дві позиції, згідно першої спеціальним суб'єктом вважають особу, яка має властивості загального суб'єкта, а також наділена додатковими, властивими тільки їй якостями [214, с. 9]. Водночас прихильники другої позиції – спеціальними є суб'єкти, які мають конкретні особливості, вказані в диспозиції статті, й за рахунок яких тільки вони можуть скоювати окремі кримінальні правопорушення [215, с. 8-9]. Так, В.Г. Павлов зауважував, що специфіка вчислення окремих видів злочинів припускає, що відповідно до положень закону суб'єкт у кожному конкретному випадку повинен мати додаткові ознаки, або властивості, для виконання об'єктивної сторони злочину. Ця обставина дає можливість визначити спеціальний суб'єкт злочину і відіграє істотну роль для правильнішої кваліфікації суспільно небезпечних діянь. Саме ж з'ясування поняття спеціального суб'єкта кримінального правопорушення має важливе як теоретичне, так і практичне значення в діяльності правоохоронних органів по боротьбі зі злочинністю [216, с. 199].

Сутність спеціального суб'єкта злочину охарактеризована у значній кількості праць вітчизняних і зарубіжних вчених, однак й на сьогодні немає єдиної наукової позиції на рахунок цього. О.С. Міхлін та В.І. Радченко спеціальними суб'єктами злочину розуміють громадян держави, осіб без громадянства, іноземних громадян, що займаються підприємницькою діяльністю як зареєстрованої, так і незареєстрованої, а також керівників організацій – юридичних осіб, що приймали рішення про незаконне користування чужого товарного знака, фірмового найменування тощо [217, с. 382]. Д.В. Бараненко критерії класифікації видів спеціального суб'єкта розподіляє на дві групи: відповідно до форми відображення його ознак у кримінальному законі та у площині юридичного змісту його ознак. Спеціальні суб'єкти злочину ним поділяються за ознаками: службового

становища особи, положення особи у господарських відносинах, вчинення особою злочину раніше, виконання особою спеціальних функцій (обов'язків) [218, с. 5]. С.М. Трейгер вказує, що у разі незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару мова переважно йде про спеціальний суб'єкт, який здійснює діяльність виключно у сфері господарської діяльності [127, с. 124].

Необхідно з'ясувати яка службова особа є спеціальним суб'єктом вказаного злочину. Визначення службової особи наводиться у ч. 3 ст.18 та у примітці до ст. 364 КК України, ключовими ознаками службових осіб є виконання ними організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій. У п. 1 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 року № 5 визначено поняття «організаційно-розпорядчі обов'язки» (обов'язки по здійсненню керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності) та «адміністративно-господарські обов'язки» (обов'язки по управлінню або розпорядженню державним, колективним чи приватним майном: установлення порядку його зберігання, переробки, реалізації, забезпечення контролю за цими операціями тощо). Також вказано осіб, які виконують такі обов'язки [2197].

У відповідності до такого роз'яснення службових осіб можна поділити на осіб, що: 1) виконують організаційно-розпорядчі обов'язки (функції); 2) виконують адміністративно-господарські обов'язки (функції). Організаційно-розпорядчі функції виконують зокрема, керівники міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних, колективних чи приватних підприємств, установ і організацій, їх заступники, керівники структурних підрозділів, їх заступники, особи, які керують ділянками робіт. Адміністративно-господарські функції в тому чи іншому обсязі є у начальників планово-господарських, постачальних, фінансових відділів і служб, завідуючих складами, магазинами, майстернями, ательє, їх заступників, керівників відділів підприємств, відомчих ревізорів та контролерів тощо [219]. Особа є службовою

не тільки тоді, коли вона здійснює відповідні функції чи виконує обов'язки постійно, а й тоді, коли вона робить це тимчасово або за спеціальним повноваженням, за умови, що зазначені функції чи обов'язки покладені на неї правомочним органом або правомочною службовою особою.

Зауважимо, що законодавцем вживаються як тотожні визначення термінів «обов'язки» та «функції», що з нашого погляду є недоцільним, про недопустимість такого підходу свідчить їх тлумачення навіть словниковою літературою; а за юридичним змістом вони є абсолютно різними. Функції та обов'язки співвідносяться між собою як загальне і частка. «Функції зумовлюють встановлення конкретних обов'язків, останні – забезпечують їх реалізацію. Функції вказують напрями діяльності службовця, а обов'язки конкретизують цю діяльність, визначають засоби, способи і форми здійснення функцій, зумовлюють вибір стилю управління.» [220, с.183].

В юридичній літературі підкреслюється, що особливості встановлення спеціального суб'єкта у злочинах у сфері господарської діяльності полягають у тому, що виконання організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських обов'язків, очевидно, є виключними функціями, які виокремлюють певних осіб з кола загальних і таким чином дозволяють саме їм своїми діями породжувати певні, виняткові правові наслідки. Тобто, робить висновок Д.В. Бараненко, за змістом закону підприємець може бути визнаний службовою особою, яка виконує організаційно-розпорядчі обов'язки, коли він є керівником трудового колективу при здійсненні підприємницької діяльності. Адміністративно-господарські обов'язки підприємець виконує тоді, коли здійснює функції управління чи розпорядження майном [218, с. 5]. Є.В. Бобонич зауважує, що у випадку, коли суб'єкт злочину діє від імені юридичної особи, такий суб'єкт завжди є спеціальним і ним виступає не просто службова особа, а керівник юридичної особи [187, с. 274].

Але не тільки керівники юридичної особи можуть бути службовою особою. Так, службовими особами з вищезазначених підстав вважають бухгалтера, якщо він один на підприємстві, установі чи організації, а також

коли він є головним і йому підпорядковуються інші працівники; старшого касира, за ознакою виконання організаційно-розпорядчих обов'язків [221]. Ми погоджуємося із висловленою думкою В.Г. Хашева про неможливість встановити весь перелік посад, обіймання яких пов'язане з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських обов'язків [222, с. 121].

Акцентуємо увагу, що у чинному законодавстві поряд з терміном «службова особа» використовуються споріднені терміни «посадова особа», «державний службовець», що зумовлює необхідність їх розмежування для правильного визначення статусу [223, с. 36]. Але ці питання не є предметом нашого дослідження, лише відмітимо, що визначення службової особи українським законом надто широке, ним охоплюються фактично всі представники влади і в державних структурах і в структурах приватної форми власності. Окрім того, відсутні чіткі критерії між поняттями «службова особа», «посадова особа», «державний службовець», їх ознаки визначаються здебільшого через діяльність та функції. Зауважимо, що в кримінальних кодексах окремих європейських країн (Німеччині, Швейцарії) не використовується термін «службова особа підприємства, установ і організацій», а використовуються конкретні назви посад [224, с. 65].

Під спеціальним суб'єктом – службовою особою як суб'єктом злочину, передбаченим ст. 229 КК України ми розуміємо керівників, які виконують будь-які організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські функції щодо виробничого процесу, зберігання чи реалізації продукції на підприємстві державної чи приватної форми власності (від директора до начальника цеху, а також інших керівників державних, колективних чи приватних підприємств, установ і організацій, їх заступників, керівників структурних підрозділів), яке незаконно використовує торговельну марку, комерційне найменування, географічне зазначення. Вкажемо, що більшість злочинів вчинюється саме службовою особою юридичної особи приватного права [225, с. 170].

Так, Личаківським районним судом м. Львова була розглянута кримінальна справа 1/463/60/13 про обвинувачення О., яка будучи директором приватного підприємства «Аніка-М», діючи з корисливих мотивів та у власних інтересах, маючи на меті збільшення обсягу збуту продукції та незаконного одержання доходів, шляхом виробництва та реалізації фальсифікованої продукції, достовірно знаючи, що вона не уклала ліцензійних договорів із власником знака для товарів та послуг – Об'єднанням Європейських Футбольних Асоціацій (UEFA), використовуючи своє службове становище, в порушення вимог Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», незаконно використала комбіноване позначення, що тотожне торговельній марці «ЄВРО 2012», а саме знакові для товарів і послуг за міжнародною реєстрацією № 1051295 від 05.01.2010 року, шляхом нанесення такого за допомогою термосублімаційного пресу на білі футболки у кількості 136 одиниць. В подальшому 129 одиниць товару були реалізовані, а 7 футболок зберігалися на складі з метою подальшого продажу. Внаслідок своїх злочинних дій О. заподіяла Об'єднанню Європейських Футбольних Асоціацій (UEFA) матеріальної шкоди на загальну суму 13 545 гривень, а компаніям «Adidas AG» та «Adidas International Marketing B.V.» – матеріальної шкоди на загальну суму 27 200 гривень. Личаківський районний суд м. Львова визнав О., службову особу, яка виконує адміністративно-господарські та організаційно-розпорядчі функції здійснюючи господарську діяльність у сфері надання поліграфічних послуг, винною у вчиненні злочину передбаченого ч. 3 ст. 229 КК України із застосуванням ст. 69 КК України [226].

М.С. Магарін, характеризуючи суб'єкта господарських злочинів, вказує на властивості осіб, що вчиняють такі злочини: а) значний рівень інтелектуального розвитку (злочин потрібно ретельно готувати), б) високий соціальний статус суб'єкта злочину у сфері господарювання [227, с. 274]. На наш погляд, наведена характеристика стосується насамперед, службових осіб як спеціальних суб'єктів злочину.

Звертаємо увагу на те, що у ч. 3 ст. 229 КК України кримінальна відповідальність службових осіб, зокрема, підприємств, установ і організацій за незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг є більш суттєвою, враховуючи їх службове становище

Спеціального суб'єкта злочину, передбаченого ст. 229 КК України, пропонуємо визначати як: керівника підприємства (організації) – за затвердження документації або усного дозволу на виготовлення продукції із незаконно проставленими засобами індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг тощо; уповноважених осіб керівної та виконавчої ланки – за видачу письмових або усних наказів вищевказаного характеру тощо; керівників середньої виконавчої ланки – за безпосередню організацію незаконного використання комерційних позначень.

Під організованою злочинною групою у ст. 2 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000 [228] розуміється структурно оформлена група у складі трьох або більше осіб, що існує протягом визначеного періоду часу і діє узгоджено з метою вчинення одного або декількох серйозних злочинів або злочинів, визнаних такими відповідно до цієї Конвенції, для того, щоб одержати, прямо або посередньо, фінансову або іншу матеріальну вигод.

КК України закріплено подібне визначення – злочин визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) злочинів, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи (ч. 3 ст. 28 КК України). У цьому визначені вказані наступні ознаки: участь у готуванні або вчиненні злочину трьох і більше осіб; попередня зорганізованість у стійке об'єднання; спрямованість на вчинення кількох злочинів; наявність єдиного, відомого всім учасникам групи плану злочинної діяльності з розподілом функцій учасників групи.

Відповідно до п. 4 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13 «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» основною метою організатора такої групи (організації) є утворення стійкого об'єднання осіб для заняття злочинною діяльністю, забезпечення взаємозв'язку між діями всіх учасників останнього, упорядкування взаємодії його структурних частин [229]. Відмінність між організованою групою та іншими нескладними (простими) формами співучасті полягає в кількісних та якісних критеріях цих понять.

Специфічними ознаками організованої групи в юридичній літературі називається є: а) кількісний склад групи – не менше трьох осіб; б) спосіб її утворення – попереднє утворення стійкого об'єднання з учасників групи; в) стійкість групи (об'єднання); г) мета створення групи – вчинення мінімум двох злочинів; ґ) наявність єдиного плану злочинної діяльності групи; д) розподіл функцій учасників групи – можливе як виключно співвиконавство, так і виконання функцій, які притаманні різним видам співучасників, за наявності лише одного виконавця; є) поінформованість усіх учасників групи про наявність єдиного плану злочинної діяльності [230, с. 342].

Організованій групі притаманна така ознака як стійкість, яка дозволяє на думку Ю. Мантуляка, відмежовувати вказану форму співучасті від вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою та характеризується, зокрема, територіальною поширеністю злочинної діяльності, спеціалізацією злочинних посягань, прикриттям своєї діяльності та ін [231].

Проілюструємо вищевказане. Так, судом Київського району м. Сімферополя в травні 2009 р. розслідувалася справа про діяльність організованої злочинної групи, яка діяла з метою збагачення шляхом виготовлення і реалізації підробленого засобу для пом'якшення води «Calgon», а також незаконного використання вищезазначеного знаку для товарів, фірменного найменування і кваліфікованого зазначення походження товару – ТОВ «Реккіт Бенкізер Україна». Діяльність групи ретельно планувалася і

готувалася, всі члени групи були проінформовані про єдиний злочинний план. Функції кожного члена групи були чітко визначені.

Зокрема, Б. підшукував і орендував приміщення, забезпечував необхідні компоненти для виготовлення контрафактної продукції, наймав працівників для відповідного виробництва, координував їх дії, визначав вартість виготовленого товару, приймав участь в процесі виготовлення такого товару. До функцій С. входила безпосередня участь в процесі виготовлення підробленого засобу, контроль за роботою працівників, замовлення і одержання поліграфічної продукції; її клієнтам. До функцій Х. входило безпосереднє виконання вказівок Б., участь у виробленні і реалізації підробленого засобу, супроводження осіб, які бажали придбати цей засіб, пошук осіб, які залучалися до виробництва контрафактного товару. Р. діяв по узгодженій угоді з Б., С., Х. та виконував їх вказівки під час виготовлення підробленого товару.

Дії учасників групи судом Київського району м. Сімферополя були кваліфіковані за ч. 2 ст. 229 (Р.) і ч. 3 ст. 229 КК України (Б., С., Х.) [232].

Аналіз діяльності зазначеної групи дозволяє зробити висновок про її значний кількісний склад; діяльність протягом тривалого часу, що свідчить про її стійкість; наявність єдиного плану; чіткий розподіл функцій кожного учасника, їх поінформованість про мету діяльності, а разом про діяльність організованої злочинної групи з метою одержання доходів у разі незаконного використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг.

Кваліфікуючими ознаками незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару є завдання злочинними діями матеріальної шкоди у великому (ч. 2 ст. 229 КК України) та особливо великому (ч. 3 ст. 229 КК України) розмірах.

Аналіз судових рішень та позицій науковців дозволяє визначити наступні проблемні аспекти, пов'язані із реалізацією ст. 229 КК України в правозастосовній практиці, а саме застосування до винної особи кримінальної відповідальності за завдання матеріальної шкоди.

Перш за все відмітимо, що ми не згодні із висловлюваною в юридичній літературі думкою про завдання шкоди саме правовласнику комерційного позначення, а не іншим особам, у тому числі державі [132, с. 123]. Щодо інших осіб, то зауважимо наступне, якщо під ними розуміються споживачі, то не можна вказувати на завдання їм шкоди лише у тому разі, коли товар із фальсифікованим комерційним позначенням реалізовувався за низькими цінами. Про те, що відомий знак для товарів і послуг коштує значних грошей відомо фактично всім пересічним громадянам. Тобто, особи свідомо придбали товари з відомими брэндами за низькою ціною і не могли не передбачати низьку його якість. Щодо держави, то, на наш погляд, шкода завдається суспільним відносинам та встановленому правопорядку у сфері господарської діяльності, іміджу та репутації держави як правової, яка не в змозі забезпечити міжнародні стандарти і правила у сфері інтелектуальної власності.

Зауважимо на складність визначення шкоди у разі незаконного використання комерційних позначень. Збитки суб'єктів господарювання, які є правовласниками знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару настають з декількох причин: 1) поява товару із фальсифікованими марками, чи діяльність юридичної особи з чужим комерційним найменуванням, збільшує кількість товару на ринку, купівельна спроможність споживачів звернена і на якісний товар з правомірним маркуванням і на той, який фальсифікований комерційними позначеннями; 2) фальсифікований таким чином товар, за загальним правилом, має нижчу якість, інакше не було б потреби перебирати чуже маркування, а неякісний товар підриває довіру до виробника, зменшується попит на товар, послуги.

У цьому разі шкода виражається у підриві репутації, іміджу торговельної марки на ринку після введення в господарський обіг товарів, які марковані цією ж маркою, але із значно нижчою якістю. Внаслідок цього може знижуватися прибуток правовласника, він не одержує ті доходи на які розраховував. Незаконне використання комерційних позначень вчиняється винною особою з

метою отримання великих прибутків на свою користь, тих прибутків, які могли отримати у разі відсутності злочину правовласники.

Погляди науковців щодо того, що саме має відшкодуватися правовласникам неоднозначні [233, с. 182]. Більшість правників вказують, що відшкодування шкоди законним володільцям комерційних позначень має передбачати і відшкодування реальної шкоди і упущеної вигоди (законодавчо така позиція відображена у ЦК України). Саме таку позицію відстоює в своєму дисертаційному дослідженні П.С. Берзін. Він зазначив, що при незаконному використанні засобів індивідуалізації товарів, робіт і послуг матеріальна шкода може складатися із сум будь-яких коштів, які суб'єкт права на ці об'єкти права інтелектуальної власності витратив як компенсацію відновлення свого порушеного права на них (реальні збитки), а також тих сум коштів, які б такий суб'єкт реально отримав (одержав) від особи, яка порушила його право, тобто як неотримана (неодержана) винагорода за використання або надання ліцензії на використання прав на такі об'єкти інтелектуальної власності (упущена вигода)» [234].

Проте, І. Поліщук, судовий експерт науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності, обґрунтовано робить висновок, що у разі незаконного діяння щодо торговельних марок відшкодовується лише втрачена вигода [175, с. 85].

Про відшкодування тільки втраченої вигоди вказує також С.А. Склярчук, пояснюючи це наступною обставиною – під час незаконного використання торговельної марки винна особа не заволодіває нею в буквальному розумінні, нематеріальний характер торговельної марки виключає можливість фізичного володіння. Окрім того, дії винної особи не перешкоджають одночасному використанню торговельної марки її правовласником [131, с. 120-121].

Отже, шкода, нанесена злочином, передбаченим ст. 229 КК України веде до зменшення майнових та немайнових благ правовласників об'єктів комерційних позначень. Щодо зменшення немайнових благ, то вкажемо на погіршення іміджу і ділової репутації юридичної особи (товари з

контрафактним маркуванням завжди мають гіршу якість). В.Б. Харченко висловлюється думка, на наш погляд цілком доцільна, що визначення суспільно небезпечних наслідків повинно відбуватися не лише стосовно розміру такої шкоди, а й щодо її істотності, тобто із врахуванням заподіяння шкоди діловій репутації, престижу, іміджу правовласників [201, с. 551].

Науковці пропонують різні варіанти щодо визначення розміру завданої шкоди внаслідок неправомірного використання комерційних позначень. За його основу, як вже нами зазначалося, беруться неодержані доходи. Але висловлюються й інші думки. Так, А.Ф. Бикодорова найбільш оптимальним варіантом в юридичній літературі вважає наступний: потрібно виходити із тої суми платежів, яку б мала заплатити винна особа за одержання ліцензії від правовласника на використання торговельної марки чи комерційного найменування [54, с. 94]. Зауважимо, що кваліфіковане зазначення походження товару не передається.

Українським науковцем П.М. Цибульовим встановлені фактори, що визначають ціну ліцензії, серед них: розмір капіталовкладень, необхідних для організації виробництва ліцензійної продукції; територія по угоді, в якій ліцензіату надано право продажу ліцензійної продукції; обсяг прав, який отримує ліцензіат (виключні чи не виключні права); обсяг технічної документації, що передається; залежність ліцензіата від ліцензіара в сировині, матеріалах, інше для організації виробництва ліцензійної продукції; державне регулювання ліцензійної продукції (оподаткування, лімітування, квоти); вид платежу (паушальний платіж чи роялті); умови щодо судових витрат по можливим позовам третіх осіб про порушення їх прав [235, с. 129-130].

Для того, щоб встановити розмір ліцензійних платежів, попередньо потрібно визначити вартість торговельної марки. До неї входить: собівартість (вартість розробки торговельної марки, отримання правової охорони і витрат на рекламу та використання); коефіцієнти, що враховують строк використання торговельної марки, тривалість функціонування фірми на ринку, масштабність

використання в залежності від величини товарообороту; інші параметри [235, с. 107-108].

В юридичній літературі вказується на прийняття незаконних рішень у правозастосовній практиці при кваліфікації діянь за ст. 229 КК України, що стосуються визначення розміру матеріальної шкоди. Є випадки, коли матеріальна шкода підраховується за розміром всієї продукції, неправомірно маркованої [236]. Так, основним показником при розрахунку розміру матеріальної шкоди є кількість фальсифікату. Але матеріальна шкода правовласнику заподіюється лише у разі його введення в господарський обіг. Тому, якщо буде виявлено 550 одиниць (далі – од.) продукції, неправомірно маркованої, при чому 50 од. вже продано, а 500 знаходиться на складі, то у цьому разі не можна вважати всі 550 од. продукції такими, що спричинили відповідні суспільні небезпечні наслідки у виді матеріальної шкоди. Оскільки при наявності 550 од. продукції з неправомірним маркуванням, із ринку витіснено лише 50 од. оригінального товару. Та продукція, що знаходиться на складі, може бути кваліфікована лише як замах на злочин. Таким чином, продаж лише 50 од. неправомірно маркованої продукції необхідно кваліфікувати як злочин за ст. 229 ККУ, а 500 од. потрібно кваліфікувати як замах на злочин (незакінчений злочин) за ст. 229 ККУ, оскільки матеріальної шкоди порушник не завдав через те, що не встиг реалізувати всю продукцію.

Про складність підрахування завданої шкоди, свідчить і той факт, що не завжди представники потерпілої особи з'являються в судові засідання для прийняття участі в розгляді справи, яка стосується незаконного використання їх комерційних позначень [237]. Нерідкими є ситуації, коли правовласники відмовляються від своїх претензій до виробників контрафактного товару і не прагнуть захистити свої права.

Так, в лютому 2002 р. відносно керівника однієї підпільної фірми була порушена кримінальна справа у зв'язку з тим, що, не маючи договірних відносин з правовласниками торговельних марок (PANASONIC, SONY, SAMSUNG, LG, PHILIPS, THOMPSON, FUJI, DAEWOO, GRUNDING, FUNAI,

JVC) телевізійної техніки, фірма незаконно організувала зборку і реалізацію близько 300 тис. телевізорів (щорічно) під торговельними марками вказаних фірм. В ході досудового слідства по зазначеній кримінальній справі фірми „Philips” і „Panasonic” домовилися із даною фірмою про зняття претензій і свої заяви про незаконні дії зазначеної фірми забрали. Решта правовласників відмовилася від подачі заяв в правоохоронні органи. Працівники правоохоронних органів зазначають, що в результаті байдужого ставлення правовласниками до порушень їх прав на комерційні позначення, менше 40% справ доходить до суду [238].

Крім того, зауважимо, що після внесення змін до ч. 1 ст. 477 КПК від 13 квітня 2012 р. (злочин передбачений ст. 229 КК, віднесений до злочинів, у яких кримінальне провадження здійснюється у формі приватного обвинувачення, тобто може бути розпочате слідчим, прокурором лише на підставі заяви потерпілого) збільшуються можливості правовласників для захисту їх прав та спрощується його процедура [239].

Особливої уваги потребує визначення виду і розміру шкоди, заподіяної вказаним кримінальним правопорушенням. На початку досудового розслідування слідчому потрібно враховувати, що мінімальними суспільно небезпечними наслідками злочину, передбаченого ст. 229 КК України, є заподіяння матеріальної шкоди у значному розмірі, кваліфікуючою ознакою виступає заподіяння матеріальної шкоди у великому розмірі, а особливо кваліфікуючою – заподіяння матеріальної шкоди у особливо великому розмірі. Відповідно до примітки до ст. 229 КК України матеріальна шкода вважається завданою в значному розмірі, якщо її розмір у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, у великому розмірі - якщо її розмір у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а завданою в особливо великому розмірі - якщо її розмір у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Як видно з наведених законодавчих положень, суспільно небезпечні наслідки, як обов'язкова ознака об'єктивної сторони незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару можуть полягати у заподіяння матеріальної шкоди. Важливим у цьому аспекті є визначення розміру заподіяної майнової шкоди.

Щодо визначення розміру заподіяної матеріальної шкоди при кваліфікації досліджуваних складів злочинів зазначимо на наступне: п. 5 підрозділу 1. «Особливості справляння податку на доходи фізичних осіб» Розділу XX Перехідних положень Податкового кодексу України вказує, що якщо норми інших законів містять посилання на неоподатковуваний мінімум доходів громадян (далі н.м.д.г.), то для цілей їх застосування використовується сума в розмірі 17 гривень, крім норм адміністративного та кримінального законодавства в частині кваліфікації злочинів або правопорушень, для яких сума неоподаткованого мінімуму встановлюється на рівні податкової соціальної пільги, визначеної підпунктом 169.1.1 п. 169.1 ст. 169 Розділу IV цього Кодексу для відповідного року. Абз.7 п. 1 Розділу XIX Перехідних положень Податкового кодексу України визначає, що підпункт 169.1.1 п. 169.1 ст. 169 цього Кодексу, набирає чинності з 1 січня 2016 р. До 31 грудня 2015 року податкова соціальна пільга (далі ПСП) надається в розмірі, що дорівнює 50 відсоткам розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року, – для будь-якого платника податку [240].

Дія цього положення була продовжена на 2015 та 2016 роки Законом України від 28 грудня 2014 р. «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» [241, с. 72].

Закон України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» у ст. 7 встановлює у 2016 році прожитковий мінімум для працездатних осіб з 1 січня – 1378 гривень. Фактично неоподатковуваний мінімум в частині

кваліфікації злочинів або адміністративних правопорушень до 31 грудня 2016 р. дорівнює 50 % прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого на 1 січня цього року. Таким чином, у 2016 р. неоподатковуваний мінімум доходів громадян дорівнює 689 грн. ($1378 : 2 = 689$).

Отже, під матеріальною шкодою завданою в значному розмірі потрібно розуміти заподіяння прямих збитків на суму, що перевищує 13780 грн., у великому розмірі - 137800 , а завданою в особливо великому розмірі – 689000 (у 2016 році).

Підводячи підсумок щодо характеристики кваліфікуючих ознак злочину, передбаченого ст. 229 КК України, зауважимо, що:

– спеціальним суб'єктом злочину, передбаченого ст. 229 КК України, є керівники юридичних осіб, уповноважені особи керівної та виконавчої ланки, керівники середньої виконавчої ланки, які виконують адміністративно-господарські та організаційно-розпорядчі функції, та можуть визначатися як службова особи;

– під час встановлення кримінальної відповідальності за завдану матеріальну шкоду необхідно встановлювати обсяг реалізованої контрафактної продукції, а не виробленої, і на цій основі визначати обсяг втраченої вигоди правовласником;

– визначаючи матеріальну шкоду при кваліфікації досліджуваних складів злочину потрібно враховувати, що вона визначається не в неоподатковуваних мінімумах доходів громадян, а в податковій соціальній пільзі, яка в 2016 р. становить 689 грн.

Висновки до Розділу 2:

1. Родовим об'єктом злочину, передбаченого ст. 229 КК України, є суспільні відносини у сфері суспільного виробництва, спрямовані на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність, тоді як видовий об'єкт – суспільні відносини, які виникають у процесі добросовісної економічної конкуренції суб'єктів господарювання.

Безпосереднім об'єктом досліджуваного складу злочину є суспільні відносини у сфері реалізації виключних прав фізичних і юридичних осіб на засоби індивідуалізації суб'єктів господарського обороту, товарів і послуг.

2. На сьогодні відсутнє єдино прийняте законодавче трактування поняття «знаки для товарів і послуг», а тому слід уніфікувати норми ГК України, КК України, ЦК України та Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» щодо правових засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг таким чином:

а) вилучити зі вказаних нормативно-правових актів термін «знаки для товарів і послуг», замінивши їх «торговельною маркою»;

б) абз. 4 ст. 1 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» викласти в такій редакції: торговельна марка – це будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами та зареєстроване у порядку, відповідному до законодавства. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів»;

в) назву ст. 229 КК України викласти у такій редакції: «Незаконне використання торговельної марки, комерційного (фірмового) найменування, географічного зазначення походження товару».

3. За своєю суттю склад злочину, передбаченого ст. 229 КК України, відноситься до матеріального, де об'єктивна сторона передбачає настання

суспільно шкідливих наслідків у вигляді матеріальної шкоди у значному розмірі у результаті неправомірних дій – незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування та кваліфікованого зазначення походження товару.

4. З метою належної кваліфікації незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування та кваліфікованого зазначення походження товару, а також визначення повноти завданої матеріальної шкоди суб'єктам господарювання–володільцям порушеного права інтелектуальної власності, необхідний комплексний підхід з боку правоохоронних органів. Зокрема, важливим є призначення комплексної експертизи після порушення кримінального провадження по факту незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування та кваліфікованого зазначення походження товару, серед яких основні такі: експертиза у сфері інтелектуальної власності; економічна експертиза; товарознавча експертиза та ін.

5. Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 229 КК України, є будь-яка фізична осудна особа (громадянин України, іноземець або особа без громадянства), яка незаконно використовує знаки для товарів і послуг, фірмове найменування, кваліфіковане зазначення походження товару, та якій на момент вчинення злочину виповнилося шістнадцять років.

Класифікувати суб'єктів злочину можна за такими групуєчими ознаками: за предметом злочину; за повторюваністю протиправних дій; за розміром завданої матеріальної шкоди; за рівнем співучасті; за наявністю службових повноважень.

6. Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 229 КК України, виражається у вигляді умисних дій, направлених на незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, або інше порушення права на ці об'єкти з метою отримання прибутку, погіршення ділової репутації конкурентів тощо.

7. Виходячи з конструкції та змісту ст. 229 КК України, кваліфікуючими ознаками незаконного використання знаку для товарів і послуг, фірмового

найменування, кваліфікованого зазначення походження товару є вчинення злочинного діяння: а) повторно; б) за попередньою змовою групою осіб; в) службовою особою з використанням службового становища; г) організованою групою; д) завдало матеріальної шкоди у великому розмірі або особливо великому розмірі.

РОЗДІЛ 3.
ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ НЕЗАКОННОГО
ВИКОРИСТАННЯ ЗНАКА ДЛЯ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ, ФІРМОВОГО
НАЙМЕНУВАННЯ, КВАЛІФІКОВАНОГО ЗАЗНАЧЕННЯ
ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРУ ТА ПОКАРАННЯ ЗА ЦЕЙ ЗЛОЧИН

3.1. Особливості кваліфікації незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару

Кваліфікацією злочинів визнається встановлення і юридичне закріплення відповідності між фактичними ознаками вчиненого діяння і ознаками складу злочину, передбаченого кримінальним законом, а також іншими нормативно-правовими актами, посилення на які містяться в бланкетній диспозиції статей Особливої частини кримінального закону [242, с. 21; 243, с. 18; 244, с. 34]. Відразу відмітимо некоректність, на погляд Н. Ярмиш, виразу «кваліфікація злочинів», виходячи з того, що тільки кримінальний закон визначає, яке суспільно-небезпечна діяння визначається злочином. Вона вказує, що кваліфікації підлягає суспільно небезпечне діяння, коли існує припущення, що воно може підпадати під дію Кримінального кодексу України, а не «злочин» [245, с. 53].

Сьогодні в Україні прослідковується збільшення частки злочинів у сфері порушення прав суб'єктів господарювання на комерційні позначення, що є об'єктами права інтелектуальної власності. У зв'язку з цим, актуальним є дослідження особливостей кваліфікації незаконного використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару для подальшого здійснення їх кримінально-правової оцінки та забезпечення правового прийняття рішень, пов'язаних із притягненням осіб, визнаних винними у вчиненні протиправних діянь до відповідальності.

З нашого погляду, в межах кримінально-правової кваліфікації незаконного використання знака для товарів та послуг, кваліфікованого зазначення походження товару можна прослідкувати особливості, які стосуються об'єктивних та суб'єктивних ознак досліджуваного злочину.

Особливості кримінально-правової кваліфікації незаконного використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару за об'єктивними ознаками. Ознаками об'єктивного характеру злочину є ознаки його об'єкта і об'єктивної сторони, що складає собою систему із внутрішньою структурою, яка допомагає визначати небезпечне діяння як злочинне [246, с. 13]. Об'єктивна сторона злочинів у сфері інтелектуальної власності припускає встановлення обставин, пов'язаних із зовнішнім впливом протиправної поведінки особи. Н.Ф. Кузнецова вірно зазначає, що без об'єкту злочину не може бути злочину [247, с. 198]. Тому, якщо певна дія завдала шкоди, але не створила загрози щодо заподіяння шкоди охоронюваним кримінальним законом правам особи, то вона не може визначатися злочинним діянням.

Об'єктом даного злочину, згідно кримінального законодавства України, є конкретні суспільні відносини, що складаються в межах діяльності господарського характеру. Вкажемо, що в науковій думці існують визначення як основного, так і безпосереднього об'єкту, а також додаткового безпосереднього об'єкту цього злочину.

Безпосередній об'єкт злочину, який посягає на позначення комерційного характеру, спрямований на широке коло суспільних відносин, а саме: відносини за суспільним спрямуванням у вигляді виключних прав на комерційні позначення, що забезпечують охорону рівності виробників та свободу конкуренції під час здійснення комерційної діяльності, суспільні відносини у вигляді інтересів користувачів та ділової репутації виробників товарів і послуг [132, с. 99].

У теорії кримінального права йде постійна дискусія з приводу загальної спрямованості дії, що охоплюється терміном «незаконне використання». Вона

достатньо викладена в фаховій літературі С.В. Лісуновим, який зазначає, що незаконним є таке використання знака для товару чи послуг, яке здійснюється без дозволу власника свідоцтва; фірмового найменування – без дозволу уповноваженої особи, що може призвести до змішування з діяльністю іншого суб'єкта господарювання; кваліфікованого зазначення походження товару – особою, яка не має відповідного свідоцтва, товар не походить із цього географічного місця, використання вводить в оману споживачів щодо його особливостей, використання як видової назви [248, с. 66-67].

Суспільна небезпека проявляється через порушення гарантійних зобов'язань у сфері законодавства з приводу незаконного використання комерційних позначень [249, с. 224]. Об'єктивна сторона злочину, включає альтернативні діяння і обумовлюється двома складовими, а саме: незаконним використанням та умисним порушенням прав на знак для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару. З огляду на це, П.С. Берзін підкреслює, що законодавець пов'язує відповідальність за вчинення злочину, передбаченого ст. 229 КК України, саме з комплексом діянь, які мають розглядатись в певних межах за такими напрямками: 1) незаконне використання: а) знака для товарів і послуг (торговельної марки); б) фірмового найменування; в) кваліфікованого зазначення походження товару; 2) порушення прав на: а) даний знак (марку); б) фірмове найменування; в) кваліфіковане зазначення [121, с. 18]. Ми погоджуємось з даним поділом на рівні законодавства, і зауважимо, що саме його підтримують більшість фахівців.

Зазначимо, що злочин передбачений ст. 229 КК України є злочином з матеріальним складом; як його обов'язкова ознака передбачені суспільно небезпечні наслідки у виді матеріальної шкоди [250, с. 136]. Необхідним є встановлення причинного зв'язку між самим діянням і суспільно небезпечними наслідками, що настали.

З огляду на вищевикладене та попередньо зазначене у підрозділі 2.1., структуруємо особливості кваліфікації незаконного використання знака для

товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, таким чином:

– безпосереднім об'єктом злочину є суспільні відносини у сфері використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару;

– додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом злочину є суспільні відносини у сфері реалізації виключних прав фізичних і юридичних осіб на комерційні позначення;

– факультативні ознаки об'єктивної сторони складу злочину у сфері незаконного використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, знаходять свій прояв через місце, спосіб, засоби та обстановку вчинення злочину;

– наявність матеріального характеру шкоди та причинного зв'язку між винним діянням та його наслідками при вчиненні дій, передбачених у диспозиції досліджуваних кримінально-правових норм;

– при кваліфікації доцільним є проведення комплексної експертизи в межах кримінального провадження у питанні комерційних позначень.

Підсумовуючи проведений аналіз особливостей кримінально-правової кваліфікації за об'єктивними ознаками щодо незаконного використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, варто зазначити, що надання відповідної кримінально-правової оцінки завжди передбачає встановлення наявності суспільно небезпечної дії у незаконному використанні комерційних позначень, що має низку підстав, настання яких, на жаль, не завжди можна підтвердити доказами.

Особливості кримінально-правової кваліфікації незаконного використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару за суб'єктивними ознаками.

Визначення суб'єкта та суб'єктивної сторони досліджуваного злочину, їх ознак при кваліфікації є досить суперечливими, і має низку проблемних

аспектів у правозастосовній діяльності правоохоронних органів та суду [251, с. 325].

Так, суб'єкт незаконного використання комерційних позначень, передбачений кримінальним законодавством, може бути як загальним, так і спеціальним суб'єктом [121, с. 22]. Разом з тим, суб'єктивна сторона досліджуваного складу злочину характеризуються як прямим, так і не прямим умислом [252, с. 22; 253, с.]. У свою чергу, наслідки, які проявляються у вигляді матеріальної шкоди в значному розмірі можуть бути як умисними, так і необережними, що потрібно враховувати в межах кваліфікації незаконного використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару.

Досліджуючи суб'єктивні ознаки зазначеного складу злочину, що відіграють вирішальну роль в оцінці протиправного діяння та особи, яка його вчинила, варто:

- визначати мотивацію внутрішнього спрямування людини, яка зважилася на вчинення злочину;
- розкрити інтелектуальний і вольовий моменти її поведінки, щоб визначити форму вини, мотиви й мету, психічний стан, а також відношення до негативних наслідків.

Незначна кількість осіб, що порушили закон, вказують на мотиви, внутрішні спонукання, муєті, до якої вони прагнули у момент вчинення злочину. З огляду на це, характеристика особи, її психічний стан, посадове становище, мають суттєве значення для кваліфікації незаконного використання товарного знака, фірмового найменування та кваліфікованого зазначення походження товару.

Практика показує, що зазначений злочин в основному вчиняється за непрямым умислом, у разі, якщо винний, незаконно використовуючи чужий товарний знак, фірмове найменування чи кваліфіковане зазначення походження товару, свідомо допускає заподіяння шкоди або відноситься до цього байдуже. Між тим, якщо винна особа розуміла вартісний характер відповідних засобів

індивідуалізації комерційних позначень і мала відповідне вольове відношення до цього факту, то вона діяла з прямим умислом [254, с. 213]. Можна також погодитися про наявність прямого умислу при неодноразовому незаконному використанні товарного знака, фірмового найменування чи кваліфікованого зазначення походження товару.

З огляду на викладене у попередніх підрозділах, виділяємо низку особливостей кримінально-правової кваліфікації за суб'єктивними ознаками злочину в питанні незаконного використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, а саме:

- суб'єктом злочину є фізична осудна особа, якій притаманні соціальні властивості, та вік зумовлений кримінальним законодавством;
- суб'єкт цього злочину класифікується на загальний та спеціальний;
- діяння, яке утворює злочин в даній сфері вчиняється з умисною формою вини, що може розглядатись через прямий та непрямий умисел;
- ставлення до наслідків може бути необережним – наявність змішаної форми вини;

необхідним є встановлення та застосування за цей злочин заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб.

З метою здійснення належної кваліфікації злочинного діяння, передбаченого ст. 229 КК України необхідне ретельне і повне відмежування незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару від суміжних складів злочинів. Окрім того, не менш важливим є вирішення питання щодо кваліфікації за сукупністю цих злочинів.

Насамперед, акцентуємо увагу на шахрайстві – заволодінні чужим майном або придбанні права на майно шляхом обману чи зловживання довірою (ст. 190 КК України), а також заподіянні майнової шкоди шляхом обману або зловживанні довірою (ст. 192 КК України). Так, фактично за своєю суттю використання чужих засобів індивідуалізації учасників господарського

обороту, товарів і послуг переслідує мету введення споживачів контрафактної продукції, наданих послуг, проведених робіт в оману, зокрема, зловживаючи довірою, з корисливих мотивів. При цьому дійсним власникам об'єктів інтелектуальної власності заподіюється майнова шкода (реальні збитки чи упущена вигода). Таким чином, проаналізуємо вказані склади правопорушень, визначивши їхні суттєві відмінності.

Шахрайство та заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою є подібними, однак дещо різними за своїм юридичним складом, злочинами. Саме тому вони містяться в окремих статтях Особливої частини КК України. Перше вказане кримінальне правопорушення з об'єктивної сторони передбачає протиправне безповоротне вилучення майна (державної, комунальної або приватної власності) у законного власника, а також набуті права на нього, натомість друге – не передбачає такого вилучення, а винна особа отримує матеріальну вигоду лише у результаті використання чужого майна, а також грошових коштів, які потерпіла особа мала сплатити суб'єктам господарювання різної форми власності за надані їй послуги, проведені роботи тощо.

Загалом же заподіянням майнової шкоди, відповідальність за яке передбачена ст. 192 КК України, охоплюються випадки: незаконного використання чужого майна чи грошових коштів, в результаті чого потерпіла сторона, будучи позбавленою можливості використовувати майно чи кошти у власних інтересах, зазнає майнової шкоди у формі упущеної вигоди; неправомірного неповернення чи несвоєчасного повернення власнику майна чи грошових коштів, що позбавляє власника можливості використовувати їх за власним розсудом і отримати певний дохід; ухилення від сплати обов'язкових платежів, в результаті чого держава не отримує належних грошових надходжень; отримання майна чи грошових коштів з використанням при цьому пільг, на які винна особа не мала права; звернення особою, яка перебуває на службі, на свою користь або користь інших осіб грошових коштів, які є платою за отримані громадянами чи організаціями послуги [167, с. 526-527].

Отож, заподіяння майнової шкоди може відбуватися в таких формах: 1) незаконне використання чужого майна; 2) незаконне використання чужих грошових коштів, які мають надійти до власника; 3) ухилення від сплати обов'язкових платежів; 4) отримання майна чи грошових коштів з використанням при цьому пільг, на які винна особа не мала права.

На доречне зауваження С.В. Головкина, майно, як предмет шахрайства, що має матеріальну природу, наділене властивістю економічної вартості та для винного є чужим. Водночас матеріальні об'єкти, гроші, цінні папери можуть мобільно трансформуватися одні в одну. Таким чином, з метою можливості визнання цінності предметом злочину, необхідно довести, що саме шляхом впливу на цінність або з приводу неї вчиняється злочин [255, с. 7-8].

За своєю конструкцією склад злочину, передбачений ст. 192 КК України, є матеріальним. Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього злочину є настання в результаті його вчинення значної майнової шкоди, що у п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. М.І. Панов та С.О. Харитонов вказують, що особливістю суспільно небезпечних наслідків цього злочину є те, що майнову шкоду становлять не лише прямі збитки власника майна, а й не одержані власником кошти. За вказаною ознакою цей злочин відрізняється від інших корисливих злочинів проти власності, при вчиненні яких завжди має місце пряма дійсна матеріальна шкода, пов'язана із фактичним зменшенням майнового фонду власника в результаті вилучення з нього майна [141, с. 141-144].

Способами вчинення злочинів, передбачених ст. 190 та 192 КК України, є обман або зловживання довірою. Обман як акт людської діяльності – це свідоме введення будь-кого в оману; неправдиві слова або дії; неправда, що видається за істину й т.п. [256, с. 465]. Він має дві ознаки, по-перше, обов'язково передбачає як суб'єкта впливу, так і об'єкта – особи, яка вводиться в оману. Й по-друге, переважно виражається у формі навмисних дій. Г.М. Борзенков підкреслював, що обман у загальному розумінні не відрізняється від

шахрайського, визначаючись як «викривлення істини або замовчування щодо істини» [257, с. 28-30].

Отже, обман як спосіб шахрайства – це введення в оману потерпілого чи власника майна способом повідомлення йому неправдивих відомостей або приховування певних обставин з метою викликати у потерпілого впевненість про вигідність або обов'язковість передачі майна чи права на майно [258, с. 250].

У першому випадку шахрайство вчинюється в активній формі шляхом дезінформації потерпілого, де має місце спотворення істини, що викликало у останнього неправильне уявлення про ті чи інші факти, обставини тощо, у другому – в пасивній формі шляхом замовчування істини, неповідомлення потерпілому відомостей про обставини, знання яких істотно вплинуло б на поведінку останнього не на користь шахрая. Обман можливий щодо фактів, які відносяться до минулого, теперішнього або майбутнього.

Окрім того, обман при шахрайстві може мати місце стосовно дійсних намірів винного (наприклад, взяття в борг річ з метою не повертати її); предмета, його ціни, кількості, якості (наприклад, продаж приватним особам неповного комплекту товару за повну його вартість, реалізація виробів із кольорового металу під виглядом коштовності із золота); особи, її службового чи громадського становища, фаху; стосовно фактів (посилання на неіснуючі факти, перекручення дійсних, неповідомлення про існування певних фактів) [148, с. 356].

Таким чином, за будь-якої форми обману має місце запевнення або замовчування щодо обставин, пов'язаних із потерпілим, що створює в останнього хибне уявлення про такі обставини. З урахуванням вищевикладеного маємо підтримати думку О.О. Семенюка та О.В. Смаглока, що обман охоплює собою різноманітні прийоми з боку винного, за допомогою яких можна викликати помилку потерпілого з приводу тих або інших фактів або обставин. За своєю сутністю обман може виражатися: у спотворенні істини; у перекручуванні фактів, подій і обставин; у фальсифікації товарів або

предметів. Обман характеризується і тим, що він створює неправильне уявлення про події, факти або обставини, що відбувалися у минулому, дійсному або майбутньому [259, с. 183-192].

Зловживання довірою є другим способом вчинення шахрайства, що у загальних рисах передбачає несумлінне використання довіри потерпілого чи володаря майна з метою заволодіння їхнім майном чи грошима. Наприклад, отримання авансу за майбутнє виконання роботи, надання послуг, поставку продукції тощо. Таким чином, погоджуємося з С.С. Чернявським, що зловживання довірою – це введення в оману стосовно справжніх намірів і мети злочинця [260, с. 25].

У спеціальній юридичній літературі звертається увага на те, що зловживання довірою у складі шахрайства є способом заволодіння будь-яким майном, а при посяганні на приватну власність також і як спосіб набуття права власності на майно чи інших благ майнового характеру. Окрім того, зловживання довірою зачасти зустрічається у поєднанні з обманом. Зазвичай злочинець намагається спершу завоювати довіру жертви, щоб легше було вчиняти обман [257, с. 67].

Поширеною формою обману та зловживання довірою є використання підроблених документів (бланків, друку, посвідчень особи й т.п.). У цьому випадку виникає проблема співвідношення шахрайства з такими злочинами, як службове підроблення (ст. 366 КК України), а також підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збут, а також використання підроблених документів, печаток, штампів (ст. 358 КК України).

Саме по собі використання підроблених документів для заволодіння майном або правом на майно є способом шахрайського обману, тому входить до об'єктивної сторони шахрайства й не підлягає самостійній кримінально-правовій оцінці. У зв'язку з цим склад шахрайства і злочин, передбачений ст. 358 КК України, співвідносяться між собою як ціле і частина, при цьому цілим виступає шахрайство, а в якості частини – використання підроблених документів. Інше питання – виготовлення підроблених документів, за якого

воно не охоплюється складом шахрайства і підлягає самостійній кваліфікації по ст. 358 КК України або по ст. 366 КК України.

Разом із тим, шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, має кваліфікуватися за ч. 3 ст.190 КК України і додаткової кваліфікації не потребує [261].

Суб'єктивні ознаки складів злочинів, передбачених ст. 190, 192 КК України, характеризуються суб'єктивною стороною – прямим умислом із корисливим мотивом, а також суб'єктом злочину – фізичною осудною особою, яка на момент вчинення злочину досягла 16 років.

На підставі проведеного аналізу, слід зробити висновок, що основний критерій розмежування юридичних складів незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару від шахрайства та заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживанні довірою полягає у характеристиці об'єктивної сторони злочину, зокрема, його предмета. Так, предметом злочину, передбаченого ст. 190 КК України, може бути чуже майно, а також право власності на нього; ст. 192 КК України: майно різної форми власності; грошові кошти, які мають надійти до державних, комунальних чи приватних підприємств, установ, організацій – розпорядників коштів. Разом з тим, предметом злочину, передбаченого ст. 229 КК України є знак для товарів і послуг, фірмове найменування, кваліфіковане зазначення походження товару.

Окрім того, вказані злочини різняться за об'єктивною стороною складу злочину, наприклад, шахрайство полягає у заволодінні чужим майном або придбанні права на майно, заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживанні довірою – незаконне використання чужого майна або грошових коштів. У даному контексті зауважимо, що засоби індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг не є майном, виступаючи об'єктами інтелектуальної власності.

Кінець XX ст. – перше десятиліття XXI ст. у світі охарактеризувалися інтенсивним розвитком інформаційних технологій в усіх сферах державної

діяльності, економіці тощо. Україна теж активно розпочала використовувати міжнародні комп'ютерні системи та обчислювальні мережі. Комп'ютеризація суспільства призвела до появи нових злочинів – правопорушень у сфері використання електронно-обчислювальних систем [258, с. 501].

Не стало виключенням факти незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару у вигляді доменних імен в мережі Інтернет. Під останніми згідно Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» розуміють ім'я, що використовується для адресації комп'ютерів і ресурсів в Інтернеті.

Отож, у першу чергу, потребує відмежування досліджуваного злочину від несанкціонованого втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку (ст. 361 КК України), яке відноситься до так званих «комп'ютерних злочинів». Зокрема, М.В. Салтевський зазначає, що до них відноситься протиправне використання персональних комп'ютерів, програмних засобів, технологій і комунікативних систем зв'язку в корисливих злочинних цілях. Засобом вчинення комп'ютерного злочину слугують комп'ютер, засоби зв'язку і програмні засоби для забезпечення їх працездатності [262, с. 28].

Під комп'ютерним злочином В.В. Бут та М.В. Гуцалюк розуміють суспільно небезпечну діяльність чи бездіяльність, яка здійснюється з використанням сучасних інформаційних технологій і засобів комп'ютерної техніки з метою спричинити збитки майновим чи суспільним інтересам держави, підприємств, відомств, організацій, кооперативів, громадським формуванням і громадянам, а також правам особистості [263, с. 84].

Загалом, під комп'ютерною злочинністю розуміють передбачену законом суспільно небезпечну дію, що посягає на право власників або користувачів інформаційних технологій своєчасно одержувати достовірну інформацію та захист цієї інформації від впливу з боку комп'ютерних злочинців [264, с. 78].

Різноманітність наукових позицій щодо сутності комп'ютерних злочинів зумовлюють виокремлення двох підходів. Згідно першого під ними потрібно розуміти протиправні діяння, де електронно-обчислювальна техніка виступає або об'єктом, або знаряддям злочинного посягання. У відповідності з другим, об'єктом посягання комп'ютерних злочинів є інформація, що обробляється в комп'ютерній мережі. До предметів цих злочинів варто віднести:

1) електронно-обчислювальна машина – комп'ютер-комплекс технічних засобів, призначених для автоматичної обробки інформації в процесі вирішення обчислювальних та інформаційних задач;

2) автоматизовані комп'ютерні системи – сукупність взаємопов'язаних ЕОМ, периферійного обладнання та програмного забезпечення, призначених для автоматизації прийому, зберігання, обробки, пошуку і видачі інформації споживачам;

3) комп'ютерні мережі – з'єднання декількох комп'ютерів і комп'ютерних систем, що взаємопов'язані і розташовані на фіксованій території та орієнтовані на колективне використання загальномережових ресурсів;

4) носії комп'ютерної інформації – фізичні об'єкти, машинні носії, призначені для постійного зберігання, перенесення і обробки комп'ютерної інформації;

5) комп'ютерна інформація – це текстова, цифрова, графічна чи інша інформація про осіб, предмети, події, яка існує в електронному виді, зберігається на відповідних електронних носіях і може використовуватися, оброблятися або змінюватися за допомогою ЕОМ [141, с. 385].

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 361 КК України, проявляється у формі незаконного втручання у роботу ЕОМ, їх систем чи комп'ютерних мереж, що призвело до перекручення чи знищення комп'ютерної інформації або носіїв такої інформації, а також розповсюдження комп'ютерного вірусу. Водночас суб'єкт злочину загальний, який може вчиняти злочинні діяння лише з умислом (прямим або непрямим).

З вищевикладеного можемо зробити висновок, що протиправне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів, послуг – доменних імен у мережі Інтернет, шляхом незаконного втручання в роботу ЕОМ, систем і комп'ютерних мереж, не охоплюється ст. 229 КК України. Дане кримінальне правопорушення потрібно кваліфікувати за ст. 361 КК України, виходячи зі специфіки обстановки вчинення злочину – виключно мережі Інтернет, а також предметів злочинного посягання: електронно-обчислювальні машини; автоматизовані комп'ютерні системи; комп'ютерні мережі; носії комп'ютерної інформації; комп'ютерна інформація.

Однією із кваліфікуючих ознак незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару є вчинення злочинного діяння службовою особою із використанням службового становища (ч. 3 ст. 229 КК України), а тому у значній мірі юридичні ознаки цього складу злочину подібні до зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України) та зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 364-1 КК України). Дані злочини можна кваліфікувати як окремо, так і за сукупністю зі ст. 229 КК України.

Так, межею розмежування для зловживання владою або службовим становищем є його об'єкт – суспільні відносини у сфері службової діяльності, а також обов'язкові шкідливі наслідки – спричинення істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб. Для зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми – мета злочинного посягання (неправомірна вигода у вигляді грошових кошів або іншого майна, переваг, пільг, послуг, нематеріальних активів, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав).

Разом з тим, злочинне діяння, передбачене ч. 3 ст. 229 КК України, можна кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 364 КК України або ст. 364-1 КК України у певних випадках. Наприклад, службова особа після незаконного використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів, послуг, намагається приховати цей злочин, надалі зловживаючи владою або службовим становищем.

3.2. Особливості покарання за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару

У сучасних ринкових відносинах суб'єкти господарювання здійснюють свою діяльність в умовах жорсткої конкуренції. Держава в особі уповноважених органів забезпечує ефективне правове регулювання господарських відносин. Законодавчий орган створює нормативно-правову базу для функціонування господарського сектору, а виконавча влада здійснює контроль та реалізацію державної політики у цій сфері. Враховуючи той факт, що господарюючі суб'єкти з метою збільшення прибутку використовують різноманітні правові та неправові засоби економічної боротьби, актуальним на даний момент є дослідження міри відповідальності за правопорушення, які стосуються даної сфери. Інститут індивідуалізації суб'єктів господарювання виник нещодавно та набуває все більшої популярності в конкурентних умовах. Однак, варто зазначити, що існує чимала кількість недобросовісних осіб, які використовують чуже «ім'я» чи найменування з метою незаконного збагачення. Саме тому, держава приймає рішучі заходи щодо регулювання та коригування

поведінки зазначених осіб. У зв'язку з цим, законодавчо було встановлено відповідальність за незаконне використання чужих об'єктів інтелектуальної власності в декількох галузях національної правової системи. Однак, тематикою нашого дослідження є виключно кримінальна відповідальність як засіб реагування держави на протиправні суспільно-небезпечні діяння фізичних та юридичних осіб.

Як було згадано вище, суб'єкти застосовують засоби індивідуалізації, які направлені на вирізнення певних підприємств, установ, організацій з-поміж один одного. Сучасні тенденції надають змогу зробити висновок про те, що найбільшої популярності серед усіх інших засобів вирізнення суб'єктів господарювання мають такі, як знаки для товарів та послуг, фірмові найменування, а також кваліфіковане зазначення походження товарів. В Україні здійснюється всебічний захист широкого кола прав інтелектуальної власності, зокрема щодо зазначених об'єктів. Однак, найважливішим засобом захисту прав та законних інтересів учасників господарських правовідносин є можливість притягнення винних у незаконному використанні об'єктів інтелектуальної власності осіб до кримінальної відповідальності.

Встановлення згаданого виду відповідальності щодо незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмових найменувань, а також кваліфікованих зазначень походження товарів є необхідною умовою для здійснення ефективного правового регулювання даної сфери. Особи, що вчиняють кримінально карані діяння у згаданій галузі підлягають притягненню до кримінальної відповідальності та державному осуду з метою застереження усіх інших учасників господарських правовідносин, а також для недопущення збагачення за рахунок використання чужих прав інтелектуальної власності. У зв'язку з вищезазначеними положеннями, необхідним є комплексне дослідження характерних особливостей кримінальної відповідальності у сфері незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмових найменувань, а також щодо кваліфікованих зазначень походження товарів.

Теоретико-правовий аналіз зазначеної сфери надасть змогу висвітлити усі основні аспекти притягнення до відповідальності за дане правопорушення, а також забезпечить створення підґрунтя для подальших досліджень. Наукове вивчення особливостей кримінальної відповідальності за даний злочин важливе, оскільки його результати нададуть змогу виявити якісні характеристики захисту права інтелектуальної власності на торгові знаки, фірмові найменування та кваліфіковані зазначення походження товарів. Потреба у такому дослідженні зумовлена інтеграційними процесами України і визначення особливих рис створить підґрунтя для запозичення зарубіжними державами національного досвіду у правовому регулюванні даної сфери. Даний науковий аналіз здійснить вагомий вплив на систему теоретико-практичних знань у галузі кримінального права та удосконалив праворозуміння зазначеної сфери. Вивчення покарання за цей злочин допоможе встановити певні характеристики даного правового інституту та стане підґрунтям для подальшого удосконалення правового регулювання у цій сфері.

Отже, переходячи безпосередньо до тематики дослідження необхідно вказати, що злочин «Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування та кваліфікованого зазначення походження товару» має свої характерні риси, які виділяють його з-поміж інших кримінальних правопорушень. Більше того, покарання, які застосовуються до винних осіб також мають свої властивості.

Правова норма, яка закріплює кримінальну відповідальність за протиправне діяння у сфері незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування та кваліфікованого зазначення походження товару встановлюється ст. 229 Кримінального кодексу України. Варто зазначити, що диспозиція зазначеної статті є недосконалою, оскільки не містить у собі конкретних ознак, що саме являється незаконним використанням зазначених об'єктів [265, с. 68]. Використання формулювань, які різняться із цивільним та господарським законодавством є вагомим недоліком, оскільки, не дивлячись на ідентичний зміст, диференціація визначень у нормативно-

правових актах свідчить про відсутність системності та розгалуженість національного законодавства.

Переходячи безпосередньо до аналізу покарання, передбаченого у ч. 1 ст. 229 Кримінального кодексу України необхідно вказати на те, що дана норма передбачає такі види покарань:

- штраф у розмірі від 1000 до 2000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- конфіскація продукції, на якій зображено незаконно використанні знаки для товарів та послуг, фірмові найменування або кваліфіковані зазначення походження товару, а також засобів, з допомогою яких її було виготовлено.

Отже, можна спостерігати нормативно-правове закріплення справедливих, адекватних вчинюваному злочину, видів покарань. Дані санкції є менш суворими ніж обмеження та позбавлення волі, однак вони також в змозі забезпечити реалізацію виховної функції, яка здійснюється державними органами.

Між тим, 84 % респондентів вважають доцільним внесення змін та доповнень до санкцій норм про незаконне використання знака для товарів та послуг, фірмових найменувань або кваліфікованого зазначення походження товару, спрямованих на врегулювання їх меж (див. Додаток А).

Тут варто звернути увагу на наступний аспект. Сьогодні згідно ч. 1 ст. 229 КК України штраф на злочинця накладається у розмірі від однієї тисячі до двох тисяч н.м.д.г., тобто від 17 000 до 34 000 грн. Зауважимо, що розмір штрафу у ст. 229 КК України не змінювався з моменту набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» від 15.11.2011 року. У цьому контексті можна зробити висновок, що злочинець на своїй протиправній діяльності може ще й заробляти, оскільки розмір штрафу до 3 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян не прив'язаний до розміру нанесеної майнової шкоди. Нагадаємо, якщо санкція

хоча і передбачає основне покарання у виді штрафу, але у межах до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, застосування ч. 2 ст. 53 КК України виключається, навіть коли в результаті вчинення злочину було заподіяно майнову шкоду або внаслідок цього злочину винний отримав незаконний дохід [266, с. 215].

Теоретично у 2012 році максимальний розмір штрафу (до 34 000 грн.) при максимально можливій матеріальній шкоді у значному розмірі (до 107 300 грн.) був у 3,2 рази меншим за шкоду; у 2013 році – у 3,4 рази меншим за шкоду; у 2014-2016 роках – у 3,6 рази меншим за шкоду.

Враховуючи все вище зазначене, вважаємо необхідним у майбутньому внести зміни до санкції ч. 1 ст. 229 КК України у частині збільшення розміру штрафу як основного покарання до 3 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, оскільки, як доводять представлені розрахунки, максимальний розмір штрафу є в рази меншим за максимальний розмір матеріальної шкоди у значному розмірі (підтримують пропозицію 62 % з усіх опитаних). Тим більше це є вкрай необхідним, оскільки санкція ч. 1 ст. 229 КК України не є альтернативною, тобто іншого більш тяжкого покарання не передбачено.

Нагадаємо, що при визначенні розміру штрафу за ч. 2 і ч. 3 ст. 229 КК України суд керується положенням ч. 2 ст. 53 КК України, яке передбачає, що за вчинення злочину, за який передбачене основне покарання у виді штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, розмір штрафу не може бути меншим за розмір майнової шкоди, завданої злочином, або отриманого внаслідок вчинення злочину доходу, незалежно від граничного розміру штрафу, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК України. Винятком з цього правила є наступне положення: у разі вчинення злочину у співчасті і роль виконавця (співвиконавця), підбурювача або пособника у його вчиненні є незначною, суд може призначити таким особам покарання у виді штрафу в розмірі, передбаченому санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини

КК України, без урахування розміру майнової шкоди, завданої злочиним, або отриманого внаслідок вчинення злочину доходу.

Як зазначає Л. О. Мостепанюк, застосування штрафу як одного з основних видів покарання часом має беззаперечні переваги у порівнянні позбавленням волі на певний строк [267, с. 412]. Варто погодитися з позицією науковця. Менш суворий характер даного виду покарання надає винній особі можливість зрозуміти, що держава надає їй шанс виправити своє ставлення до вчинюваного кримінально-караного діяння та стати на шлях правослухняності.

Щодо конфіскації, то доцільно було б зазначити, що конфіскація доходів, отриманих від злочинів, має кілька позитивних ефектів: запобіжний, оскільки отримання економічної вигоди є основною причиною більшості злочинів, конфіскація також запобігає проникненню нелегальних доходів у легальну економіку, усуває засоби вчинення майбутніх злочинів, допомагає економічно знешкоджувати керівництво кримінальної організації, підтримує верховенство права та моральні принципи, згідно з якими ніхто не може збагачуватись у протиправний спосіб [268]. Даний захід застосовується виключно державою та за виключним переліком умов. Така імперативність застосування конфіскації пов'язана, в першу чергу, з конституційно-закріпленими основними засадами щодо недопущення позбавлення громадян права власності. Застосування конфіскації до злочинних організацій забезпечує підрив їх організації, створюючи розгалуженість і, таким чином, зводячи ефективність діяльності злочинних груп до нуля.

Таким чином, розглянутий аналіз основних аспектів досліджуваного злочину, зокрема його складу, передбаченого ч. 1, ст. 229 КК України, а також санкцій за дане кримінально-каране діяння надає змогу зробити висновок про його особливість, що проявляється не тільки у кримінально-правовій кваліфікації, а й у застосовуваних заходах державного примусу.

Розглядаючи другий склад злочину, передбаченого ч. 2 ст. 229 КК України, а саме ті самі дії (незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, або

інше умисне порушення права на ці об'єкти), якщо вони вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або завдали матеріальної шкоди у великому розмірі варто зауважити, що таке кримінальне правопорушення містить санкцію, яка є більш суворою, ніж попередньо визначений склад злочину. Даний склад кримінального правопорушення передбачає наступні санкції:

- штраф від 3000 до 10000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- конфіскація продукції на якій зображено незаконно використанні знаки для товарів та послуг, фірмові найменування або кваліфіковані зазначення походження товару, а також засобів, з допомогою яких її було виготовлено.

Як можна побачити, межі розміру штрафу є набагато більшими, ніж передбачені у частині 1 вищезгаданої статті. Це пояснюється тим фактом, що злочини, передбачені даною правовою нормою вчинюються організованим об'єднанням, або вчинюються повторно. Такі чинники безумовно являються передумовами для посилення кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, комерційних найменувань або кваліфікованих зазначень походження товарів.

За С. Д. Шапченко діяльність організованої групи осіб розглядається як єдине ціле, не дивлячись на можливу диференціацію функцій їх учасників. Група осіб, на думку вченого, може визначатись як колективний суб'єкт вчинюваного кримінального правопорушення. Тобто, фактично, враховуючи думку науковця, група осіб становить собою самостійний суб'єкт злочину [269, с. 17]. Вважаємо зазначену наукову позицію доцільною та хочемо зауважити, що, в першу чергу, кваліфікація незаконного використання досліджуваних об'єктів права інтелектуальної власності групою осіб має здійснюватися шляхом визначення даної групи як цілого суб'єкта, оскільки такі учасники кримінальних правопорушень зазвичай мають однакове ставлення до вчинюваного злочину, тобто однакову суб'єктивну сторону.

Вищенаведені покарання, передбачені ч. 2 ст. 229 КК України є необхідними, не тільки з метою припинення протиправного діяння, а й задля запобігання виникнення нових. Такі заходи, які характеризуються державним примусом, здійснюють превентивну функцію і направлені на підвищення правомірності поведінки усіх громадян, а також суб'єктів господарської діяльності.

Як відзначає М. Г. Корабель, покарання повинно відповідати тяжкості вчиненого злочину, бути справедливим і достатнім для виправлення засудженого та запобігання вчинення нових злочинів [270, с. 80-81]. Оскільки вчинення незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмових найменувань та кваліфікованих зазначень походження товарів здійснюється, у межах досліджуваного складу злочину, групою осіб, то такий злочин характеризується високим ступенем організованості, а також серйозністю наслідків. Саме тому, систему покарань, визначена у даній частині є більш суворою ніж у попередній.

Є. Є. Демидова встановлює, що конфіскація майна є ефективним засобом протидії злочинності. Призначення конфіскації майна за вчинення тяжких та особливо тяжких корисливих злочинів, повинно впливати на свідомість осіб, шляхом усвідомлення можливості обмежень права власності в разі вчинення злочину. Що суттєво зменшує рівень вчинення злочинів, де в санкції статті Особливої частини КК додатковим покаранням передбачена конфіскація майна [271]. Такий засіб припинення протиправної поведінки та відновлення порушених прав, свобод і законних інтересів осіб, яким належить право інтелектуальної власності на назви для товарів і послуг та на інші об'єкти є ефективним відновлюючим елементом справедливості.

Виконання покарання у виді конфіскації майна здійснюється Державною виконавчою службою за місцезнаходженням майна відповідно до Закону України «Про виконавче провадження». Процес виконання покарання у вигляді конфіскації майна не вимагає від держави створення або забезпечення спеціальних установ для виконання досліджуваного покарання. Виконання

конфіскації майна є нескладним для держави процесом, що часто порівнюється з виконанням штрафу [270, с. 83]. Варто погодитися з науковцем, оскільки процес конфіскації майна характеризується достатнім рівнем оперативності та ефективності і забезпечує належне виконання завдань держави.

Останньому складу злочину, передбаченого ч. 3 ст. 229 КК України властива така особлива ознака як спеціальний суб'єкт. Для злочину у сфері незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмових найменувань та кваліфікованих зазначень походження товарів характерним є наявність двох категорій суб'єктів – загального та спеціального.

Як зазначається у ч. 3 ст. 229 КК України, для службових осіб, які вчинюють незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмових найменувань або кваліфікованих зазначень походжень товарів встановлюється спеціальна, більш суворая відповідальність у вигляді штрафу від десяти тисяч до п'ятнадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а також передбачається спеціальне покарання – позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого та з конфіскацією і знищенням відповідної продукції та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувалися для її виготовлення. Закріплення в кодифікованому акті кримінального законодавства такої жорсткої системи покарань у даній частині статті 229 КК України, в порівнянні з двома попередніми пояснюється тим фактом, що вчинення незаконного використання знака для товарів, фірмових найменувань та кваліфікованих зазначень походження товарів службовою особою, до того з використанням службового становища характеризується підвищеною суспільною небезпекою. Адже, вчинення посадовою особою органу державної або місцевої влади такого злочину підриває авторитет державних органів та становить небезпеку правам і законним інтересам пересічних громадян.

Ш. Б. Давлатов вказує, що призначення позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як додаткового покарання у випадках, коли воно не передбачене в санкції статті Особливої частини Кримінального

кодексу України або передбачене як факультативне додаткове покарання, є правом суду, а в разі його встановлення в санкції норми Особливої частини КК України як додаткового обов'язкового за наявності відповідних підстав його призначення – є обов'язком суду [272, с. 129]. Отже, зазначене свідчить про те, що суд повинен враховувати усі елементи складу злочину, а також визначати ступінь вини службовою особи, з метою забезпечення прийняття відповідного рішення, яким буде надано хід державно-владного примусу. На наш погляд, в умовах активною антикорупційної політики, доречним видається більш активне застосування даного покарання до службових осіб, яким визнано винними у злочинах передбачених Кримінальним кодексом України, зокрема щодо незаконного використання знака для товарів і послуг, комерційних найменувань та кваліфікованих зазначень походження товарів [273, с. 100].

Звернемо увагу, що в кримінальних кодексах більшості зарубіжних країн обґрунтовано передбачається за правопорушення в сфері комерційних позначень позбавлення волі на певний строк (1-3 роки). На нашу думку, така кримінальна відповідальність є цілком виправданою, вона забезпечує зниження рівня незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару. Отже, доцільною була б диверсифікація кримінального покарання у санкції ст. 229 КК України – у частині два та три статті передбачити альтернативу штрафу у вигляді позбавлення волі. Такі правові зміни сприяли б підвищенню рівня захищеності об'єктів промислової власності у нашій державі, а також наближенню норм вітчизняного законодавства до світових стандартів.

Проте наш законодавець вирішив кардинально навпаки – Законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України що до гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності” від 15 листопада 2011 р. покарання у виді позбавлення волі було виключено з переважної більшості санкцій злочинів у сфері господарської діяльності [274, с. 8]. Тому наразі пропонувати такі зміни до кримінального законодавства недоцільно.

Таким чином, підводячи підсумки, необхідно вказати на те, що нами було проаналізовано основні особливості або характерні риси покарання за злочин, передбачений ст. 229 КК України. Дане кримінальне правопорушення характеризується достатнім рівнем правового забезпечення, оскільки регулюються, окрім загального кодифікованого акту кримінального законодавства, ще й спеціальними нормативно-правовими актами, які визначають основні поняття та механізми реалізації прав на товарні знаки, комерційні найменування, а також на кваліфіковані зазначення походження товарів. Забезпечення ефективного правового захисту, а також надійного реагування державних органів на кримінальні правопорушення у цій сфері є запорукою функціонування та розвитку інституту права власності в цілому, а також його окремих підінститутів, які були нами досліджені.

Висновки до Розділу 3:

1. Основний критерій розмежування юридичних складів незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару від шахрайства (ст. 190 КК України) та заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою (ст. 192 КК України) полягає у характеристиці об'єктивної сторони злочину, зокрема, його предмета, а також за об'єктивною стороною складу злочину.

Протиправне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів, послуг – доменних імен у мережі Інтернет, шляхом незаконного втручання в роботу ЕОМ, систем і комп'ютерних мереж, не охоплюється ст. 229 КК України. Його потрібно кваліфікувати за ст. 361 КК

України, виходячи зі специфіки обстановки вчинення злочину – виключно мережі Інтернет, а також предметів злочинного посягання.

Злочинне діяння, передбачене ч. 3 ст. 229 КК України, можна кваліфікувати як окремо, так і за сукупністю злочинів, передбачених ст. 364 КК України або ст. 364-1 КК України, виходячи з об'єктивних ознак цих складів злочинів.

2. Особливості кваліфікації незаконного використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару необхідно структурувати таким чином:

– об'єкти інтелектуальної власності мають виражену специфіку та обумовлюються додатковим спрямуванням на основах конкуренції господарської діяльності в питаннях незаконного використання знака для товарів та послуг;

– безпосереднім об'єктом досліджуваного злочину є суспільні відносини у сфері незаконного використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару; додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом злочину є суспільні відносини у сфері реалізації виключних прав фізичних і юридичних осіб на комерційні позначення;

– досліджуваний злочин з матеріальним складом і вважається закінченим з моменту заподіяння ним передбаченої у диспозиції матеріальної шкоди; матеріальний характер шкоди визначається у податкових соціальних пільгах;

– факультативні ознаки об'єктивної сторони складу злочину у сфері незаконного використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару проявляються через місце, спосіб, засоби та обстановку вчинення злочину;

– врахування при кваліфікації досліджуваного злочину можливості його вчинення як загальним, так і спеціальним суб'єктом;

– необхідність застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб за злочини у сфері інтелектуальної власності та запровадження санкцій при незаконному використанні фірмового найменування зокрема чи комерційних найменувань загалом;

– встановлення вини при кваліфікації злочину має свої особливості: діяння в даній сфері носить суспільно небезпечний характер, що може розглядатись через прямий та непрямий умисел; ставлення до наслідків в окремих випадках може носити необережний характер;

– доцільність проведення комплексної експертизи в межах кримінального провадження у питанні комерційних найменувань.

3. Всі санкції за злочини, які полягають у незаконному використанні знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару є відносно визначеними, які містять покарання у виді штрафу, і лише санкція ч. 3 ст. 229 КК передбачає додаткове покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю.

Верхні та нижні межі санкцій та їх співвідношення у досліджуваних злочинах не врегульовані належним чином. Тому видається доцільним до санкцій аналізованих норм внести зміни та доповнення, спрямовані на врегулювання меж санкцій та встановлення конфіскації продукції, на якій зображено незаконно використанні знаки для товарів та послуг, фірмові найменування або кваліфіковані зазначення походження товару, а також засобів, з допомогою яких її було виготовлено. Зокрема, у ч. 1 ст. 229 КК розширити максимальну межу штрафу до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, оскільки має місце перспектива значного розходження розмірів можливої матеріальної шкоди та максимального штрафу, що створює можливості для злочинця навіть заробляти на своїй протиправній діяльності.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило здійснити комплексний аналіз особливостей кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару та сформувані теоретичні положення і пропозиції, які відповідають вимогам наукової новизни, мають значення для кримінально-правової науки та практики. На підставі цього сформульовані такі основні висновки і пропозиції:

1. Методологія дослідження кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару – це певна система або шлях пізнання спрямований на визначення відповідальності за недотримання правил використання товарних знаків та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого значення походження товару в сфері кримінального права, що сприяє виведенню відповідних висновків за допомогою конкретних прийомів та засобів.

Встановлення методологічних основ дослідження законодавства України про кримінальну відповідальність за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару та стану наукових досліджень цього питання, дозволили ґрунтовно охарактеризувати теоретичні засади визначення та формування незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, побудувати нові наукові гіпотези, узагальнити необхідну кількість дослідних даних та підготувати пропозиції щодо подальшого удосконалення чинного кримінального законодавства України про відповідальність за досліджувані злочини.

2. Історичні аспекти становлення та розвитку регламентації кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару у

вітчизняних правових джерелах охоплюють такі періоди: 1) перший період (до першої половини XVII ст.); 2) другий період (друга половина XVII ст. – 1830 р.); 3) третій період (1830-1918 рр.); 4) четвертий період (1918-1922 рр.); 5) п'ятий період (1922-1991 рр.); 6) шостий період (1991-2001 рр.); 7) сьомий період (2001 р. й до сьогодні).

3. У кримінальному законодавстві досліджуваних зарубіжних країн містяться правові норми, що встановлюють відповідальність за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, проте міжнародна кримінально-правова охорона і захист комерційних позначень не носить комплексного характеру, а консолідується лише в окремих географічних регіонах світу. Так, у більшості країн ЄС та СНД кримінальна відповідальність за незаконне використання знака для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару обґрунтовано передбачає позбавлення волі на певний строк. Між тим, аналіз законодавства свідчить про узгодженість більшості правових актів України та норм міжнародного законодавства у спробі забезпечити єдиний правовий режим функціонування та кримінально-правової охорони використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару.

4. Родовий об'єкт незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару – суспільні відносини у сфері суспільного виробництва, спрямовані на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність; видовий – суспільні відносини, які виникають у процесі добросовісної економічної конкуренції суб'єктів господарювання; безпосередній – суспільні відносини у сфері реалізації виключних прав фізичних і юридичних осіб на використання знаку для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару.

Предметом злочину можуть виступати: знак для товарів і послуг – це зареєстроване у законному порядку позначення (комбінація позначень), яке придатне для вирізнення товарів і послуг, що виробляються або надаються одними юридичними чи фізичними особами, від товарів і послуг, що виробляються або надаються іншими суб'єктами господарювання; фірмове найменування – це найменування юридичної особи, що містить інформацію про її організаційно-правову форму та назву – суб'єкта господарської діяльності, зареєстрованого у законному порядку та внесеному до Єдиного державного реєстру юридичних осіб і фізичних осіб; кваліфіковане зазначення походження товару – зареєстроване у законному порядку словесне чи графічне позначення, що вказує на назву та географічне місце походження товару, який має певні якості, репутацію або інші характеристики, в основному зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами чи людським фактором або поєднанням цих природних умов і людського фактору.

Проведений аналіз чинного вітчизняного законодавства засвідчує, що на сьогодні у ньому відсутнє єдино прийняте трактування щодо використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару. У зв'язку з чим, потрібно уніфікувати норми ГК України, КК України, ЦК України та Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» (підтримують 64 % працівників правоохоронних органів).

З об'єктивної сторони досліджуваний злочин передбачає встановлення наступних ознак – діяння, спрямоване на незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування та кваліфікованого зазначення походження товару – безпосередньо незаконне використання таких об'єктів, або інше умисне порушення права на ці об'єкти; наслідки у вигляді заподіяння матеріальної шкоди як мінімум у значному розмірі; причинного зв'язку між діянням та наслідками. Таким чином, злочин, передбачений ст. 229 КК має матеріальний склад.

Диспозиція ст. 229 КК України є бланкетною і її застосування вимагає звернення до спеціальних законів «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про зазначення походження товару», до ЦК України та ГК України.

5. Суб'єктивні ознаки незаконного використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг характеризуються:

– суб'єктом злочину – фізична осудна особа (громадянин України, іноземець або особа без громадянства), яка незаконно використовує знаки для товарів і послуг, фірмове найменування, кваліфіковане зазначення походження товару, та якій на момент вчинення злочину виповнилося шістнадцять років. Суб'єктів злочину, передбаченого ст. 229 КК України можна класифікувати за: предметом злочину; повторюваністю протиправних дій; рівнем співучасті; наявністю службових повноважень. Доцільним є доповнити перелік злочинів у ст. 96-3 КК України вказівкою на ст. 229 КК України і передбачити застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб за такі діяння (підтримують 54 % працівників правоохоронних органів);

– суб'єктивною стороною злочину – умисні діяння, направлені на незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, або інше порушення права на ці об'єкти з метою отримання прибутку, погіршення ділової репутації конкурентів, тощо. Між тим, суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 229 КК України, може виражатися і у формі «змішаної вини», коли проявляється умисел до злочинного діяння і необережність до наслідків.

6. Застосовуючи кваліфікуючі ознаки незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару потрібно враховувати, що визначаючи завдану досліджуваним злочином матеріальну шкоду необхідно встановлювати обсяг реалізованої контрафактної продукції, а не виробленої, і на цій основі визначати обсяг втраченої вигоди правовласником.

Службовими особами, які використовують своє службове становище при вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 229 КК України, є керівники юридичних осіб, уповноважені особи керівної та виконавчої ланки, керівники середньої виконавчої ланки, які виконують адміністративно-господарські й організаційно-розпорядчі функції та можуть визначатися як службова особа.

7. Основний критерій розмежування юридичних складів незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару від шахрайства (ст. 190 КК України) та заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживанні довірою (ст. 192 КК України) полягає у характеристиці об'єкта злочину, зокрема, його предмета, а також ознак об'єктивної сторони складу злочину.

Протиправне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару як доменних імен у мережі Інтернет, шляхом незаконного втручання в роботу ЕОМ, систем і комп'ютерних мереж, не охоплюється ст. 229 КК України. Такі дії потрібно кваліфікувати за ст. 361 КК України, виходячи зі специфіки обстановки вчинення злочину – виключно мережі Інтернет, а також предметів злочинного посягання.

Злочинне діяння, передбачене ч. 3 ст. 229 КК України, можна кваліфікувати як окремо, так і за сукупністю злочинів, передбачених ст. 364 КК України або ст. 364-1 КК України, виходячи з об'єктивних ознак цих складів злочинів.

8. Санкції за злочини, передбачені ст. 229 КК України є відносно визначеними, проте верхні та нижні межі санкцій та їх співвідношення у досліджуваних злочинах не врегульовані належним чином. Тому видається доцільним до санкцій аналізованих норм внести зміни та доповнення, спрямовані на врегулювання їх меж за незаконне використання знака для товарів та послуг, фірмових найменувань або кваліфікованого зазначення походження товару. Так, 84 % з усіх опитаних працівників правоохоронних органів вважають правильним підвищення у ч. 1 ст. 229 КК України

максимальної межі штрафу до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

9. На основі проведеного дослідження особливостей кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару пропонується врахувати наступні моменти і внести до законодавства України певні зміни і доповнення:

– вилучити з норм КК України, ГК України, ЦК України та Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» термін «знаки для товарів і послуг», замінивши його «торговельною маркою»; термін «фірмове найменування», замінивши на термін «комерційне (фірмове) найменування»; термін «кваліфіковане зазначення походження товару», замінивши на термін «географічне зазначення походження товару»;

– назву ст. 229 КК України викласти у наступній редакції: «Незаконне використання торговельної марки, комерційного (фірмового) найменування, географічного зазначення походження товару»;

– диспозицію ч. 1 ст. 229 КК України викласти у наступній редакції: «Незаконне використання торговельної марки, комерційного (фірмового) найменування, географічного зазначення походження товару або інше умисне порушення права на ці об'єкти, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі»;

– ст. 96-3 КК України доповнити вказівкою на ст. 229 КК України і передбачити застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб за незаконне використання торговельної марки, комерційного (фірмового) найменування, географічного зазначення походження товару;

– у санкції ч. 1 ст. 229 КК України розширити максимальну межу штрафу до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

– абз. 4 ст. 1 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» викласти в такій редакції: «Торговельна марка – це будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення

товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами»;

– п. 4 ст. 489 ЦК України викласти в такій редакції: «Особи можуть мати однакові комерційні найменування, якщо їх юридичні особи знаходяться в різних географічних місцевостях, та це не буде вводити в оману споживачів щодо товарів, які вони виробляють та (або) реалізують, та послуг, які ними надаються».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Толковый словарь Ожегова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://enc-dic.com/ozhegov/Method-15619.html>
2. Подольська Є. А. Поняття методу та методології наукового дослідження: Філософія / Є. А. Подольська // [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://westudents.com.ua/glavy/95155-ponyattya-metodu-ta-metodolog-naukovo>
3. Колесников О. В. Основи наукових досліджень / О. В. Колесников. – 2-ге вид. випр. та доп. [Навч. посіб.] – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 144 с.
4. Рассоха І. М. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень» «Менеджмент організацій і адміністрування (за видами економічної діяльності)» / І. М. Рассоха; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2011. – 76 с.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.
6. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / [за ред. М.В.Цвіка, О.В.Петришина]. – Х. : Право, 2009. – 584 с.
7. Альчук М. Сучасна філософсько-правова методологія / М. Альчук // Вісник Львівського університету : Філософські науки. – 2008. – № 1. – С. 23–28.
8. Щерба С. П. Філософія: підручник / С. П. Щерба. – К. : Кондор, 2007 – 452 с.
9. Философский энциклопедический словарь. – М. : Советская энциклопедия, 1989. – 528 с.
10. Закалюк А. П. Курс сучасної кримінології: теорія і практика / А. П. Закалюк : у 3 кн. : Кн.1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – К. : Ін Юре, 2007. – 424 с.
11. Стефанов Н. Теория и метод в общественных науках: монография / Н. Стефанов. – М. : Прогресс, 1967. – 256 с.

12. Попович В. М. Актуальні проблеми кримінального права: навч. посіб. / В. М. Попович, П. А. Трачук, А. В. Андрушко, С. В. Логін. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 256 с.
13. Основи психології та педагогіки : Курс лекцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://posibnyky.vntu.edu.ua/psihologiya/24.htm>
14. Методологія та методи наукового дослідження в соціальній роботі: Розділ 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/327/7.pdf>
15. Методи наукової роботи: Лекція 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://intranet.tdmu.edu.ua>
16. Юринець В. Є. Методологія наукових досліджень : навч. посібник / В. Є. Юринець. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 178 с.
17. Демьяненко Е. В. Уголовная ответственность за незаконное использование товарного знака: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Е. В. Демьяненко. – М., 2003. – 188 с.
18. Головизнина И. А. Незаконное использование товарного знака: проблемы квалификации и правоприменения : автореф. дис. на соиск. научн. ст. канд. юр. наук / И. А. Головизнина. – 2008 р. – 20 с.
19. Трейгер С. М. Уголовная ответственность за незаконное использование товарного знака: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. / С. М. Трейгер. – М., 2011. – 27 с.
20. Берзін П. С. Незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг: аналіз складів злочину, передбаченого ст. 229 КК України : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / П. С. Берзін. – К., 2004. – 20 с.
21. Великий тлумачний словник сучасної української мови / гол. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь: Перун, 2005. – 1728 с.

22. Керимов Д. А. Философские проблемы права / Д. А. Керимов. – М. : Мысль, 1972. – 472 с.
23. Словник іншомовних слів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://slovopedia.org.ua/42/53404/286283.htm>
24. Гусарев С. Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) : навч. посіб. / С. Д. Гусарев, О. Д. Тихомиров. – К. : Знання, 2005. – 655 с.
25. Основания уголовно-правового запрета (криминализация и декриминализация) / [В. Н. Кудрявцев, П. С. Дагель, Г. А. Злобин и др.] ; отв. ред. В. Н. Кудрявцев, А. М. Яковлев. – М. : Изд-во «Наука», 1982. – 302 с.
26. Кузнецова Н. Ф. Социальная обусловленность уголовного права и научное обеспечение нормотворчества / Н. Ф. Кузнецова, Г. А. Злобин // Сов. гос-во и право. – 1976. – № 8. – С. 76–83.
27. Злобин Г. А. Основания и принципы уголовно-правового запрета / Г. А. Злобин // Сов. гос-во и право. – 1980. – № 1. – С. 70–76.
28. Грищук В. К. Проблеми кодифікації кримінального законодавства / В. К. Грищук. – Львів : Львів. ун-т, 1993. – 137 с.
29. Беляев Н. А. Уголовно-правовая политика и пути ее реализации / Беляев Н. А. – Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1986. – 176 с.
30. Фефелов П. А. Критерии установления уголовной наказуемости деяний / П. А. Фефелов // Сов. гос-во и право. – 1970. – № 11. – С. 101–103.
31. Осадчий В. І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності : моногр. / В. І. Осадчий. – К. : Атіка, 2004. – 336 с.
32. Коробеев А. И. Уголовная наказуемость общественно опасных деяний (оснований установления, характер й реализация в деятельности органов внутренних дел) : учеб. пособ. / А. И. Коробеев. – Хабаровск : Хабаровск. высш. шк. МВД СССР, 1986. – 80 с.
33. Таганцев Н. С. Русское уголовное право. Часть общая : лекции / Таганцев Н. С. – М. : Наука, 1994. – Т. 1. – 564 с.
34. Готін О. Підстави криміналізації діянь / О. Готін // Право України. – 2005. – № 2. – С. 95–98.

35. Уголовное право Украины. Общая часть : учеб. / отв. ред. Я. Ю. Кондратьев ; [под ред. В. А. Клименка, Н. И. Мельника]. – К. : Атика, 2002. – 448 с.

36. Науковий коментар Кримінального кодексу України / [М. Й. Коржанський]. – К. : Атика, Академія, Ельга-Н, 2001. – 656 с.

37. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – [9-е вид., переробл. та доповн.]. – К. : Юрид. думка, 2012. – 1316 с.

38. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко [та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. – К. : Юрінком Інтер, 2016. – 1064 с.

39. Сабитов Р. А. Общественная опасность как критерий криминализации / Р. А. Сабитов // Актуальные проблемы криминализации и декриминализации общественно опасных деяний : сб. науч. тр. – Омск : Изд-во Омской высшей школы милиции, 1980. – 144 с.

40. Злочинність в Україні. Основні показники стану та структури злочинності за 2010–2015 роки [Електронний ресурс] : стат. зб. – К. : ВПЦ МВС України, 2016. – 201 с. – Режим доступу до зб. :

<http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/374130>.

41. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15 грудня 1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до закону :

<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12>

42. Про охорону прав на зазначення походження товарів : Закон України від 16 червня 1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до закону :

<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-14>

43. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11 січня 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до закону :

<http://zakon.rada.gov.ua/go/2210-14>

44. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кодексу :

<http://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>

45. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кодексу :

<http://zakon.rada.gov.ua/go/436-15>

46. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_123.

47. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14 квітня 1891 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_134.

48. Мельник М. Помилкова криміналізація: види, причини та наслідки / М. Мельник // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 5. – С. 94–99.

49. Дімітров М. М. Міжнародно-правова охорона статусу, реєстрації та використання комерційних позначень / М. М. Дімітров // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2013. – Спецвипуск. – Серія «Право». – Т. 2. – С. 40–42.

50. Дімітров М. М. Історія розвитку охорони комерційних найменувань / М. М. Дімітров // Актуальні проблеми національного законодавства : 36. матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції 10 грудня 2014 року, Кіровоград. – 2014. – Вип. 42. – Кіровоград. – С. 24–27.

51. Соболева Т. А. Товарные знаки: монография / Т. А. Соболева, А. В. Суперанская. – М. : Наука, 1986. – 176 с.

52. Нефедова Л. Д. Товарные знаки и их роль в управлении качеством продукции: монография / Л. Д. Нефедова. – М. : Поиск, 1982. – 60 с.

53. Городов О. А. Право на средства индивидуализации: товарные знаки, знаки обслуживания, наименование мест происхождения товаров, фирменные наименования, коммерческие обозначения: монография / О. А. Городов. – М. : Волтерс Клувер, 2006. – 448 с.

54. Быкодорова А. Ф. Уголовно-правовое значение незаконного использования товарного знака: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / А. Ф. Быкодорова. – Ставрополь, 2000. – 152 с.

55. Ласточкина М. С. Уголовно-правовая защита средств индивидуализации участников гражданского оборота и производимой ими продукции: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / М.С. Ласточкина. – М., 2010. – 201 с.

56. Головизнина И. А. Незаконное использование товарного знака: проблемы квалификации и правоприменения: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / И. А. Головизнина. – М., 2008. – 198 с.

57. Никитина Л. К. Уголовно-правовая охрана прав на средства индивидуализации юридических лиц, товаров, работ, услуг и предприятий: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Л. К. Никитина. – Краснодар, 2010. – 177 с.

58. Памятники русского права: памятники права периода создания абсолютной монархии / под ред. Л. В. Черепнина. – М. : Гос. изд-во юрид. лит-ры, 1963. – Вып. 7. – 511 с.

59. Панкова М. Н. Эволюция и развитие законодательства о средствах индивидуализации в России / М. Н. Панкова // Вестник Военного университета. – 2011. – № 3 (27). – С. 156-163.

60. Блинников В. И. Патент: от идеи до прибыли / В. И. Блинников, В. В. Дубровская, В. В. Сергиевский. – М. : Мир, 2002. – 333 с.

61. Мельников В. М. Товарные знаки за рубежом в канун XXI века / В. М. Мельников. – М.: ИНИЦ Роспатента, 2002. – 301 с.

62. Полное собрание законовъ Россійской имперіи. Второе собрание (1825 – 1881). Том 5 (1830). Часть 1: Законы (3399 – 3882) / под ред. М.М. Сперанского. – СПб.: Тип. II Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. – 822 с.

63. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1885 года. – Издано Н. С. Таганцевым. – Санкт-Петербург, 1912. – 1218 с.

64. Розен Я. С. Товарные знаки. Законы и применение их в административной и судебной практике. Законодательные мотивы и решения Правительствующего Сената. Трактаты и декларации / Я. С. Розен. – СПб., 1913. – 360 с.

65. Гуляев А. И. Справочная книга по торгово-промышленному законодательству и торговой практике / А. И. Гуляев. – СПб. : Тип. СПб. акционерного общества «СЛОВО», 1912. – 443 с.

66. Уголовное уложение. – Издание Н. С. Таганцева. – С-Петербург, 1911. – 628 с.

67. Михайленко П. П., Кондратьев Я. Ю. Історія міліції України у документах і матеріалах: У 3-х т. / П. П. Михайленко, Я. Ю. Кондратьев. – К. : Генеза, 1997. – Т. 1: 1917–1925. – 504 с.: іл.

68. Кісілюк Е. М. Кримінальне законодавство в період українського державотворення (1917–1921 рр.): Монографія / Е. М. Кісілюк. – К. : Вид-во Європейського університету, 2011. – 232 с.

69. О пошлине на товарные знаки : Декрет СНК РСФСР от 15.08.1918 // Собрание узаконений РСФСР. – 1918. – № 59. – Ст. 648.

70. О товарных знаках государственных предприятий : Постановление Высшего Совета Народного Хозяйства от 17.06.1919 // Собрание узаконений РСФСР. – 1919. – № 33. – Ст. 332.

71. О товарных знаках : Постановление СНК СССР от 18.06.1923 // Известия ЦИК СССР и ВЦИК. – 1923. – 4 августа.

72. О товарных знаках : Постановление ЦИК СССР, СНК СССР от 12.02.1926 // СЗ СССР. – 1926. – № 10. – Ст. 80.

73. Уголовный кодекс УССР 1922 г. // Борьба с преступностью в УССР. – Т. 1. – К., 1966. – С. 450-473.

74. Уголовный кодекс УССР 1927 г. // Борьба с преступностью в УССР. – Т. 2. – К., 1967. – С. 311-369.

75. Коваль А. М. Кримінальна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності: історія та правова перспектива / А. М. Коваль // Юридична газета – 2005. – № 3 (39). – С. 17–23.

76. Кримінальний кодекс УРСР від 28.12.1960 // Відомості Верховної Ради. – 1961. – № 2. – Ст. 14.

77. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.84 // Відомості Верховної Ради. – 1984. – Дод. до № 51. – Ст. 1122.

78. О товарных знаках и знаках обслуживания : Закон СССР от 03.07.1991 № 2293-1 // Ведомости Съезда народных депутатов СССР и Верховного Совета СССР. – 1991 № 30. – Ст. 864.

79. Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 № 2341-III // [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

80. Дімітров М. М. Охорона та захист комерційних позначень національним законодавством зарубіжних країн / М. М. Дімітров // Митна справа. – 2013. – Спеціальний випуск 2. – С. 260–265.

81. Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків прийнятий в Мадриді 28 червня 1989 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_58

82. Архипова М. І. Проблеми адаптації законодавства України щодо географічних зазначень відповідно до Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) / М. І. Архипова // Університетські наукові записки. – 2005. – № 4 (16). – С. 102–107.

83. Новіков О. В. Міжнародний досвід боротьби зі злочинністю у сфері інтелектуальної власності / О. В. Новіков // Право і суспільство. – 2014. – №1. – С. 217–221.

84. Обзор системы правового регулирования США [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.wipo.int/wipolex/ru/outline/us.html>

85. Тыцкая Г. И. Закон США о товарных знаках. Комментарий / Г. И. Тыцкая. – М. : ВНИИПИ, 1995. – 185 с.
86. Рудник Т. В. Правовая охрана торговельных марок / Т. В. Рудник, Г. В. Закорецька // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 840–844.
87. Матели П. Новое французское законодательство по товарным знакам. Кн. 1. / общ. ред. и пред. А. Н. Григорьев ; перев. с фр. В. И. Еременко. – Душанбе : НПИЦентр, 1998. – 154 с.
88. Гражданское и торговое право капиталистических государств / отв. ред. Васильев Е. А. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Междунар. отношения, 1993. – 560 с.
89. Прокш М. Ю. Уголовно-правовая охрана товарного знака в случае недобросовестной конкуренции: дис. ... канд. юрид. наук: спец.: 12.00.08 / М. Ю. Прокш. – М., 2003. – 199 с.
90. Уголовный кодекс Испании, 1995 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа :
<http://www.tenerife-navigator.com/directory/laws-of-spain/criminal-code/>.
91. Уголовный кодекс Дании / науч. ред.: Беляев С. С. (Пер.); пер.: Рычев А. Н. – М. : Изд. Моск. ун-та, 2001. – 171 с.
92. Уголовный кодекс Республики Польша / науч. ред. А. И. Лукашов, Н. Ф. Кузнецова; перевод с пол. Д. А. Барилевич. – СПб. : Изд. «Юридический центр Пресс», 2001. – 234 с.
93. Уголовный кодекс Литовской Республики: утвержден 26 сентября 2000 года законом № VIII-1968 [Электронный ресурс]. – Режим доступа :
<http://www.law.edu.ru/norm>.
94. Уголовный кодекс Эстонской Республики, 2002 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<http://constitutions.ru/archives/446/6>.
95. Козлов А. А. Охрана и защита прав на средства индивидуализации товаров: науч.-практ. пос. / А. А. Козлов, Ю. В. Трунцевский. – М.: Юрист, 2006. – 168 с.

96. Ахметшин Н. Х. Современное уголовное законодательство КНР. Уголовный кодекс КНР / Н. Х. Ахметшин, Х. М. Ахметшин, А. А. Петухов. – М. : Издательский Дом «Муравей», 2000. – 428 с.

97. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13 июня 1996 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://www.consultant.ru/popular/ukrf/>.

98. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики от 30 декабря 1999 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://lib.rus.ec/b/189015>.

99. Уголовный кодекс Республики Беларусь от 9 июля 1999 г. // [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

http://etalonline.by/?type=text®num=hk9900275#load_text_none_1_.

100. Гуменний Р. В. Міжнародно-правова охорона комерційних (фірмових) найменувань / Р. В. Гуменний // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 2. – С.137–139.

101. Кримінальний кодекс України : науково-практичний коментар / відп. Ред. Є. Л. Стрельцов. – видання п'яте, перероблене та доповнене. – Х. : ТОВ «Одісей», 2008. – 800 с.

102. Стрельцов Є. Л. Склад злочину: традиційне та нове / Є. Л. Стрельцов // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – Вип. 1. – С. 250–253.

103. Панов М. І. Проблема складу злочину та його функцій в доктрині кримінального права / М. І. Панов // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2013. – № 1 (1). – С. 103–125.

104. Вереша Р. В. Кримінальне право України. Загальна частина / Р. В. Вереша. – К. : Центр учбової літератури. – 2012. – 320 с.

105. Кримінальне право України. Загальна частина : підруч. / за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010. – 455 с.

106. Стрельцов Є. Л. Об'єкт і кваліфікація злочинів / Є. Л. Стрельцов // Проблеми юридичної кваліфікації (Теорія і практика) : тези міжнародної

наукової конференції Вісник Академії адвокатури України. – К. : Видавничий центр Академії адвокатури України. – 2010. – число 1 (17). – С. 131–134.

107. Тацій В. Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве: монография / В. Я. Тацій. – Х. : Вища школа, 1988. – 198 с.

108. Костенко О. Поняття об'єкта злочину: дискусію варто продовжити / О. Костенко, А. Ландіна-Виговська // Право України. – 2008. – №4. – С.101–105.

109. Фесенко Є. В. Проблеми структури об'єкта як елемента складу злочину / Є. Фесенко // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – Число 1. – С. 234–236.

110. Палюх Л. Еще раз к вопросу об объекте преступления / Л. Палюх // Закон и жизнь. – 2013. – 8/4. – С.158–159.

111. Кримінальне право України. Підручник / За редакцією проф. В. В.Сташиса, В. Я.Тація. 4-вид., перероблене і доповнене. – Х. : Право. – 2010. – 177 с.

112. Уголовное право. Особенная часть / Под ред. В. Н. Петрашева. – М. : ПРИОР, 1999. – 544 с.

113. Коржанский Н. И. Объект и предмет уголовно-правовой охраны : монография / Н. И. Коржанский. – М. : Изд. Акад. МВД СССР, 1980. – 248 с.

114. Панов М. Об'єкт і система злочинів у сфері господарської діяльності / М. Панов, М. Панов // Юридична Україна – 2010. – № 5. – С.13–19.

115. Гайкова Т. В. Загальна характеристика та види злочинів у сфері господарської діяльності / Т. В. Гайкова, І. І. Митрофанов // Вісник КДПУ імені Михайла Остроградського. – 2009. – Вип. 4/2009 (57). – Ч. 2. – С. 154–157.

116. Панов М. М. Кримінальна відповідальність за незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків: монографія / М. М. Панов. – Х. : Право, 2009. – 184 с.

117. Бартман Ю. Д. Родовий та видовий об'єкти злочину, передбаченого ст. 203-1 Кримінального кодексу України / Ю. Д. Бартман // Право і безпека. – 2012. – № 5 (47). – С. 232–236.

118. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 № 959-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon.rada.gov.ua/go/959-12>

119. Борисов В. І. Кримінальне право України: проблеми теорії та практики застосування / В. І. Борисов, Л. В. Дорош, О. І. Перепелиця, В. В. Сташис // Питання боротьби зі злочинністю. – 2003. – Вип. 7. – С. 3–33.

120. Нерсесян А. С. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.08 / Нерсесян Армен Сабірович. – К., 2008. – 208 с.

121. Берзін П. С. Незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг: аналіз складів злочину, передбачених ст. 229 КК України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Берзін Павло Сергійович. – К., 2004. – 311 с.

122. Дудоров О. О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика: монографія / О. О. Дудоров. – К. : Юридична практика, 2003. – 924 с.

123. Дімітров М. М. Поняття об'єкту злочину, передбаченого статтею 229 Кримінального кодексу України / М. М. Дімітров // Jurnalul juridic national: teorie și practică. – 2014. – № 6 (10). – С. 194–198.

124. Харченко В. Комерційні найменування: проблеми охорони за кримінальним законодавством України та напрямки її вдосконалення / В. Харченко // Теорія та практика інтелектуальної власності. – 2009. – № 4. – С.38–50.

125. Коментар до ст. 229 КК України [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks/024/226.php>

126. Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; За ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.

127. Трейгер С. М. Уголовная ответственность за незаконное использование товарного знака: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / С. М. Трейгер. – М., 2011. – 199 с.

128. Кримінальне право України. Особлива частина : підруч. / [А. В. Байлов, О. А. Васильєв, О. О. Житній та ін.]; за заг. ред. О. М. Литвинова. – Х. : Вид-во ХНУВС, 2011. – 572 с.

129. Кримінальне право України. Особлива частина : лекції [Електронний ресурс] / Студентська бібліотека «Читалка». – Режим доступу : <http://chitalka.net.ua/zmist/124.html>.

130. Кримінальне право України: [навчальний посібник] / за ред. О. М. Омельчука. – К.: Наукова думка: Прецедент, 2004. – 297 с.

131. Склярчук С. А. Уголовная ответственность за незаконное использование товарного знака: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.08 / Склярчук Андрей Анатольевич. – М., 1999. – 210 с.

132. Молчанов Д. М. Уголовно-правовая охрана интеллектуальной собственности: дис. ... кандидат юрид. наук: 12.00.08 / Молчанов Дмитрик Валерьевич. – М., 2008. – 178 с.

133. Дімітров М. М. Визначення об'єкта злочину за ст. 229 КК України / М. М. Дімітров // Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права : матеріали II-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) (м. Кременчук, 5–6 грудня 2014 року). – 2015. – Одеса. – С. 80-84.

134. Трайнин А. Н. Общее учение о составе преступления: монография / А. Н. Трайнин. – М. : Госюриздат, 1957. – 364 с.

135. Дорохіна Ю. А. Щодо розуміння предмета злочину при кваліфікації злочинів проти власності / Ю. А. Дорохіна // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Випуск 3. Том 3. – С. 20–25.

136. Музика А. А. Про загальне поняття предмета злочину / А. А. Музика, Є. В. Лащук // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2014. – № 1(2). – С.103–118.

137. Лащук Є. В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання: монографія / Є. В. Лащук. – К. : «Паливода» 2011. – 370 с.
138. Дзюба В. П. Предмет злочину як ознака злочину: методологічні засади дослідження / В. П.Дзюба // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – Число 1 (14). – С. 273–274.
139. Литвин О. Загальні ознаки та характеристика предметів злочинів / О. Литвин // Вісник Академії управління МВС. – 2010. – № 4 (16). – С. 154–161.
140. Александров Ю. В. Кримінальне право України: Заг. частина: Підручник для студ. вищ. навч. закл. / Ю. В.Александрова, В. А.Клименко. – К. : МАУП, 2004. – 328 с.
141. Кузнецов В.В. Кримінальне право України: питання та задачі для підготовки до вступних, семестрових та державних екзаменів / В. В. Кузнецов, А. В. Савченко: Навч. посіб. / За заг. ред. О. М. Джужи. – Вид. 2-ге доп. та перероб. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 392 с.
142. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; За ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 2-е вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 480 с.
143. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / Александров Ю. В., Антипов В. І., Володько М. В. та ін. ; Відп. ред. Кондратьєв Я. Ю. ; Наук. ред. Клименко В. А. та Мельник М. І. – К.: Правові джерела, 2002. – 432 с.
144. Кримінальне право України. (Загальна частина) : підруч. / [А. М. Бабенко, Ю. А. Вапсва, В. К. Грищук та ін.] ; за заг. ред. О. О. Бандурки. – Х. : Вид-во ХНУВС, 2011. – 378 с.
145. Кримінальне право України. Загальна частина : підруч. / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.] ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – [вид. 4-е, переробл. та допов.]. – Х. : Право, 2010. – 608 с.

146. Кеєр Ю. В. Щодо співвідношення понять комерційного найменування, фірмового найменування, найменування юридичної особи / Ю. В. Кеєр // Правничий часопис Донецького університету. – 2013. – № 1. – С. 271–280.

147. Романадзе Л. Д. Правова охорона комерційних (фірмових) найменувань в Україні / Л. Д. Романадзе // Актуальні проблеми держави і права. – 2010. – Вип.7 – С.272–277.

148. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. – 4-те вид., переробл. та доповн. / відп. ред. С.С. Яценко. – К. : А.С.К., 2005. – 848 с.

149. Коваль І. Визначення правопорушення «неправомірне використання комерційного найменування» / І. Коваль // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2009. – № 3. – С. 53–60.

150. Перевалова Л. В. Проблеми правової охорони торговельної марки в Україні / Л. В. Перевалова, Т. М. Марченко // Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ": зб. наук. пр. Темат. вип.: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків: НТУ "ХПІ". – 2013. – № 69 (1042). – С. 13–19.

151. Рассомахіна О. А. Поняття торговельної марки та її співвідношення із суміжними категоріями / О. А. Рассомахіна // Форум права. – 2007. – № 3. – С. 212–223.

152. Вовк О. Б. Аналіз об'єктів, що можуть бути торговими марками: види, класи, захист / О. Б. Вовк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2011. – № 699. – С. 52–62.

153. Ромат Т. С. Захист торговельних марок як об'єктів інтелектуальної власності / Т. С. Ромат // Теорія і практика державного управління. – 2011. – Вип.3 (34). – С. 1–9.

154. Шершеневич Г. Ф. Курс гражданского права / Г. Ф. Шершеневич. – Тула : Автограф, 2001. – 719 с.

155. Сергеев А. П. Право на фирменное наименование и товарный знак: монография / А. П. Сергеев. – С.-Пб. : Изд. С.-Петербург. ун-та, 1995. – 74 с.

156. Кашинцева О. Ю. Правова охорона знаків для товарів і послуг в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец.: 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / О. Ю. Кашинцева. – К., 2000. – 19 с.

157. Цивільне право України: підруч. ; у 2-х кн. / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. – 2-е вид., допов. і перероб. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – Кн. 1. – 736 с.

158. Марушева О. Г. Особливості визначення поняття торгівельної марки / О. Г. Марушева // Право і безпека. – 2012. – № 5 (47). – С. 214–217.

159. Бошицький Ю. Л. Правове регулювання використання торговельної марки / Ю. Л. Бошицький // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 2. – С. 169–176.

160. Савич С. Розрізняльна здатність торговельної марки: до питання визначення поняття / С. Савич // Історико-правовий часопис. – 2014. – № 2. – С. 69–74.

161. Очеретна В. В. Деякі питання набуття прав на географічні зазначення / В. В. Очеретна // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 2. – С. 250–253.

162. Компанієць В. В. Розгляд окремих спорів щодо використання географічних зазначень / В. В. Компанієць // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – 2014. – Том 27 (66). – С. 91–97.

163. Бошицький Ю. Л. Основні проблеми правової охорони географічних зазначень в Україні / Ю. Л. Бошицький // Актуальні проблеми держави і права. – 2008. – С. 216–222.

164. Тараненко О. М. «Географічні зазначення»: проблема термінологічної неоднозначності / О. М. Тараненко // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 919–923.

165. Савченко А. В. Склад злочину: проблема визначення конструктивних елементів та ознак / А. В. Савченко // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – Число 1 (14). – С. 261–263.

166. Кудрявцев В. Н. Объективная сторона преступления: монография / В. Н. Кудрявцев. – М.: Госюриздат, 1960. – 244 с.
167. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 7-ме вид., переробл. та допов. – К. : Юридична думка, 2010. – 1288 с.
168. Быкадорова А. Ф. Уголовно-правовое значение незаконного использования товарного знака: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.08 / Быкадорова Анжела Федоровна. – Ставрополь, 2000. – 155 с.
169. Берзін П. С. Поняття «злочинні наслідки» та деякі проблеми призначення покарання / П. С. Берзін // Держава і право. – Випуск 45. – С. 417–424.
170. Татарин І. І. Поняття і види шкоди, заподіяні злочином / І. І. Татарин // Європейські перспективи. – 2012. – № 3 ч.3. – С. 74–80.
171. Титикало Р. Як довести в суді упушену вигоду? / Р. Титикало // Правовий тиждень. – 27 вересня 2010. – № 37–38.
172. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 28. – Ст. 232.
173. Баумштейн А. Б. Основополагающие признаки объективной стороны в понятии состава преступления / А. Б. Баумштейн, Е. И. Чеснокова // Новый юридический журнал. – 2013. – № 2. – С.133–137.
174. Фесенко Є. В. Особливості наслідків та причинного зв'язку у злочинах з матеріальним складом / Є. В.Фесенко // Часопис Академії адвокатури України. –2010. – №6. – С.1–5.
175. Поліщук І. Незаконне використання знака для товарів і послуг: особливості об'єктивної сторони складу злочину (ст. 229 КК України) / І. Поліщук // Юридична Україна. – 2013. – №11. – С. 81–86.
176. Дудніков А. Л. Місце способу злочину у сфері економічної діяльності в системі криміналістичної характеристики / А. Л. Дудніков // Теорія і практика правознавства. – 2013. – Вип. 2. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/tipp_2013_2_49.pdf.

177. Берзін П. Об'єктивна сторона незаконного використання чужого знака для товарів і послуг / П. Берзін // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 2. – С. 87–90.

178. Сичов П. Обстановка вчинення злочину: проблемні питання / П. Сичов // Право України. – 1998. – №6. – С.105–106.

179. Динту В. А. Співвідношення обстановки злочину і способу злочину / В. А. Динту // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 64. – С. 593–596.

180. Чорней С. В. Поняття суб'єкта злочину / С. В. Чорней // Науковий Вісник Чернівецького університету. – 2012. – Випуск 618. – С. 125–131.

181. Таганцев Н. С. Русское уголовное право. Часть Общая. – Тула : Автограф, 2001. – Т.1. – 780 с.

182. Багрий-Шахматов Л. В. Социально-правовые проблемы уголовной ответственности и форм ее реализации. Часть вторая / Л. В. Багрий-Шахматов. – Одесса : Юридична література, 2000. – 412 с.

183. Харь І. О. Необхідна сучасна концепція суб'єкта злочину за кримінальним законодавством України / І. О. Харь // Юридична наука. – 2014. – №3. – С.100–106.

184. Гончар Т. О. Розвиток осудності у доктрині та кримінальному законодавстві України / Т. О. Гончар // Правова держава. – 2010. – № 10. – С. 106–110.

185. Марчак В. Кримінально-правове та психологічне значення і проблеми розмежування неосудності від осудності та обмеження осудності / В. Марчак // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2008. – № 19. – С. 205–212.

186. Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності: окремі криміналістичні методики. Монографія. За ред. проф. В. Ю. Шепітько. – Х. : «Право», 2006. – 624 с.

187. Бобонич Є. Ф. Окремі питання визначення ознак спеціального суб'єкта злочинів у сфері господарської діяльності / Є. Ф. Бобонич // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 2. – С. 272–276.

188. Аветисян С. С. Соучастие в преступлениях со специальным составом: монографія / С. С. Аветисян – М. : – ЮНИТА-ДАНА. – Закон и право. – 2004. – 467 с.

189. Фріс П. Л. Юридична особа як суб'єкт злочину за законодавством країн Європи та Америки / П. Л. Фріс, І. Б. Медицький // Науковий вісник Львівського держ. ун-ту внутр. справ. Серія юридична. – 2007. – № 3. – С. 338–344.

190. Михайлов О. О. Юридична особа як суб'єкт злочину: досвід та перспективи його застосування в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / О. О. Михайлов. – К., 2008. – 18 с.

191. Шеховцова Л. І. Про доцільність встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб (досвід іноземних держав) / Л. І. Шеховцова, Я.О. Сидоров // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 3. – С.186–189.

192. Крайнік Г. С. Теоретичний і практичний аспекти визнання юридичної особи суб'єктом злочину / Г. С. Крайнік // Теорія і практика правознавства: електрон. наук. фах. вид. Нац. ун-ту “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”. – Х., 2013. – Вип. 1. – Режим доступу :

http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/el_zbirnik/1.2013/Krainik.pdf.

193. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб : Закон України від 23 травня 2013 р. [Елеронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon.rada.gov.ua/go/314-18>

194. Полинко О. Уголовная ответственность юридических лиц / О. Полинко [Елеронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://jurliga.ligazakon.ua/news/2013/9/30/98612.htm>

195. Стрельцов Є. Л. Суб'єктивна сторона злочину / Є. Л.Стрельцов // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2013. – №1 (1). – С.160–169.

196. Бібік А. М. Поняття і значення суб'єктивної сторони злочину / А. М. Бібік // Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки Т.2 ЖДТУ. – С. 398–399.

197. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина / П. Л. Фріс: навч. посіб. – К. : «Центр навчальної літератури», 2004. – 362 с.

198. Бисенова М. Вина – суб'єктивна сторона преступлення / М. Бисенова // Фемида. – 2010. – № 2. – С. 30–32.

199. Калмиков Д. Деякі особливості змісту вини у злочинах з формальним складом / Д. Калмиков, М. Хавронюк // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 6. – С. 62–69.

200. Дімітров М. М. Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого статтею 229 Кримінального кодексу України / М. М. Дімітров // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2016. – Випуск № 19. – Серія «Юриспруденція». – С. 119–123.

201. Харченко В. Б. Проблеми гармонізації кримінально-правової охорони комерційного найменування, торговельної марки і географічного зазначення з законодавством Європейського Союзу / В. Б. Харченко // Форум права. – 2010. – № 2. – С. 546–554.

202. Дмитрук М. М. Деякі відмінності «змішаної вини» та «вина з двома формами» в теорії кримінального права» / М. М. Дмитрук [Елеронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://law-dep.pu.if.ua/conference2014/articles/dmytruk.pdf>.

203. Мартенко О. Психологічний аналіз проблеми мотиву злочину / О. Мартенко // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – N 9. – С. 144–147.

204. Далекорей А. М. Мотив умисного злочину: поняття та його кримінально-правова характеристика / А. М. Далекорей // Молодий вчений. – 2014 р., липень. – № 7 (10). – С.142–146.

205. Ілляшова К. В. Етимологія поняття: корисливий мотив, окремі питання / К. В. Ілляшова // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «ПРАВО». – 2012 – Випуск 19. – С.202–208.

206. Кісілюк Е. Юридична природа кваліфікуючих ознак складу злочину / Е. Кісілюк // Юридична Україна. – 2008. – № 12. – С. 112–116.

207. Берлянд К. І. Кваліфікуючі ознаки складу злочину, що передбачає відповідальність за хуліганство / К. І. Берлянд // Форум права. – 2012. – № 3. – С. 32–37.

208. Постанова Верховного Суду України «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки» від 04.06.2010 №7 // Вісник Верховного суду України. – 2010 р. – № 7. – С. 6–13.

209. Колос О. В. Специфічні ознаки повторності злочинів у теорії кримінального права / О. В. Колос // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 2. – С. 336–340.

210. Вирок Центрально-Міського районного суду м. Кривого Рогу. Справа № 444/6443/12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://pravoscope.com/category-kriminalni-spravi-zlochini-u-sferi>.

211. Орловський Р. С. Вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб / Р. С. Орловський // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского Серия «Юридические науки». – 2014. – Том 27 (66). № 1. – С. 187–193.

212. Ус О. В. Кваліфікація злочинів з урахуванням форм співучасті: аналіз постанов пленуму Верховного суду України / О. В. Ус // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Випуск 2. Том 4. – С.56–61.

213. Вирок Богуславського районного суду Київської області. Справа № 1482890 [Елеронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/1482890>.

214. Лазарев А. М. Субъект преступления: учеб. пособ. / А. М. Лазарев. – М. : Изд. ВЮЗИ, 1981. – 63 с.

215. Владимиров В. А. Субъект преступления по советскому уголовному праву / В. А. Владимиров, Г. А. Левицкий. – М. : Высшая школа МООП РСФСР, 1964. – 59 с.

216. Павлов В. Г. Субъект преступления: монография / В. Г. Павлов. – С.-Пб. : Юрид. центр Пресс, 2001. – 318 с.

217. Комментарий к УК РФ / под ред. В. И. Радченко и А. С. Михлина. – М. : Спарк, 2000. – 862 с.

218. Бараненко Д. В. Спеціальний суб'єкт злочину: кримінально-правовий аналіз: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Д. В. Бараненко. – К., 2009. – 19 с.

219. Про судову практику у справах про хабарництво : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 № 5 [Елеронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02>

220. Янюк Н. «Посадові» і «службові» особи у національному законодавстві: проблеми розмежування понять / Н. Янюк // Право України. – 2009. – №11. – С.180–184.

221. Максимович Р. Л. Поняття службової особи у кримінальному праві України: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Р. Л. Максимович. – Л., 2007. – 18 с.

222. Хашев В. Г. Кримінальна відповідальність за зловживання владою або службовим становищем: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Хашев Вадим Георгійович. – Д., 2007. – 259 с.

223. Савченко А. В. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням професійних послуг. Науково-практичний коментар до розділу XVII Особливої частини Кримінального кодексу України / За заг. ред. д. ю. н., проф. В. І. Шакуна / А. В. Савченко, О. В. Кришевич. – К. : Алерта, 2012. – 160 с.

224. Крупко Д. І. Поняття службової особи в кримінальному кодексі 2001 р. / Д. І. Крупко // Право та безпека. – 2002. – № 1. – С. 63–68.

225. Слуцька Т. Поняття службової особи: кримінально-правовий аналіз / Т. Слуцька // Публічне право. – 2011. – № 3. – С. 168–175.

226. Вирок Лисичанського районного суду м. Львова. Справа №1/463/60/13. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33782995>

227. Магарін М. С. Суб'єкт господарських злочинів / М. С. Магарін // Правова держава. – 2005. – №8. – С. 178–181.

228. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (Прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15.11.2000 р.) // Офіційний вісник України. – 2006. – № 14. – Ст. 1056.

229. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05>

230. Ткаченко В. В. Вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб та вчинення злочину організованою групою: проблеми розмежування в кримінальному праві / В. В. Ткаченко // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – 2011. – Том 24 (63). № 1. – С. 337–344.

231. Мантуляк Ю. Деякі питання визначення змісту основних ознак організованої групи / Ю. Мантуляк // Вісник Хмельницького регіонального інституту управління та права [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.univer.km.ua/visnyk/344.pdf>

232. Інформаційно-аналітичний центр «ЛІГА», 1991–2015 [Елеронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.ligazakon.ua>

233. Лісунов С. В. Кваліфікуючі ознаки незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару / С. В. Лісунов // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2014. – Вип. 1. – С. 181–191.

234. Берзін П. С. Злочинні наслідки в механізмі кримінально-правового регулювання: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / П. С. Берзін. – К., 2010. – 35 с.

235. Цыбульов П. Н. Оценка интеллектуальной собственности / П. Н. Цыбульов. – К. : ИИСП, 2005. – 192 с.

236. Ткачук Т. М. Порухення права на торговельну марку у кримінальному процесі: особливості кваліфікації / Т. М. Ткачук, І. Ю. Поліщук [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://intelekt.org.ua/sites/default/files/tkachuk_polishchuk.pdf

237. Вирок Київського районного суду м. Полтави у справі № 552/6255/14-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42165806>

238. Коваль А. Відповідальність за незаконне використання товарного знака: законодавче врегулювання, судова та слідча практика / А. Коваль // [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2483>

239. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon.rada.gov.ua/go/1001-05>

240. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

241. Кісілюк Е. М. Особливості визначення шкоди при кваліфікації зловживання владою або службовим становищем / Е. М. Кісілюк // Кримінально-правові та кримінологічні заходи протидії злочинності : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 13 лист. 2015 р.) – Одеса : ОДУВС, 2015. – С. 71–72.

242. Гаухман Л. Д. Квалификация преступлений: закон, теория, практика / Л. Д. Гаухман. – М. : Центр ЮрИнфоР. – 2001. – 316 с.

243. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посібник / В. О. Навроцький. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.

244. Савченко А. В. Кримінальне право України. Загальна частина (у схематичних діаграмах) : посіб. / А. В. Савченко, Ю. Л. Шуляк ; [за заг. ред. к.ю.н., доц. В. В. Чернея]. – К. : Видавництво ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2013. – 160 с.

245. Ярмиш Н. Проблеми кваліфікації злочинів, вчиненого групою осіб за попередньою змовою / Н. Ярмиш // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2010. – № 4. – С. 53–58.

246. Лихова С. Я. Злочини проти громадських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина за Кримінальним кодексом України (теоретико-правове дослідження): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / С. Я. Лихова – К., 2006. – 39 с.

247. Курс уголовного права. Общая часть. Т. 1. Учение о преступлении : учеб./ под. ред. Н. Ф. Кузнецовой, И. М. Тяжковой. – М. : Зеркало, 1999. – 592 с.

248. Лісунов С. В. Об'єктивні ознаки незаконного використання знаку для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару / С. В. Лісунов // Митна справа. – 2013. – № 4. – С. 62–68.

249. Дімітров М. М. Комерційні позначення: поняття і правове регулювання використання в Україні / М. М. Дімітров // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 5. – С. 323–327.

250. Дімітров М. М. Особливості кваліфікації незаконного використання знаку для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару / М. М. Дімітров // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – Випуск 1. – Серія «Юридичні науки». – Том. 3. – С. 134–137.

251. Дімітров М. М. Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 229 Кримінального кодексу України / М. М. Дімітров // Науковий вісник Академії муніципального управління. – 2014. – Вип. 2. – Серія «Право». – С. 325–330.

252. Судово-практичний коментар Кримінального кодексу України [текст] / За заг. ред. Савченка А. В. – Київ : Центр учбової літератури, 2013. – 1272 с.

253. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. О. І. Мотлях. – К. : Центр учебной литературы, 2014. – 696 с.

254. Лісунов С. Б. Суб'єктивні ознаки незаконного використання знаку для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару / С. Б. Лісунов // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2013. – Вип. 4. – С. 206–215.

255. Головкін С. В. Криміналістична характеристика шахрайства відносно власності особи та її використання на початковому етапі розслідування: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: спец.: 12.00.09 / С. В. Головкін. – Х., 2008. – 20 с.

256. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка. Т. 2 / В. И. Даль. – М. : Терра, 1995. – 784 с.

257. Борзенков Г. Н. Ответственность за мошенничество. Вопросы квалификации: монография / Г. Н. Борзенков. – М. : Юрид. лит., 1971. – 168 с.

258. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів: навч. посіб. / М. Й. Коржанський. – вид. 3-тє, доповн. та переробл. – К. : Атіка, 2007. – 592 с.

259. Семенюк О. О. Обман як спосіб вчинення шахрайства / О. О. Семенюк, О. В. Смаглюк // Митна справа. – 2011. – № 1 (73). – Ч.2. – С. 183–192.

260. Чернявський С. С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування: монографія / С. С. Чернявський. – К.: «Хай-Тек-Прес», 2010. – 624 с.

261. Про судову практику у справах про злочини проти власності : постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 № 10 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09>.

262. Основи методики розслідування злочинів, скоєних з використанням ЕОМ: навч. посіб. / М. В. Салтевський. – Х. : Нац. юрид акад. України, 2000. – 135 с.

263. Комп'ютерна злочинність: навч. посіб. / П. Д. Біленчук, В. В. Бут, В. Д. Гавловський, М. В. Гуцалюк. – К. : Атіка, 2002. – 240 с.

264. Батурич Ю. М. Компьютерная преступность и компьютерная безопасность / Ю. М. Батурич, А. М. Жодзишский. – М. : Юрид. лит., 1991. – 160 с.

265. Кульчинська Ю. О. Кримінально-правовий захист права інтелектуальної власності / Ю. О. Кульчинська // Юридична наука. – 2013. – № 9. – С. 69–79.

266. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. / За заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Х. : Право, 2013. Т.1 : Загальна частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.. – 2013. – 376 с.

267. Мостепанюк Л. О. Покарання та його удосконалення в санкціях кримінально-правових норм / Л. О. Мостепанюк // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 412–416

268. CARDS Regional programme 2002/2003. Financial Investigations and Confiscation of Proceeds from Crime [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/combating_economic –

Заголовок з екрана.

269. Шапченко С. Д. Курс лекцій з кримінального права України. Загальна частина. Множинність злочинів. [Рукопис] / Сергій Дмитрович Шапченко. – К., 2013. – 24 с.

270. Корабель М. Г. Соціально-правова обумовленість конфіскації майна як виду покарання / М. Г. Корабель // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. – «Право». – 2013. – Вип. 20. – С. 80–84

271. Демидова Є. Є. Щодо конфіскації майна як виду покарання / Є. Є. Демидова [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2483>

272. Давлатов Ш. Б. Окремі аспекти призначення додаткового покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю / Ш. Б. Давлатов // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Право. – 2014. – № 1. – С. 127–132.

273. Дімітров М. М. Аналіз штрафної санкції за ст. 229 КК України / М. М. Дімітров // Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 28-29 листопада 2014 року, Львів. – 2014. – Ч. 2. – С. 99–101.

274. Кваліфікація та розслідування кримінальних правопорушень проти порядку обігу грошей, цінних паперів, інших документів : [посіб.] / Е. М. Кісілюк, М. П. Климчук, О. Є. Омельченко, О. В. Процюк; [за ред. д.ю.н. С. С. Чернявського]. – К. : Вид-во Європейського ун-ту, 2014. – 112 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

АНКЕТА

**для працівників правоохоронних органів (450 осіб)
з метою з'ясування їх думки щодо проблемних питань
застосування кримінально-правової норми про незаконне використання
знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого
зазначення походження товару в Україні**

Шановний респондент! Просимо Вас взяти участь в експертному опитуванні. Отримані результати будуть використані для вдосконалення закону про кримінальну відповідальність та розробки практичних рекомендацій з проблем реалізації кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару в Україні.

Виберіть, будь ласка, відповіді, які співпадають з Вашою думкою і обведіть чи підкресліть їх порядкові номери. Якщо Вашу думку не вдалося передбачити, напишіть свої відповіді у вільних рядках.

Будь ласка, не залишайте жодного запитання без відповіді!

Дякуємо за участь!

ЗАПИТАННЯ	ВІДПОВІДІ
1. Чи відомі Вам випадки притягнення до кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару?	1 – Так (15,5 % з усіх опитаних) 2 – Ні (84,5 % з усіх опитаних)
2. Чи вважаєте Ви, що кримінально-правові норми, які встановлюють відповідальність за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару потребують змін та доповнень?	1 – Так (71 % з усіх опитаних) 2 – Ні (13 % з усіх опитаних) 3 – Важко відповісти (16 % з усіх опитаних)
3. Чи вважаєте Ви, що відповідальність за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару повинна бути виділена в окрему статтю Особливої частини КК України?	1 – Так (87 % з усіх опитаних) 2 – Ні (13 % з усіх опитаних)
4. Що, на Вашу думку, виступає об'єктом незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару?	1 – Родовий об'єкт (вкажіть)
	2 – Безпосередній об'єкт (вкажіть)

5. Чи доцільно, на Вашу думку, в поняття кваліфікованого зазначення походження товару, як предмет досліджуваного злочину, включати такі складові: а) назва місця походження товару та б) географічне зазначення походження товару?	1 – Так (59 % з усіх опитаних) 2 – Ні (25,5 % з усіх опитаних) 3 – Важко відповісти (15,5 % з усіх опитаних)
6. Чи вважаєте Ви за необхідне застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару?	1 – Так (54 % з усіх опитаних) 2 – Ні (46 % з усіх опитаних) 3 – Ваш варіант (вказіть) _____
7. Чи є доцільним доповнення переліку злочинів у ст. 96-3 КК України вказівкою на ст. 229 КК України і передбачення застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару?	1 – Так (78 % з усіх опитаних) 2 – Ні (8 % з усіх опитаних) 3 – Важко відповісти (14 % з усіх опитаних)
8. Чи вважаєте Ви доцільним внесення змін та доповнень до санкцій норм про незаконне використання знака для товарів та послуг, фірмових найменувань або кваліфікованого зазначення походження товару, спрямованих на врегулювання їх меж?	1 – Так (84 % з усіх опитаних) 2 – Ні (6 % з усіх опитаних) 3 – Важко відповісти (10 % з усіх опитаних)
8. Чи вважаєте Ви за необхідне розширити максимальну межу штрафу до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян у санкції ч. 1 ст. 229 КК України	1 – Так (62 % з усіх опитаних) 2 – Ні (31,5 % з усіх опитаних) 3 – Ваш варіант (вказіть) (6,5 % з усіх опитаних) _____
10. У яких формах вини, на Вашу думку, може виражатися суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 229 КК України?	1 – У формі умислу (94 % з усіх опитаних) 2 – У формі необережності (0,5 % з усіх опитаних) 3 – Змішана форма вини (73 % з усіх опитаних) 4 – Ваш варіант (вказіть) (0,5 % з усіх опитаних) _____
11. Яку редакцію норми щодо кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару в КК України Ви підтримуєте?	1 – Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару або інше умисне порушення права на ці об'єкти, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі (37,5 % з усіх опитаних) 2 – Незаконне використання торговельної марки, комерційного (фірмового) найменування,

	<p>географічного зазначення походження товару або інше умисне порушення права на ці об'єкти, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі (62,5 % з усіх опитаних)</p> <p>3 – Ваш варіант (вкажіть)</p> <p>_____</p>
12. На якому рівні, у відсотковому відношенні, забезпечується в Україні охорона використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару?	<p>Вкажіть відсоток (0-100%) _____</p>
13. Яка, на Вашу думку, латентність злочину незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (вкажіть відсоток) і чим це пояснюється?	<p>1 – Вкажіть відсоток латентності _____</p> <p>2 – Недосконалість редакції кримінально-правових норм (71 % з усіх опитаних)</p> <p>3 – Приховування з боку працівників правоохоронних органів (32,5 % з усіх опитаних)</p> <p>4 – Некомпетентність працівників правоохоронних органів (12 % з усіх опитаних)</p> <p>5 – Ваш варіант (вкажіть) (5,5 % з усіх опитаних)</p> <p>_____</p>
14. Вкажіть Ваші пропозиції щодо удосконалення кримінально-правових норм, які встановлюють відповідальність за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару.	

Дані про особу

Рік народження	
Посада	
Місце роботи	
Освіта та спеціальність	
Стаж роботи в правоохоронних органах	

Додаток Б

АНАЛІТИЧНА ДОВІДКА

**для працівників правоохоронних органів (450 осіб)
з метою з'ясування їх думки щодо проблемних питань
застосування кримінально-правової норми про незаконне використання
знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого
зазначення походження товару в Україні**

Анкетування проводилося у 2014-2015 рр. у м. Києві, Волинській, Вінницькій, Дніпропетровській, Кіровоградській, Миколаївській, Полтавській, Одеській, Рівненській, Харківській, Черкаській, Чернігівській областях.

Мета анкетування: з'ясувати думку респондентів щодо забезпечення та наявних проблемних питань кримінально-правової охорони незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару в Україні, тим самим підтвердити або спростувати результати дисертаційного дослідження, а також використати отримані дані при формулюванні висновків і розробці пропозицій (рекомендацій) щодо удосконалення положень доктрини та вітчизняного закону про кримінальну відповідальність.

Категорія респондентів: 450 працівників органів внутрішніх справ з м. Києва та одинадцяти областей України, що охоплюють північні, західні, східні, південні та центральні регіони України.

Підстави для анкетування: наявність у респондентів: а) вищої юридичної освіти; б) досвіду від 3 і більше років практичної роботи на посадах оперуповноважених карного розшуку, слідчих, криміналістів тощо; в) сформованої позиції (думки) та власного уявлення щодо питань, які стосуються питань щодо застосування норм законодавства про кримінальну відповідальність у сфері незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару в Україні.

Форма анкетування: письмова, шляхом заповнення/давання відповідей респондентами.

Час для відповіді на одну анкету респондентом: приблизно 20–30 хв.

Структура анкети: 1) вступна частина (роз'яснює мету та умови заповнення анкети); 2) основна частина (містить чотирнадцять питань з пропонованими відповідями, котрі різняться за характером та кількістю); 3) заключна частина (містить таблицю з персональними даними для заповнення).

Зміст пропонованих питань: базується на отриманих в результаті дисертаційного дослідження персональних результатах і науково обґрунтованих даних, що мають бути спростовані чи підтвержені респондентами, а також позиціях, які мають бути визначені чи уточнені.

Особливості пропонованих варіантів відповідей: 1) застосовувався спрощений підхід, який полягав у тому, що респондент обирав тільки одну з двох вже сформульованих відповідей (“так”, “ні”); 2) застосовувався ускладнений підхід, який полягав у тому, що респондент обирав відповіді різноманітного змісту чи писав власну думку з конкретного питання.

Аналіз відповідей респондентів:

Послідовність і специфіка формулювання питань в анкеті була спрямована на отримання максимально точної, обґрунтованої та логічної відповіді респондентів. При цьому головна ідея анкетування полягала в об’єктивному з’ясуванні позиції респондентів як досвідчених фахівців у сфері правоохоронної діяльності та застосування закону про кримінальну відповідальність.

Відповідь на питання № 1 демонструє, що лише 15,5 відсотків з усіх опитаних респондентів, відомі випадки притягнення до кримінальної відповідальності за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару. Це свідчить, що більшості опитаних респондентів не відомі такі факти (84,5 відсотка з усіх опитаних респондентів).

Питання № 2 стосувалося оцінки ефективності норм кримінального законодавства України про відповідальність за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, при цьому 71 відсоток з усіх опитаних осіб, зазначили, що такі норми потребують змін (фактично, ефективними їх визнали всього 29 відсотків респондентів).

Цікавою для нас є позиція правоохоронців щодо питання № 3 про те, чи доцільне існування, правова регламентація і виділення незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару в окрему статтю Особливої частини КК України, оскільки аж 87 відсотків респондентів, дали позитивну відповідь з цього приводу.

Переважаюча більшість осіб (62,5 відсотка з усіх опитаних), відповідаючи на питання № 4, вважають, що родовим об’єктом незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару виступають суспільні відносини у сфері суспільного виробництва, спрямовані на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність, 27 відсотки з усіх опитаних вважає, що це відносини у сфері господарської діяльності. Серед осіб, які залишилися зустрічаються різні думки, наприклад, власність, авторські права.

Безпосереднім об’єктом цього злочину 96,5 відсотка з усіх опитаних вважають суспільні відносини у сфері реалізації виключних прав фізичних і юридичних осіб на використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару і лише 3,5 відсотка з усіх опитаних відносини у сфері господарської діяльності.

Щодо поняття кваліфікованого зазначення походження товару, як одного з предметів досліджуваного злочину, то 59 % респондентів вважають, що цей термін охоплює (об'єднує) такі складові: а) назва місця походження товару та б) географічне зазначення походження товару.

Аналіз відповідей на питання № 6, з'ясовано, що 54 відсотки з усіх опитаних осіб вважають за необхідне передбачити застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару. Доречно зауважити, що жодного власного варіанту відповіді на питання № 6 респонденти не дали.

Принципово важливим для проведеного дослідження є позиція 78 відсотків з усіх опитаних осіб, які відповідаючи на питання № 7, вважають доцільним доповнення переліку злочинів у ст. 96-3 КК України вказівкою на ст. 229 КК України і передбачення застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб за такі діяння.

Відповідаючи на питання № 8, 84 відсотки респондентів вважають доцільним внесення змін та доповнень до санкцій норм про незаконне використання знака для товарів та послуг, фірмових найменувань або кваліфікованого зазначення походження товару, спрямованих на врегулювання їх меж, 10 відсотків з усіх опитаних вказали, що їм важко відповісти на це питання, і тільки 6 відсотків вважають, що санкції досліджуваних норм змін не потребують.

Разом з тим, 62 відсотки з усіх опитаних осіб ратують за необхідність розширення у санкції ч. 1 ст. 229 КК України максимальної межі штрафу до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. З 6,5 відсотків з усіх опитаних осіб, які дали власний варіант відповіді по 2,5 відсотки вважають, що це сума штрафу більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, 1,5 відсоток – покарання у виді позбавлення волі.

Відповідаючи на питання № 10, 73 відсотки з усіх опитаних осіб підтримують думку про те, що суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 229 КК України, може виражатися як у формі умисної, так і у формі «змішаної вини», коли проявляється умисел до злочинного діяння (незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару) і необережність до наслідків (суб'єкт господарювання може легковажно розраховувати на відвернення суспільно небезпечних наслідків, або не передбачає їх настання, хоча повинен був і міг передбачати).

Визначаючи, яку редакцію норми, що б встановлювала відповідальність за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару підтримують респонденти (питання № 11) більшість, 62,5 відсотків з усіх опитаних осіб, вважають, що вона має бути викладена в наступній редакції – Незаконне використання торговельної марки, комерційного (фірмового) найменування, географічного зазначення походження товару або інше умисне порушення права на ці об'єкти, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі.

Щодо визначення у відсотковому відношенні рівня забезпечення охорони використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару в Україні (питання № 12) думки респондентів розподілилися наступним чином: 0-30 % – 47 відсотків з усіх опитаних осіб, 30-50 % – 39 відсотків з усіх опитаних осіб, 50-80 % – 10,5 відсотків з усіх опитаних осіб, 80-100 % – 3,5 відсотків з усіх опитаних осіб.

Відповідаючи на питання № 13 щодо рівня латентності незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару опитані працівники правоохоронних органів вказали наступний рівень латентності досліджуваної категорії злочинів: 0-30 % – 1,5 відсоток з усіх опитаних осіб, 30-50 % – 9 відсотків з усіх опитаних осіб, 50-80 % – 75,5 відсотків з усіх опитаних осіб, 80-100 % – 14 відсотків з усіх опитаних осіб.

Пояснюючи існуючу латентність досліджуваного злочину 71 відсоток з усіх опитаних пов'язують це з недосконалістю редакції досліджуваних кримінально-правових норм, 32,5 відсотків з усіх опитаних – з приховуванням з боку працівників правоохоронних органів, 12 відсотків з усіх опитаних – причину бачать у некомпетентності працівників правоохоронних органів, 5,5 відсотків з усіх опитаних, які вказали власний варіант переконані, що така латентність пов'язана з недосконалістю всієї правової системи України.

Заключне питання № 14 стосувалося прохання дати пропозиції щодо удосконалення кримінально-правових норм, які встановлюють відповідальність за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, якщо вони не були висвітлені в анкеті. З усіх опитаних відповіли тільки 49 осіб, які зазначили, що потрібно врахувати такі пропозиції: 6 відсотків з усіх опитаних вважають, що потрібно розробити правила кваліфікації даного злочину задля уникнення проблемних питань при відмежуванні даного злочину від суміжних, 5 відсотків з усіх опитаних рекомендують уніфікувати норми Кримінального кодексу України, Господарського кодексу України, Цивільного кодексу України та Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» стосовно розуміння предмета досліджуваного злочину.

Отже, проведене анкетування засвідчило про інтерес респондентів до проблеми застосування кримінально-правової норми про незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару в Україні, а також дозволило з'ясувати позитивне їх ставлення до запропонованих у дослідженні законодавчих пропозицій.

Додаток В

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності

01008, м. Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-35-06

№ 04-18/12-1464

„07” липня 2016 р.

Провідному науковому співробітнику
Наукової лабораторії з проблем
досудового розслідування Національної
академії внутрішніх справ

Таран О.В.

пл. Солом'янська, 1,
м. Київ, 03035

Шановна Олено Вікторівно!

Повідомляємо Вам, що пропозиції щодо вдосконалення статті 229 Кримінального кодексу України, підготовлені аспірантом кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ Дімітровим М.М., у якого Ви є науковим керівником, за результатами виконаного ним дисертаційного дослідження за темою «Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару», доведені до відома народних депутатів – членів Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності для можливого врахування ними, як суб'єктами права законодавчої ініціативи, у законотворчій діяльності.

З повагою
Голова Комітету

А. Кожем'якін

0434000

Додаток Г

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник начальника управління

Головного слідчого управління

НП України

кандидат юридичних наук

М.С. Цуцкірідзе

А К Т

впровадження у практичну діяльність національної поліції матеріалів дисертаційного дослідження здобувача кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ Дімітрова М. М. на тему «Кримінальна відповідальність за незаконне використання знаку для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару»

Комісія у складі: заступника начальника відділу ГСУ НП України Рекуна С.С., старшого слідчого в особливо важливих справах ГСУ НП України, кандидата юридичних наук Мірковця Д.М., старшого слідчого в особливо важливих справах ГСУ НП України Довбаша С.С., склала цей акт про те, що матеріали дисертаційного дослідження Дімітрова М. М. на тему «Кримінальна відповідальність за незаконне використання знаку для товарів та послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару» впровадженні у практичну діяльність національної поліції наступним чином:

1. Висновки та пропозиції дисертаційного дослідження можуть бути враховані слідчими при кваліфікації окремих складів злочинів.
2. Пропозиції, отримані в ході дослідження можуть використовуватися при розробці та вдосконаленні відомчих нормативно-правових актів та методичних розробок.
3. Матеріали дисертаційного дослідження використовувалися під час проведення занять в системі службової підготовки.

Заступник начальника відділу
ГСУ НП України

С.С. Рекун

Старший слідчий в особливо важливих справах
ГСУ НП України
кандидат юридичних наук

Д.М. Мірковець

Старший слідчий в особливо важливих справах
ГСУ НП України

С.С. Довбаш

Додаток Д

Придунайська філія
Приватного акціонерного
товариства «Вищий навчальний
заклад «Міжрегіональна
Академія управління
персоналом»

Адреса: вул. Клущина, 3а,
м. Ізмаїл, Одеська область, Україна, 68607
Тел./факс (04841) 48-6-52
Ел. пошта: maup06@ukr.net
Філія АТ «Укресімбанк»
м. Ізмаїл
р/с 26006010190316
МФО 328629
ОКПО 25829515

Prydnai Branch of Private joint-stock
company
"Higher educational institution
"Interregional Academy of
Personnel Management"

Address: 3A Klushyna street, Izmail, Odesa
region,
Ukraine, 68607
Phone/fax number: (04841)
48-6-52
E-mail: maup06@ukr.net
Branch of JSC Ukreximbank
Acc. 26006010190316
MFO 328629
OKPO code 25829515

28.04. 2016 р. № 95

на № _____ від _____

ДОВІДКА

Видана викладачу Придунайської філії Міжрегіональної Академії управління персоналом Дімітрову Михайлу Михайловичу про результати впровадження наукових досліджень за напрямом:

“Кримінальна відповідальність за незаконне використання знаку для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару”

Результати дисертаційного дослідження Дімітрова Михайла Михайловича за темою “Кримінальна відповідальність за незаконне використання знаку для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару” були впроваджені протягом 2014-2016 років у навчальний процес Придунайської філії Міжрегіональної Академії управління персоналом та використовуються при викладанні таких дисциплін: “Кримінальне право”, “Кримінальний процес”, “Кримінологія”.

Директор
Придунайської філії ПрАТ «ІНТЕР-МАУП»

д. п., проф. Т. Р. Гуменникова

Додаток Е

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
Національної академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук,
професор

С. Д. Гусарєв

АКТ

про впровадження результатів дисертаційного дослідження аспіранта кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ Дімітрова Михайла Михайловича на тему: «Кримінальна відповідальність за незаконне використання знаку для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товарів» у навчальний процес та науково-дослідну діяльність Національної академії внутрішніх справ

Комісія у складі: завідувача кафедри кримінального права доктора юридичних наук, професора **Савченка А.В.**, завідувача наукової лабораторії з проблем досудового розслідування кандидата юридичних наук, доцента **Вознюка А.А.** та головного наукового співробітника відділу організації науково-дослідної роботи кандидата юридичних наук, доцента **Бодюла Є.М.** склала акт про те, що результати дисертаційного дослідження аспіранта кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ Дімітрова М.М. на тему «Кримінальна відповідальність за незаконне використання знаку для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товарів», підготовленої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право, використовуються під час проведення лекцій та практичних занять з навчальної дисципліни: «Кримінальне право» на денній та заочній формі навчання та під час підвищення кваліфікації в Національній академії внутрішніх справ України.

У списку літератури в робочих програмах та навчально-методичних комплексах навчальної дисципліни рекомендовано опрацювання таких наукових праць Дімітрова М.М.:

1. Дімітров М.М. Комерційні позначення: поняття і правове регулювання використання в Україні / М.М. Дімітров // Порівняльно-аналітичне право. Електронне наукове фахове видання. – 2014. – №5. – С. 323 – 327.

2. Дімітров М.М. Міжнародно-правова охорона статусу, реєстрації та використання комерційних позначень / М.М. Дімітров // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. Спецвипуск. Том. 2. Ужгород. – 2013. – С. 40-43.

3. Дімітров М.М. Поняття об'єкту злочину, передбаченого ст. 229 КК України / М.М. Дімітров // «Jurnalul juridic national: teorie și practică». – 2014. – № 6 (10). – С.194 – 198.

4. Дімітров М.М. Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 229 Кримінального кодексу України / М.М. Дімітров // Академія муніципального управління. – 2014. – №2. – С. 325-330

Члени комісії дійшли спільного висновку, що представлені аспірантом Дімітровим М.М. матеріали дослідження ґрунтуються на значній кількості опрацьованих автором під час дослідження законодавчих, наукових, архівних та емпіричних джерел.

Члени комісії:

Завідувач кафедри кримінального права НАВС
доктор юридичних наук, професор

А.В. Савченко

Завідувач наукової лабораторії з
проблем досудового розслідування НАВС
кандидат юридичних наук, доцент

А.А. Вознюк

Головний науковий співробітник
відділу організації науково-дослідної роботи НАВС
кандидат юридичних наук, доцент

Є.М. Бодюл